

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskerens Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

GRUNDTVIGS HØJSKOLE

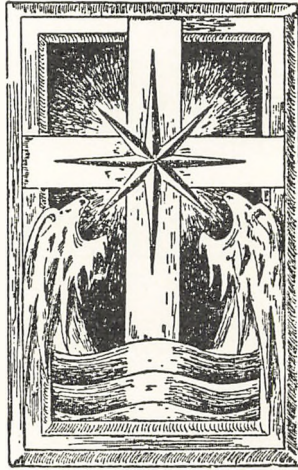
FREDERIKSBORG
1966

Grundtvigs Højskole . Frederiksborg

Grundtvigs
Højskole
Frederiksborg

Udgivet af Elevforeningen

1966

Redigeret af
S. HAUGSTRUP JENSEN

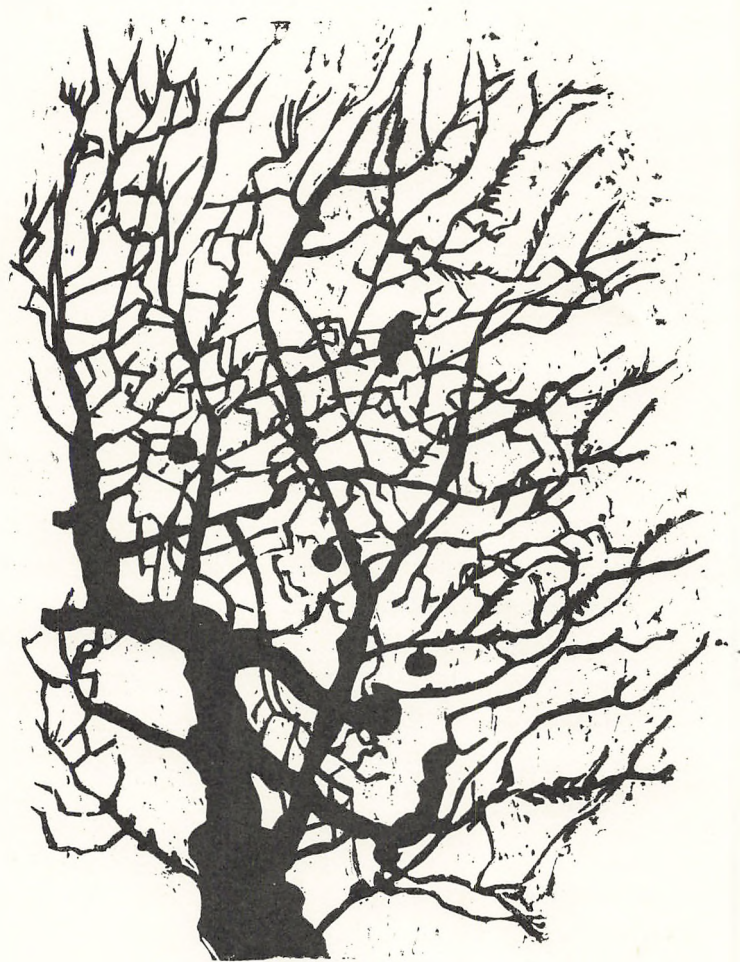
Udgivet af
ELEVFORENINGEN

Trykt i
Frederiksborg Amtes Avis bogtrykkeri

Eftertryk uden kildeangivelse forbudt

INDHOLD

Folkeliggørelse	7
På svensk højskole	16
Stavkirken	24
Møde i barokken	29
Unge og brogede London	35
Afsender og modtager	39
Om naturoplevelse	44
Træsnit og marionetter	48
En sightseeing-tur i Berlin	55
Skoleåret 1965–66	58
Samtale med islænding	73
Fra et endnu lykkeligt Arabien	76
Meddelelser	81
Vel mødt! (Elevforeningen)	84
Elevlisten	85

Folkeliggørelse - en ny målsætning?

Forandringens vind blæser hurtigt over landet. På mindre end en generation er vore ydre kår blevet ændret. Forandringerne har været og er så omfattende, at man har givet, hvad der er tilbage af uløste problemer, navn af »restfattigdom« for ligesom at forsikre, at også den vil blive bragt ud af verden. Folk flyttes rundt, landskabet forandres, skik og brug også. Hvordan går det for mennesket under de store omskiftelser? Mister det sin sjæl? Modstandskraften, munterheden, evnen til at klare sig i livet? Hvordan står det til under omplantningen til velfærdssamfundet?

På samme tid, som de ydre rammer bliver bragt i lave i vestens demokratiske lande, rykker andre spørgsmål i forgrunden. De er slet ikke nye. De skifter blot farve med tiderne. Nyt er derimod, at man viser dem grundig interesse. Det er en række menneskelige problemer, som, når man lærer dem nærmere at kende, får glansen fra ordet velfærd til at blegne noget. Det gælder mulighederne for familieliv i det moderne samfund, børnenes trivsel, opdragelsen og undervisningen, det drejer sig om de unges forhold, fritidens anvendelse, de seksuelle forbindelser, det angår de gamles tilværelse, det gælder frem for alt menneskets behov for kontakt med andre og for mening i en tilværelse, som forekommer mange ukendt og uforståelig. Ingen iagttager af samtiden kan undgå at få øje på visse skyggesider.

Materialisme har der selvsagt altid været. Hvorfor jamre over det? Vi er jo alle fornøjede med, at udbredelsen af velstand har opfyldt så mange rimelige ønsker. Og med at en tilsvarende udvikling langsomt synes på vej til de fattige lande. Alligevel er det mærkeligt, at materialismen viser sig så voldsom, netop nu hvor total materiel frigørelse synes snublende nær. Alle medaljer har imidlertid en bagside, og her er den ikke køn. Vor stræben efter materiel velfærd har fremkaldt en grådig forbrugersmentalitet. Brug og kassér, lyder slagordet. Få begriber Sokrates' bemærkning, da han så varedyngerne på kajen i Piræus: »Tænk, hvor er der meget, jeg ikke behøver!« Flere af os ligner »den evige for-

bruger«, som Erich Fromm skildrer ham. Han indtager mad, cigaretter, ugeblade, turistrejser, film, plader, lydbånd o.s.v. i én uendelighed. Han er som et stort pattevæsen, og verden er for ham en vældig sutteflaske, et stort bryst, et rødt, rundt æble. Det er navnlig ham, der har penge til rådvild rådighed, som angribes af forbrugerismen. Men ingen af os kan vel sige sig fri for smitte.

Konformisme har der selvfølgelig også altid været. De gamle dage var ikke så gode som så. Ensrettetheden viste sig bare på en anden måde – som autoritetsærbødighed, vanefromhed, traditionsbundethed. Men i vore dage er en massekultur i verdensformat på godt og mindre godt begyndt at tone frem. Det er dog mærkværdigt, at man selv i Indien og Afrika har set Danny Kaye optræde som H. C. Andersen i en amerikansk film, der foregår i Danmark. Den franske forfatter Jules Romains skildrer med skadefryd, hvordan doktor Knock gennemsyrrer hele sit lægedistrikt med blind tiltro til den medicinske kunst. Det vil sige, han bilder folk ind, at de er dårlige og bør kontrollere deres temperatur. Han står en aften og ser ud over dalens 250 huse. I dem »findes der – tænker han – tohundredeoghalvtreds værelser, hvor man bekender sig til medicinen. Om et øjeblik ringer aftenklokkerne ti. For alle mine syge er ti ensbetydende med temperaturtagning, og om nogle øjeblikke vil tohundredeoghalvtreds termometre blive stukket ind på én gang . . .«. På samme måde trækkes hos os i titusindevis af tv-apparaters startknapper ud i titusindevis af familier landet over hver aften på den samme tid, og skæret fra billedskærmene gør vore stuer blå og fremmede. Naturligvis lever de gamle kulturer videre i kirke, universitet, skole o.s.v., og de har indflydelse også via presse, radio og andre massemedier. Men ved siden af har den nye massekultur meldt sig og prøver med kraft at påføre mennesker en besynderlig blanding af barnagtighed, ungpigetilbedelse og heltedyrkelse, lykkedrømme om sundhed, skønhed og evindeligt ungdom . . . en ensformig, sentimental romantik. Det er ikke mindst på handelens og underholdningens områder, man dyrker det moderne fag formning, omend med en komplet anden hensigt end i skolen.

En overgang troede man naivt, at demokratiet havde afskaffet den *passivitet*, der var almindelig hos den gamle almue. Men det forholder sig ikke sådan. Almuen var af den herskende samfundstilstand tvunget til uvirksomhed på mange områder, ikke mindst de politiske og økono-

miske. Men desværre truer velstanden med at forårsage en farlig, ny sløvhed. Den har i hvert fald muliggjort en såkaldt isolationisme, en enhver-sig-selv-nok-mentalitet, som i indskrænkethed ikke giver almuens meget efter. Dertil kommer, som påvist af bl. a. den svenske videnskabsmand Jörgen Westerståhl, at vort levende demokrati er i færd med at blive til et service-demokrati, som vil tilgodese alle og alting i alle retninger. Det fremmer passivitet. Det kan føre til en trist hvad-rager-det-mig-indstilling. Spørges der mon længere for alvor om vores medleven og lyst til en liberal eller socialistisk eller anden debat om gamle og nye ideer? Behandles man ikke tværtimod som en fremmed, hvis man forsøger sig i den retning? Og ender man i så fald ikke med at blive en fremmed i det politiske liv, af magthaverne henvist til passivitet? Samtidig præger så den omtalte internationale pop-civilisation os med træg uvirksomhed. Den opelsker den tilskuerholdning, som man så let forfalder til. Uden ophør løsner overfladiskheden de bånd, som binder os til dagens debat og arbejde, og et falsk lyssyn undergraver det livsgrundlag, der skulle bære i trange tider.

Mange har iagttaget flere af de nævnte forhold. Som slagskygger falder de over vore rige lande. Derfor er der opstået kulturdebat. Derfor tales der om kulturkløfter, kulturoffensiv og kulturdemokrati. Derfor opretter man kulturministerier og planlægger kulturcentre. Det er alt sammen forsøg på modtræk. De drejer sig om eller *burde* alle dreje sig om at forme mennesker, så de bliver aktive og hjemme i deres egen tid og tilværelse.

Den amerikanske historiker og politiker Arthur Schlesinger har sagt, at man bør stræbe mod »en forbedring af vore massemedier og en højnelse af den folkelige kultur«. Og Frankrigs kulturminister, forfatteren André Malraux, har næsten ord til andet givet udtryk for det samme. Det, de vil, er en forbedring af skole, presse, biograf, fjernsyn etc. De ønsker en kvalitetsforbedring af vores civilisation, af vor kulturelle hverdag. Det er kun løst udtrykt, hvad de siger. Jeg véd ikke, om det er tænkt lige så løst fra deres side. Men man kan ikke være uenig med dem og mange andre, som har hævdet noget tilsvarende.

Det er imidlertid ikke så let en sag at afgøre, hvad det vil sige at gøre kvaliteten bedre. En seng er ifølge leksikon et møbel bestemt til hvile om natten. Men er en seng af bøg ringere end en af eg? Er en hvidmalet

bedre end en sort? Er ikke konstruktionen det afgørende? Og er dens kvalitet ikke afhængig af, om sengen tjener sit rette formål: en god nats søvn? Bliver mennesker i sognet bedre af en nydelig restaurering af kirken? Eller af, om gode malerier ophænges i fabrikkens kantine? Er målet – altså søvnen, gudstjenesten, arbejdsklimaet – ikke det afgørende?

Hvor ender vi henne? Ved spørgsmålet, om man kan skille kvalitetsproblemet fra en debat om, hvilket mål der skal stiles efter. Jeg mener, det er umuligt!

For nogle år siden påstod en højskolemand ganske vist, at det er den vigtigste højskoleopgave at kalde interesse for tilværelsens spørgsmål frem hos ungdommen. »Vi vil ikke vække til noget bestemt. Ingen véd jo alligevel, hvad dagen bringer. Men når man er vækket, er man parat til at modtage. Det er denne åbne modtagelighed, der må skabes. Vi vil skabe en vækkelse, en opvågning til det gådefulde og store, som livet er«, sagde han. Udtalelsen minder meget om Paul la Cours tankesprog: »På resultaternes enge skal du ikke slå lejr. Du skal vælge det evige opbrud.« Rent bortset fra, at det aldrig er klogt at slå lejr i en eng, er der her tale om at ville kalde en menneskelig *kvalitet* frem – ikke om nogen *målsætning* overhovedet.

Da Thomas Bredsdorff i 1907 flyttede fra Frederiksborg højskole, holdt han en afskedstale, hvori han berørte samme emne. Men han kom til et andet resultat: »Får man med folket at gøre, med de brede lags ungdom og ikke med kulturtilbederne, da trænger et helt andet syn sig frem og tager magten. Man forstår, når man virker blandt folkets ungdom, at i folket spørges der atter og atter om det, som står fast. Folket vil nok sættes i bevægelse, men ikke anderledes, end at det altid véd, hvad der stiles imod, hvad det er for et roligt, sikkert mål, som skal nås. Den, der slet intet véd herom, han kan ikke få noget virkeligt at gøre med folket. Der er i folket altid en afgjort mistillid til det, der kun er bevægeligt. Folket vil ikke narres. Det vil ikke blot leve; det vil vide, hvad det skal leve på, og hvad der skal nås.«

Bredsdorff udtaler sig alt for skråsikkert. Men han siger rigtigt, at man kan ikke nøjes med at varme op. Man må ville noget mere end en oplivende påvirkning. Hvad mener *du*? spørger højskoleeleverne deres lærere. Hvad fremtidsmål er der at stile mod? Er der noget mål? Der må jo være noget! Den slags ytringer er ikke ualmindelige, end ikke nu,

hvor pessimisme er på mode. De røber en vilje hos ungdommen til mening og mål. I talen udtrykker Bredsdorff sig også alt for optimistisk, når han siger, at folket ikke lader sig narre. Så vidt jeg véd, har det fra højskolens første dage været en nødvendig opgave at »advare mod udslettelsens dom«. Og endnu er det en hovedsag at gøre ungdommen opmærksom på de kræfter, der netop vil narre os, og som trækker os ned i passivitet og ensretning og hele sumpen. Der er ikke grund til at glemme historien om Villemands harpeslag.

Når man imidlertid nu om stunder øjensynligt hellere vil tale om kvalitet end om mål, er årsagen vel, at man for kun et lille slægtled siden forlod en betydningsfuld målsætning, og at der endnu ikke er formuleret en tilsvarende almen og omfattende ny. Hvad vi har forladt, ikke blot tidsmæssigt, er det 19. århundrede. Dengang var der nok af målsætning og kampholdning, især knyttet til liberalismen og socialismen. Vi har taget afsked med den tid. Vi er ude over den kamp. Velstandssamfundet har standset den. De væsentligste materielle savn og den sociale undertrykkelse er vi blevet kvit. Det 19. århundredes lange mål, altså hvad der dengang kunne gribe mennesker og holde dem oprejst, er ikke mere aktuelt.

I andre perioder af historien har man haft andre mål. F. eks. i oplysningstiden i anden halvdel af det 18. århundrede. De ord, som dengang blev anvendt om de fælles mål, var: fornuft, oplysning, menneskeret,

menneskefrihed, menneskelighed, verdensborgerlighed, kamp mod traditionerne, blandt andet imod kirken og det enevældige kongedømme, der især holdt det regelbundne i hævd. Selv om en del af de ord og udtryk strider mod hinanden, har de fået klang igen her efter den anden verdenskrig. Der kan ikke være tvivl om, at det netop er oplysningstidens idealer, der foresvæver mange af dem, som i dag prøver at pege på veje fremad. At man stiler mod en genoplivelse og en ny radikalisering af oplysningstidens tanker og reformiver – naturligvis på nutidsbaggrund – er tydeligt nok i 1966.

Højskolens ophavsmand, Grundtvig, var præget af oplysningstiden, hvad han efterhånden vedkendte sig. Men han satte et andet ord ved siden af oplysning, nemlig ordet *folkelighed*. Det rummer ingen egentlig modsætning til oplysningstidens signaturer. Grundtvig hævdede blot, at menneskeliv og skoleliv ikke kan hvile på humane idealer i ubestemt almindelighed. Der må derimod bygges på det folkelige. Ordet folkelighed viser naturligvis hen til en sammenhæng med det folk, vi tilhører, og det sprog, vi taler. Om denne sammenhængs karakter beretter – foruden litteraturen på modersmålet – i første række historien. Fortidens historie, de fælles minder, hver glans, hver plet. Fremtidens historie, udfoldelsesmuligheder for forstandige initiativer, vore fælles drømme om frihed og fred, opfyldelse af håb, man måske kun tør hviske om. Men også nutidens historie. Ikke bare som inden- og udenrigspolitisk orientering. Men som ord om fælles arbejde og ansvar. Om lige værdighed. Om velstandens fordeling. Om vilje til at stå last og brast med landsmænd, hvis det kræves. Til at blive fattige med manér, hvis det igen viser sig nødvendigt.

Når Grundtvig fremhæver det historisk-folkelige, er det, fordi vi bor på et bestemt sted, lever i en bestemt tid og hører til et bestemt folk. Der skal alle ideer og forhåbninger blive til arbejdsmaal, hvis holdbarhed kommer på virkelighedens prøve i de aktuelle situationer, vi stilles i. Ved at indføre begrebet folkelighed viser Grundtvig altså, at han vil en rodfæstelse af fælles mål i hverdagen. Det er hans realisme, som fører ham til det synspunkt.

Kritikeren Bjørn Poulsen talte i sommer ved et studentermøde på Vrå højskole og kom efter referaterne ind på, at *folkeliggørelse* i Grundtvigs betydning måske er en vej til at befri mennesker fra den følelse af frem-

Folkeliggørelse – en ny målsætning

medhed, som er fulgt i sporet af den moderne udvikling, der har gjort så mange underligt hjemløse og passive og ensomme og ensrettede i deres arbejdsliv, familieliv, samfundsliv. Folkeliggørelse – en omdannelse af en passiv befolkning til et levende folk – modvirker både passivitet og konformitet og andre sorte sider af nutiden. Hvis denne tankegang er rigtig, må folkeliggørelse blive den kommende tids store mål. – Det hele lyder naturligvis temmelig abstrakt, men man kan ikke komme ret meget længere. Anvisninger på, hvordan enkeltmand skal gribe konkrete opgaver an på folkelig måde, kan ikke gives. Det står helt til den enkelte selv.

Derimod kan vi – da mange stadig mener, at det folkelige kun er noget populært og jævnt og skikkeligt – fordybe os lidt mere i ordet *folkelighed*. I grunden rummer det en hel prædiken. Det er en omvendelsesprædiken: Du skal knytte dig til dit folk. Finde dit livs bedste indhold i at leve med i din tid, dit samfund, i dine medmennesker problemer. Du skal ikke stirre dig blind på dine private materielle og psykiske vanskeligheder. Men da vi af skaberen er sat ind i verden i dette land og på denne tid, kan det kun betyde, at vi er bestemte til at skulle leve livet her og nu. Men ingen er alene. Vi er anbragt i en sammenhæng, bl. a. i den afhængighed af andre mennesker, som foran er skildret. At leve livet ret vil derfor altid føre os bort fra os selv og ind i denne samhørighed, ind i et fællesskab, i ansvar og forpligtethed over for vort land, vore landsmænd, vor egen tid. Derfor lyder kravet: Du skal omvende dig. Vende dig om, bort fra dig selv. Leve i selvglemsel, skal du.

Men efterhånden som folkeliggørelsens fordringer således kommer til at stå dig mere klart, vil vanskelighederne melde sig i stigende grad. Du vil opleve, hvor dårligt du formår at leve livet efter dets bestemmelse, i den forbundethed, der er tale om. Jeg tror, du bliver nødt til med Bjørnson at bedømme dig selv hårdt, se dig selv som én, der ikke når, men må kende sig mindre år for år. Det fører til selvkritik. Ja, til selvdom. Og ingen dom er fyldt med virkelighed som den, man nødes til at fælde over sig selv. Da kan det tilmed ske, at vi kommer i den situation, hvor behovet for trøst og tilgivelse vokser frem. De dømtes tilgivelse . . . helt ud til den grænse vil folkeliggørelsen føre os, hvis vi er så redelige, at vi tør se, hvad det gamle ord rummer.

Hermed er forsøgt at gøre to ting klart. Dels hvor vigtig den tilføjelse

er, som Grundtvig foretog til det 18. århundredes idealer: oplysning, menneskeret, verdensborgerlighed o.s.v. – de idealer, som påny står i midtpunktet. Og dels hvor centralt tanken om folkelighed træffer behovet for en ny målsætning hos alle, der i det 20. århundredes anden halvdel har bevaret evnen både til mål og mening. Og det er langt de fleste.

Hvis vi kan enes hertil, melder spørgsmålet sig, hvordan det folkelige bliver en realitet i nutidens mennesker. Kan der gribes ind med biologiske og medicinske midler? Utopiske romaner har udmalet den mulighed i skræmmende fantasier. Eller skal man benytte massemedierne; disciplinere og dirigere overflodssamfundets mennesker ved hjælp af dem? Det lod sig muligvis gøre. Men de veje bør ikke befares. De metoder gør mennesker til næsehorn eller nikkedukker. Der er tværtimod grund til at vælte alle vejvisere, som peger i de retninger.

Men er der andre fremgangsmåder?

Der er *vækstens vej*.

Man må turde stole på, at der i mennesker er noget, som kan vokse, hvis det får chancen. Man må vove at forudsætte, at der er udmærkede anlæg, som kan udfoldes på anden måde end gennem medicin, psykiatri og propaganda. Gennem *folkeoplysning* må der nu som før kunne appelleres til de gode egenskaber, så de kommer i virksomhed. Hvad det gælder er en vækst og en folkelighed, som den er omtalt i Grundtvigs »Et jævnt og muntert, virksomt liv på jord«, den sang, der i hundrede år har været en menneskelig trosbekendelse for halvdelen af vort folk.

Men forudsætningen for, at den pæne tale, som her er holdt, fører nogen steder hen, er, at man giver plads for væksten, at man for alvor under ungdommen tid til menneskelig udfoldelse ved siden af den faglige dygtiggørelse. Og at man gør det netop i den periode, hvor de unges evne til at bruge deres anlæg og dyrke deres interesser er særlig levende, og hvor også deres søgen efter klarhed over tilværelsens og tidens spørgsmål er størst.

Hvad foretager man sig i en sådan situation? Hvis man begreb sagens vigtighed, burde man også her nedsætte et råd af vise mænd. Opgaven for dem skulle være at fremsætte et antal helst vidt forskellige forslag om, hvordan man kan tage sig af det behov, der er i velstandssamfundet for en menneskelig modning i retning af folkeliggørelse.

Folkeliggørelse – en ny målsætning

Hvad ville de vise finde ud af? Sikkert, at opgaven er uden løsning. Men hvis de kunne se nogle få tommer frem for sig, ville de nok blive opmærksomme på, at der tidligere er løst tilsyneladende umulige opgaver. I det 19. århundrede stod man med en række uopnåelige mål, som alligevel blev nået med velstandsudviklingen. I dag er man stillet over for en lige så uigennemførlig tanke: at standse tilbedelsen af penge- og varemødet, at stoppe jagten efter stadig mere komfort, for i stedet at rette opmærksomheden imod menneskesindets opdragelse – ikke til en ny konformitet, men til bevidsthed om den enkeltes frihed og hans samtidige ansvar for sig selv og andre. En opdragelse, der forhindrer mennesker i at lade sig sluge af øjeblikkets gøremål og i stedet giver plads for historiebevidsthed, nutidsansvar og fremtidsdrømme. Hvis samfundet er til for vores skyld og ikke omvendt, kan det ikke fejle, at der må være en serie praktiske udkast og gode råd, som vismændene burde kunne komme frem med.

S. Haugstrup Jensen.

På svensk højskole

for 50 år siden

Foran mig ligger en henrivende akvarel – 70 år gammel, men velbevaret. Selv nu, da jeg er gået i hi i et kollektivhus, har jeg ikke kunnet undvære den. Den giver glæde og godt humør. Og den minder om noget af det bedste og det mest bestemmende i mit arbejdsliv.

I en legende let oval af snerler og enkelte margariter står der: »Till Herr och Fru Schröder. En hjärtlig jul – och nyårsönskan från tack-samma Askoviter i Stockholm«. Ovenover slynger sig som bevæget af vinden bleggrøde bånd og bølgende fuksiaguirlander, som til venstre fører til det danske, til højre til det svenske våbenskjold. Fra det danske bærer rødhvide bånd en medaillon med asken Ygdrasil, Askovs bomærke, og under den skoleklokken. Til højre bærer de blågule bånd en medaillon med blomster og en lille pige med en mis på armen – under dem bordklokken, uden tvivl en hyldest til det hjemlige, gæsterne havde mødt på Askov. I ovalen flyver også en svale, som boede under en bjælke i gymnastiksalen, hvor foredragene blev holdt.

På billederne nederst kan man se, hvad der har ført stockholmerne til Askov: de nordiske skolemøder, – og hvilke oplevelser de særlig mindes. Midt på en sort tavle med underskriften: Den kvindelige og den mandlige begavelse. Til venstre ser vi en lærerinde måle et barns hoved med en passer: Er hun en langskalle eller en kortskalle? mens skaren af lærere og lærerinder er i heftig diskussion. Til højre står i midten en ung gudinde, bærende et stort skilt: Latin. Til den ene side knæler mænd og kvinder i dyb beundring foran hende, til den anden flygter de med afsky. Det er den endnu ikke overvundne kamp mod »den sorte skole«. Begge scener er skildret med den af os danske så beundrede lethed, venlighed, humor og – elegance! 1896 står der på billedet. Jeg fik Sverige i vuggegave.

I vores familie hørte det ligesom til, at vi skulle opleve de nordiske lande, ikke som turister, men i arbejdslivet. Min Mor var uddannet på

»Gymnastiska Centralinstitutet« i Stockholm og havde oplevet så meget af svensk hjemliv og natur- og arbejdsliv, at det kom til at høre med til vores barndom. Den forhadte havregrød kunne kun glide ned, når vi hørte om kanalturen fra Trollhättan til Stockholm, vi fik Elsa Beskows børnebøger og sang »Sjung med oss, Mama«, ja, jeg fik fra Mors svenske venner en hel lappefamilie med telt og slæde og rener. Og særlig når julen nærmede sig, blev vi svenske: vi bagte »pepparkakor«, »kusar« og »julbockar«, og lysene tændtes i de svenske stager. Og jeg elskede det svenske sprog. Der boede altid svenske elever hos os, så vi forstod det, og jeg syntes, som jeg gør det i dag, at det er det skønneste sprog, man kan forestille sig.

Var det da ikke naturligt, at jeg, da jeg havde fået min faglærerindeksamen i dansk og derfor vidste, at jeg kunne komme til at undervise også i svensk, ønskede at lære *Sverige* rigtig at kende. Først og fremmest tænkte jeg på sproget. Og gennem vore venner på Hvilan kom jeg til den højskole, hvor jeg kunne høre det bedste svenske sprog, hos rektor Boethius på *Sörängen* i Småland.

Det var med store forventninger, jeg den 1. november 1916 rejste af sted. Men lidet anede jeg, at »Sverige skulle blive min skæbne«, for så vidt som dette højskoleophold blev en vigtig betingelse for, at Frederiksborg fik navnet »Dansk og nordisk«, – og at den næste verdenskrig skulle føre to Frederiksborglærere, Carin Cederblad og C. Guldagger sammen på »min« svenske højskole, – og at de derfra sammen med Sture Altvall som rektor skulle begynde den »samnordiske højskole« i Kungälv, som nu kommer til at huse »Det nordiske Akademi« med en Askovlærer som første leder.

Det var under første verdenskrig. Aldrig skal jeg glemme den duft, der slog en i møde, så snart man betrådte svensk jord: duften af birkebrænde. Det lå i vældige stabler omkring husene, og brændelugten fra alle skorstene var vederkvægende for den, som i årevis havde boet i tørve- og sodlugt. Det lugtede rent, og det duftede af skov.

Jeg havde ikke tænkt så meget på det vovelige i mit foretagende: Jeg havde forbeholdt mig at komme på vinterskolen, ikke på sommerskolen, fordi jeg om vinteren ville få mere svensk sprog og historie og geografi. Men der var kun mandlige elever om vinteren. Fra Askov var jeg vant til fællesskole, så jeg fandt det naturligt. Men de 44 pojkar så noget for-

bavsede på mig, da vi mødtes til middag i den skønne spisesal med ryg-åstæg og malerier på de skrå vægge med motiver fra arbejdslivet i Småland sommer og vinter. Alene at sidde i denne smukke sal var herligt. Og så mit værelse! Jeg skulle bo privat hos rektor, naturligvis ikke i poj-karnes elevbygning. Den brede magelige trappe førte op til rektors arbejdsværelse og min hybel, som domineredes af en rund, gylden flisekakkelovn. Den blev min bedste ven! 6 stykker birkebrænde hver eftermiddag, stillet i pyramide og med birkebark under i brasan, – og kakkelovnen varmede støt og behageligt et helt døgn. Jeg kunne omfavne den uden at brænde mig, den ligesom ventede på mig med sin varme og hygge.

Først næste dag, da det blev lyst, så jeg skolen udefra. Den var bygget som en stor smålandsk bondegård med røde træhuse i ring omkring gårdspladsen med den store eg, skolens »vårdråd«. Det virkede hjemligt, skønt jeg aldrig havde set noget lignende. Mellem spisesal og skolebygning var der en overdækket gang, og der hang – ikke en klokke, men en triangel, hvis smukke, klingre toner kaldte os både til time og til spising. For mig lyder en klokke dansk, og en triangel svensk – men ak! begge dele har måttet vige for de elektriske klokker, der ubarmhjertigt og upersonligt tvinger en af sted.

Så skulle vi da til den første time. Salen havde borde, – det kendte man ikke dengang i en dansk foredragssal. Jeg har været 2 gange på høj-skole i Danmark, – men jeg vidste, at meget ville være anderledes her, og det var netop det fine ved det. Rektor anviste mig plads ved det første bord til højre for ham. Men det var 2-mands borde. Rektor spurgte, hvem der ville sidde sammen med mig. Tavshed. Endelig befalede rektor venligt: Så skal jeg bede Ludvig Wier om at sætte sig ved samme bord som Margaretha! Det var den ældste elev, en stor, kraftig bondeknøs, 24 år – og forlovet. Vi sad ved siden af hinanden i 5 måneder, men vekslede kun de nødvendigeste ord, altid venlige. Siden har jeg ved elevstævner talt mere med ham end hele den vinter! Men tiden var også blevet en anden, og han svingede nu ind på gården i en imponerende stor bil, uden tvivl en af egnens »pampere«, og jeg var jo ikke mere den første og eneste pige på en vinterskole.

Undervisningen var temmelig forskellig fra den danske. Der var kun een lærer – en ung skåning! – som brugte, hvad vi kalder »det levende

Sörängen folkhögskola

ord«, talte frit uden manuskript. Det nød jeg. Men det bedste var ellers simpelthen at lytte til rektors røst, hans vidunderligt smukke tale. Han var fra Dalarna, hvor jeg netop havde vandret i de store Oraskove, hvor han fader havde været provst. Jeg kunne ikke høre, at sprogfarven var præget deraf, det var en gammel ædel embedsmandsslægts sprog. Rektor Boethius var også meget musikalsk, spillede og sang. Mit værelse stødte op til hans arbejdsrum, og jeg nød at høre ham musicere på den anden side af væggen. Også hans oplæsning var som musik, og daladigterne var hans favoriter, særlig lyrikken. Jeg var en ærkedansker med det fortællende som det naturlige. Nu fik jeg et bad i lyrik, som siden fulgte mig. Det samme skete senere for C. P. O., så jeg hver aften måtte synge nogle svenske folkeviser for ham. De hørte med i vort personlige liv til det sidste.

Rektor underviste i svensk litteratur og historie. Jeg opdagede her og på alle de andre højskoler, jeg senere besøgte, hvor vi danske dog er naturligt historisk interesserede, mens historien i Sverige er et fag blandt fagene. Derimod var lærere og elever dybt engagerede i erhvervsgeografi, nationaløkonomi og alle samfundsspørgsmål, mens det på den tid var svært at finde danske lærere, som kunne vække elevernes interesse for disse fag. Tilmed blev de pædagogisk blændende fortalt os af Magi-

ster Danielsson, som var fra Kristianstad og der havde arbejdet på apotek og som kullempen og meget andet for at tjene til sin uddannelse. Han var med sine unge år socialt erfaren. Jeg opdagede også, at der ikke var så stor forskel som i Danmark på bønderes og arbejderes interesser og baggrund. Det kom af, at der lå industrier spredt ud over landsbygden, så arbejderne der havde haver og landlige omgivelser. Tillige havde socialdemokratiets store fører, Hjalmar Branting, samtidig med den økonomiske kamp for arbejderklassen sat lige så stærkt ind for arbejderkultur, – ikke en ensidig, men en bred humanistisk kultur, som kom til at præge den svenske arbejderbevægelse.

Det var en selvfølge, at jeg som de andre fulgte alle timer. Men da jeg blev klar over, at man anvendte helt andre betegnelser i kemi og fysik end vi danske, og dette lå helt uden for, hvad jeg var kommet efter, blev jeg dog fri for disse fag og læste i stedet svensk historie og litteratur. Og så skrev jeg diktater og stile! Jeg havde lært, hvad man i Danmark kunne lære af svensk. Alligevel var der 28 fejl i min første diktat! Det var beskæmmende, – men ganske morsomt, at det var helt andre fejl end de svenske elevers. Hvor de blandede sj, stj, sk, skj, klarede jeg mig stolt til deres store forundring. Men . . . der var altså 28 fejl! Og jeg måtte slide godt i det hele vinteren for at nå til et fejlfrit svensk. Det har jeg nu glemt, – men sprogetonen synger stadig i mig.

En betydelig side af undervisningen var for mig den ugentlige aften i rektors arbejdsværelse. Væggene var beklædt med hvide reoler, – det havde jeg aldrig før set. Midt på langvæggen en mægtig kamin, altid med knitrende bål. Bordene i det store rum dækket med dalavævninger, og lys i de mange jernstager. Nogle enkelte malerier af svensk natur, – og midt på gulvet (heller aldrig set før) klaveret. Svensk boligkultur! Hvor har vi haft meget at lære der! Også i byggemåden! For første og sidste gang boede jeg i et hus uden træk! Og med luftventiler, så der altid var frisk. Jeg nød hvert minut disse aftner, rummet, oplæsningen, sangen, klaveret. Desværre var jeg så genert, at jeg aldrig røbede, at jeg selv gav mig af med musik i al beskedenhed, det var dumt, jeg kunne have lært meget, – men sådan var jeg nu engang.

Hver søndag fulgtes alle, elever og lærere, ind til byen til gudstjeneste. Men uden at der taltes om det, ganske naturligt, delte flokken sig inde i byen, den ene gik til hovedkirken, den anden til frikirken. I det

daglige mærkedes ingen forskel på os, og alle deltog i morgenandagten. Småland var en stærkt religiøs egn. Jeg hørte aldrig nogen antydning af, at man kunne undvære et aktivt religiøst liv, og der var alvor over hele elevflokket. Når man nu kommer til Sörängen, kan man knap tro, det er den samme skole i den samme egn, så livlige og muntre og frigjorte er eleverne. *Mine* smålændinge var af den type, I kan se i Elisabeth Bergstrand-Poulsens bøger. Sådant virkede hjemmene også, når man kom ind i et af elevernes bondehjem. Der havde jeg engang to store oplevelser. Først da jeg skulle sige goddag til husmoderen, en lille gammel kone, syntes jeg dengang. Som altid nejede jeg, – men hun nejede igen for mig, jeg fortsatte, og hun fortsatte! Jeg var den unge, jeg skulle neje for den ældre, men jeg var udlænding og skulle æres! Til sidst måtte jeg holde op, så de næste kunne komme til at sige goddag! – Og så gav denne rare kone mig mit livs madoplevelse: Vi fik »ostkaka«! En vidunderlig ret af ost af oplagt mælk med 20 æg til hver stor form! Det var i krigens tid, og rationeringen var streng i Sverige. Kun et par skiver brød pr. dag, ellers grød kogt af hvad de kunne få fat på af gryn, og så fisk, fisk, mest strømming, som de er mestre i at tilberede på utallige måder. Jeg syntes aldrig, jeg havde fået så god mad, og jeg blev stærk og sund af den. Men »ostkakan« var højdepunktet!

Vores skole lå i en »hage«. Det er et stykke jord, som er for fuldt af klipper til, at man kan dyrke det, men det er indhegnet, og der vokser frit små træer, buske, masser af tyttebær og blåbær, mos, græs, småblomster og svampe. Køerne går frit i hagen og ringler med deres klokker. Sverige er så stort i forhold til befolkningstallet, gårdenes arealer så store. Mellem deres hager er der låger, men ellers virker det som en uendelig hage, som ofte går over i skov. Allerede 1. december var landet dækket af sne, og vi havde det år skiføre til lidt ind i april. Men der var stilhed. Ingen storme. Intet pløre. En morgen, når vi vågnede, var der faldet nysne, som havde hele naturen fået søndagstøj på. Vi kunne ingen steder komme uden på ski, så vore ski og stave stod op ad skolemuren, og i frikvartererne stod vi ned ad bakken overfor. Men i skoven gik jeg ene. Jeg havde fået pålæg om, at jeg ikke måtte spadserere med pojkarne, – det var jo en prøveballon med en pige på karleskole. Men jeg gik meget på ski, ud ad vejen gennem skoven, omgivet af suset fra de vældige graner, hvis grene ikke stikker opad som de danskes, men er tynget ned-

ad af snemasserne. Så snart jeg lukkede vinduet op om morgenen, var skovsuset over mig. Hvilken nervehelse. Og herude. Kun suset og den sagte lyd af skiernes gliden. Man kunne gå i timevis uden at møde et menneske. Derfor var skoven min »arbejdsplads«. Når rektor havde gennemgået et digt, gik jeg her og lærte det og gentog det hundrede, mange hundrede gange, til jeg nåede frem til rektors udtale af hver lyd. Altid blå himmel over den hvide skov, suset fra granerne, skiernes rolige bevægelse, digtets rytme. Smålands vinter!

En dag efter sidste time, da rektor var vel ude af døren, stimlede pojkarne sammen om mig. De ville vide, hvad jeg var kommet for. Der var netop udkommet en bog, som hed »En piga blandt pigor«, hvor en forfatterinde havde taget plads som tjenestepige for at »udspejde« sine kammerater, – mente mine i hvert fald. Om jeg var kommet for at udspejde dem?? Hvad var meningen med det hele? Hvad ville jeg på en karleskole? Det var vist også sivet ud, at jeg var lærerinde.. Hvad skulle de tro? Det gik helt godt med mine forklaringer, i hvert fald mærkede jeg ikke længere mistænksomhed. Men en anden ting måtte jeg rette. Jeg havde fra mit 14. år haft briller. En dag sagde rektor lidt genert til mig, om jeg ikke kunne tage lorgnetterne af, han troede, det ville hjælpe til, at jeg fik et naturligere forhold til pojkarne. En højskolepige med lorgnetter var øjensynlig noget ukendt og unaturligt. Og tænk! Jeg gik rundt som en blind i 14 dage, så udholdt jeg det ikke mere! Men jeg tror faktisk, det hjalp. Og jeg ville meget gerne være gode venner med pojkarne, fordi jeg kom til at højagte dem for hele deres færd. Man taler somme tider om »et folks marv«. Her syntes jeg, jeg mødte »det svenske folks marv«, og at de var en slags svenske vestjyder.

Derfor måtte en »frigjort« dansk pige også passe på ikke at støde an. Engang skulle vi alle i teatret i »Stadshuset« og bagefter nyde et eller andet. Og rektor reddede mig som sædvanlig på forhånd: Nu husker Margaretha nok, at damer ikke ryger i Sverige. Og det vil også være bedst ikke at nyde spiritus. Jeg repræsenterede jo både Sörängen og Danmark. – Men tro ikke, vi var hængehoveder. Der var fart i sanglegene i den uopvarmede gymnastiksal, og skihoppene i frikvartererne foregik under stor jubel.

Magisteren prøvede at få eleverne til at omgås mig på en kammeratlig måde. Kom op til mig i aften, hvem der har lyst, sagde han. Den første

På svensk højskole

aften kom jeg også, lidt før de andre. Vi ventede spændt. Naturligvis i vort almindelige tøj, det gjaldt jo blot om at være hyggeligt sammen og forhåbentlig komme til at snakke om noget af det, Magisteren fra timerne vidste optog pojkarne. Men kvarter gik efter kvarter, mon de slet ikke ville komme? Endelig! Det bankede. Og ind trådte en flok pojkar i stiveste puds, som om de skulle i selskab! Og så er det nu slet ikke så let at få en fri diskussion i gang! Svenskerne har jo, også endnu, stor ærbødighed for kundskaber. Magisteren var for dem den lærde, og det havde man respekt for. Magisteren så på dem som enkeltmennesker, han kunne lide og havde en opgave overfor. Der skulle tid til for at tø de blufærdige smålændinge op, – dengang.

Sörängen ligger midtvejs mellem Malmø og Stockholm, og mange for-bipasserende højskolefolk standsede op hos os. Da jeg boede i rektor-hjemmet, havde jeg lejlighed til at høre, hvad de var optaget af. Der var ved at ske noget nyt i højskolen. En ung højskolemand fra Norrland, Manfred Björkquist, var ved at bygge en højskole i den gamle kirkeby Sigtuna. Der skulle også været et gæstehjem, så man kunne komme der for kortere eller længere tid. Manfred Björkquist havde som leder i »Den ungmærkelige bevægelse« vist evne til at få mennesker i tale og til at samle »håndens og åndens arbejdere« til frugtbare samtaler. Jeg fik indtryk af, at her lå tidens store inspiration for højskolefolk, – så 2 år efter fik jeg min kæreste til at opholde sig på gæstehjemmet i feriemånederne, efter at han i 5 år havde tilbragt ferierne i Norge. Det førte til et livs-langt, inspirerende venskab med Ruth og Manfred Björkquist, – C. P. O. var vundet, ikke blot for Norge, men for Norden.

☆ ☆ ☆

Når man kommer på et andet lands højskole, tror man måske, man skal lære et eller andet bestemt. Men man får uendeligt mere. Man får dette lands natur og sprog og folkeejendommeligheder ad tusinde ukendte veje. Og derved opdager man sit eget. Jeg havde altid elsket min hjemlige højskole. Men nu så jeg den udefra, så dens store fortrin – og mangler, som kunne afhjælpes, bl. a. ved at lære andre landes skoler at kende. Jeg kom hjem fuld af kritik og ideer, men først og fremmest med en taknemmelighedsgæld til Sverige, som jeg aldrig er blevet færdig med at betale af på.

Pip Christiansen.

Stavkirken

Det er en fin septembermorgen i Norge. Turen går gennem Valdres ad vejen mod Lærdal. Bilen kører hurtigt langs søer så blanke som spejle uden en ridse, gennem grønne og gule markfelter, forbi store, kønne gårde. Og langt forude ser man så godt som hele tiden de blå højder. Når man først er oppe i dem, viser de sig at være højfjeldets vidder. Deres store stenblokke lyser af rensdyrlav, hvis farve ikke er til at beskrive. Og hist og her står småplanter med rødt løv og luer mellem stenene.

Ja, her har de også i gamle dage vandret og rejst vestover. Og strækninger, der nu kun tager halve timer, var dengang dagsrejser. I den lune bil kommer man på kort tid ind i en helt anden årstid og op i en ubeboet fjeldverden, hvor man ligesom ikke rigtig har noget at gøre.

For lidt siden strømmede bækken hidsigt imod os. Nu følger vi dens fald, så vi er altså kommet over det højeste. På en måde kender man nu turen. Bækken bliver til elv. Vejen falder brat mellem fjeldknuderne gennem et uhyre skår i landskabet. Her er ikke megen plads, og alt, hvad mennesker har bygget i tidens løb, ligger tæt side om side, muret inde i passet. Sådan ligger stavkirken i Borgund.

Og endnu en gang står man et sted, som man har glædet sig til at komme til – og er glad for, at man fik det med.

Kirken er lille og tæt, presset op i højde af fjeldene. Den består af stadig mindre småhuse sat oven på hinanden og leder tanken hen på billeder, man har set af mærkelige sendere eller modtagere for stråler ude fra verdensrummet.

Fra de mange gavle halser udskårne hoveder vildt ud i luften. Og huset selv ligner et dyr, en drage, skællet og brun og varm i sydsiden, men omme mod nord mørkere, helt sortblå i tjæren. Sådan ligger den og ruger i græsset mellem sine hvide gravsten med øjnene spejdende til siderne.

Modsætningen mellem de lange, skrånende strøg i naturen og bygnin-

Stavkirken

gens korte, brudte linier og små flader er stærk. Forneden løber en svalegang rundt om hele huset. Buerne i den spænder mellem bittesmå søjler, kun godt en halv alen høje. I »Kristin Lavransdatter« fortæller Sigrid Undset, hvordan engang Kristin og lidt senere også hendes far stod i deres kirke side om side og så hjem mod Jørundgård. Den lå et stykke borte med husene spredt over tunet. Nu så de gården indrammet af sådan en bue. Men det er mærkeligt at se de legetøjssøjler her, hvor man ellers ikke gik af vejen for at tumle med vældige stammer, når man byggede.

Inde i kirken løfter de høje, blanke træsøjler sig fra gulv til tag. Deroppe bider de fra sig i vilde masker, inden de forsvinder i mørket.

I det følgende blandes nok indtryk, hentet fra besøg i andre stavkirker. Det gør ikke noget. I Borgund er alligevel mange af de væsentlige træk samlet i ét.

Portalerne. – Det otte hundrede år gamle fyrretræ er hårdt som ben. Udskæringerne op ad plankerne er ikke i ro ret mange tommer ad gangen. Først kan man dårligt se, hvad de forestiller. Men lidt efter lidt dæmrer det. De to sideplanker op langs den smalle dør er næsten ens. Nederst kantes de af en stilfærdig bort. Og så tager det fat. I begge sider vrider fabeldyr sig opefter. Øverst oppe ser man tydeligt, at det er to drager, som filtrer sig ind i og fri af en tredje. Den anfalder de voldsomt. Og den styrter. – Gennem det opgør går man ind i kirken. I Borgund er der ikke, som ellers mange andre steder, sat almindelige vinduer

ind i tidens løb, så folk kunne se at læse. Rummet får kun lys fra nogle små glugger højt oppe i siderne. Man står ligesom i bugen af et stort skib. Her er virkelig mørkt, til øjnene vænner sig lidt til det. Men i gamle dage var folk vel vant til det hjemmefra. Livet må have formet sig helt anderledes, før de forskellige former for ordentlig belysning kom frem.

Og når man kom til gudstjeneste, var der allerede i middelalderen, da kirken var ny, lys og farver og varme. Et vidunderligt hus har det været. Med tæpper på væggene, når der var fest. Blanke kar på alteret eller i præstens hånd. Og når han løftede kalken, sendte skæret i den lyn ud over de knælende mennesker.

Vi går ud af stavkirken og et stykke væk for at kigge på den fra alle sider. Går også lidt op i bakken og fotograferer med megen omhu. For der må ikke så gerne komme noget af den nye kirke derhenne med på billedet. Og det er ikke bare, fordi den er grim. Det er den vitterligt. Men først og fremmest fordi den er ny. Gården henne ved vejen vil man heller ikke have med. Den har bliktag.

Som man sådan lister rundt med apparatet, et skridt frem og to tilbage, og knæler ned og rækker og strækker sig, spørger man sig selv, hvorfor man egentlig så tit udvælger og stædigt afskærmer det gamle – i hvert fald noget af det gamle, som omgiver én.

Også når det gælder kirker, skifter tiden og smagen. I forrige århundrede rev man nogle af de gamle trækirker ned. Det var ikke, fordi folk dengang var mindre gudfrygtige, end vi er. De byggede jo også samtidig nye i stedet, som de syntes var pæne. Og de gamle havde sikkert i lange tider stort set været ubrugelige, kolde og dystre. Nogle af dem blev reddet, fordi man altid havde bygget videre på dem og ladet dem følge med tiden. De kunne stadig anvendes. I dem kan det være temmelig svært at se de oprindelige træk. – Andre fik altså af den ene eller anden grund lov til at blive liggende som antikke ting i landskabet. I dem satte man tiden i stå. Sådan ligger Borgund og bliver der forhåbentlig til sene tider. Den vil uden tvivl blive ved med at kalde på undren hos de besøgende.

Især portalerne giver én noget at tænke på. Vi har forresten ikke i Danmark noget tilsvarende. Det er klart: de er fantastisk godt skåret eller hugget i de svære planker. Men det er jo alligevel symbolikken, der

Stavkirken

holder én fast foran dem. Man kan ikke lade være med at tænke over den: en hed og ubændig kamp følger kirkegængerens til døren. Man kan selvfølgelig krybe uden om og sige, at der vel ganske simpelt er tale om dekoration, godt gjort, raffineret, men altså bare et dragemønster ligesom dem, vi drenge savede ud i krydsfinér til brevholdere og bordlamper efter tegninger i Familie-Journalen. Men det er at strø sukker på.

Selvfølgelig har man fra først af ment noget med udyrene omkring døren og deres kamp.

Med ét føles her koldt, som man står og falder i staver. Det fugter også lidt. Luften er sløret. Vejret klæder egnen, blander lidt gråt i alle farver. Ned ad skråningen derovre er efterårets fine tæppe bredt ud, brunt, mørkegrønt og violet. – En sommer til er gået. Og dagen er ved at være omme. Det er nok klogest at vende næsen hjemad og køre tilbage til den brede dal, hvor vi bor nu i ferien. Der er det endnu en tid eftersommer.

En gang til da! – Et vend ind i kirken og så stå i tørvejr et øjeblik i den lave, skrøbelige svalegang. De små søjler er vortede af mange års tjærelag.

Sådan stod Kristin. Men husklyngen, hun så i kirkevæggens ramme, var hendes hjem. Og hun vidste, at bag hende, inde ved alteret, lå faderen og bad. Nu hørte hun ham komme. De havde længe haft det elendig med sig selv og med hinanden. Nu vendte det. De mødtes.

Også i deres kirke var der vel mellem dem, hvor de nu stod, og det hellige en portal med vrimplende, kæmpende uhyrer.

Huset, som vi står med ryggen til, er tomt, det er forladt, opgivet. Et kraftcenter, hvoraf kun skallen er tilbage.

Og så kører vi.

Kirken syner ikke meget på afstand i den store natur. På den anden side ser man kun den bagude i passets åbning. – Ud mod fjorden og havet, ud mod den vide verden. Der er ingen vej udenom. Man må tæt forbi den.

Emil Petersen.

Møde i barokken

Job tabte sin Kameler,	O Væ den, som er Gene!
Sit godtz og Giendeeler,	Hvor tung er alle steene,
Det før altsammen hen,	Hvor suur er alle vand,
Dog figh hand det igien,	Hvor fiæd er alle land,
Men ieg nød ey den løche	Hvor langsom alle dage,
Som Job og andre mænd,	Hvor mørk er hver en Braa!
Vortkommen er mit smøcke,	Før hvem fand den sig flage,
Det er u-funden End.	Som Gentiq lejve maa.

Ved læsning af gamle eller nye tekster dukker der ofte vers eller sætninger op som man vil dvæle ved. Man fik ikke rigtigt alt med første gang. Man burde faktisk have en *poesibog* som jeg husker mange af os drenge havde i den første weltschmerz-periode. Jeg kan huske at min var fuld af citater og vers som nok passede for en ung urolig, romantisk sjæl, men som en voksen ville smile ad. Man bliver jo så meget meget klogere. Dog tror jeg at den for mig, og sikkert også for mange andre der dyrkede den gode skik, var en nøgle til den læsningens glæde som beriger. Min poesibog er desværre blevet væk. Jeg savner den meget. For endskønt jeg i dag nok ville smile ad meget deri så tror jeg at jeg ville se med desto større forståelse på den unge mand hvis sjæl var så stor og tom og som havde en længsel uden grænser.

Således følte man det jo. Jamen så *var* det også sådan!

Ovenstående to strofer tror jeg ikke ville have passet i min ungdoms poesibog. Dog er jeg ikke så sikker på strofe to. Hvis jeg dengang havde været i stand til at læse den, underforstået naturligvis at forstå den, så tror jeg at den var kommet med. Er det ikke præcis sådan et ungt ensomt menneske tænker sig sin situation? At den måske »i virkeligheden« ikke er sådan (hvad er det dog for en virkelighed vi taler om når vi taler om virkeligheden?) det spiller ingen rolle. Virkeligheden er ikke det andre peger ud for én men det man føler inden i sig.

Jeg standsede ved ovenstående en aften jeg læste i Petter Dass' »Viser og Rim«. Som sikkert mange vil huske var Petter Dass sogneherre til

Alstahaug i Nordnorge. Digter af Guds nåde og præst af sammes. Han var en af Nordens store barokskikkelser. Han døde i 1707. Digtet er skrevet til trøst for kollegaen i Brønnø, Peter Bredal, da han mistede sin anden kone i 1700. Det er betitlet »Peders Graad / Peders Raad (Peter Bredals gråd og Petter Dass' trøst) Fremskikket i Brønnøens Sørge-stue på dend dag da / quinden, dend u-mistelig Matrone, / Hæderlig, ære-, dyd- og Gudziret og af Folk velyndet / *Berette Sverdrup* / Blef ved Hielp af andres fødder, ledsaget fra husit til / Kierkken og efterlat i sin grav, mætt af ære« etc.

Den gang var det almindeligt til begravelser at skrive sørge-digte. Et andet af Petters begravelsesdigte begynder med en for os noget komisk strofe. Men den er sikkert ikke ment morsom, og blev heller ikke opfattet således af samtiden. Den lyder: »At skrivfe Vers om døde Liig / Som føres hen til gravfen, / Dend skick er nu saa brugelig, / Som Sjæle-sang hos Pavfen.« Vi er jo heller ikke i dag ukendt med fænomenet. Det er næsten utænkeligt at et bryllup eller en konfirmation skulle foregå uden en sang skrevet til lejligheden. Kvaliteten af disse nutidige lejlighedsdigte er vel af en sådan art at kun de færreste af os tør kalde dem kunstværker. Nå, de er nok heller ikke ment som sådanne. Men det er et særkende for en kunstner, selv i en så personlig situation som den ovenstående digt er skrevet til, at han kan skabe almengyldig kunst. Vel at mærke ikke blot kunst der betød noget for hans samtidige, men noget der kan have betydning flere hundrede år efter at det er skrevet. Jeg indrømmer at det er svært at læse, og at der skal arbejde til at sætte sig ind i sprogtonen, men vi ville være barbarer hvis vi lod det gå i glemmebogen.

Årsagen til at f. eks. de to først citerede vers stadig har gyldighed er den simple at menneskenes situation er den samme i dag som dengang. De ydre – tekniske, materiale forhold har ændret sig kolossalt. Og måske tror vi at denne ændring i menneskenes sociale vilkår også har lavet om på mennesket, således at det tænker og føler anderledes end tidligere. Det er sandsynligt. Men menneskenes *grundvilkår* er ens. Disse vilkår kan banalt udtrykkes således: Vi er født og skal derfor leve og dø. Det lyder enkelt og ligetil. Men disse tre »stadier på livets vej« er behæftet med spørgsmål som mennesket i tusinder af år har stillet sig uden at finde svar. Spørgsmålene er lige så banale: Hvorfor er vi født? Hvordan

skal vi leve? (Og hvorfor?) Hvorfor skal vi dø? Disse spørgsmål er lige ubesvarede i dag som dengang Petter skrev sit sørgedigt. Men han strejfede dem i disse to strofer. På en interessant og for mig ukendt måde. Måske tager jeg fejl. Men det er jo menneskeligt.

Fra Det gamle Testamente kender vi historien om Job. Gud lod alle tænkelige lidelser og afsavn plage ham for at prøve hans tro. Det lykkedes at »bevise« at Job var fast i sin gudstro – og han fik alt hvad han før havde tifold igen.

Det første der strejfede mig ved gennemlæsningen af »Job tabte sin Kameler« var en stille forbavselse da jeg kom til linjen » . . . Dog fich hand det igjen«. Det virker på mig som om Petter er en smule irriteret. Den slags tilskikkelser kendte han simpelthen ikke fra sit eget liv. Vi mennesker har det således synes han at sige, at taber vi noget af det kæreste vi har: en af vore nærmeste dør fra os, så er det uigenkaldeligt forbi. Ingen er vendt tilbage fra de døde trods vor sorg og gråd. Men det sker altså for Job. Men nu sker det kun i eventyrene. Det er et fælles vilkår vi har at vi skal dø og ingen kan fortælle os hvorfor al denne lidelse skal vederfares os. Det er en realitet. »Dog fich hand det igjen«. Det er såre mærkeligt og uforeneligt med vore erfaringer. Det sker ikke for os mennesker.

»Men ieg nød ey den løche / som Job og andre mænd«. Da jeg kom hertil i digtet blev min nysgerrighed vakt. Hvad var det for *andre mænd* Petter tænkte på? Givetvis ingen fra hans samtid. Men Petter var en belæst mand. Den græske mytologi kendte han, og Bibelen havde han naturligvis studeret som den gudsmænd han var. Men fra disse kilder kan man hente mange beretninger om personer som »fich . . . det igjen«. Og herfra stammer sikkert også hans »andre mænd«. Naturligvis er det ikke min mening at påstå at Petter tvivlede på sin Bibel. Han var blot realist. Han var klar over, gerne uden at have gjort sig det bevidst, at vi aldrig kan flygte fra vore grundvilkår. I historier er det en anden sag. Men de er ikke engang til trøst. Snarere til irritation.

Hele strofen virker som en ubevidst anklage fra Petter Dass' side. En anklage mod det ukendte som har gjort livet så meningsløst svært at leve. Det er en tragisk konstatering af fakta. Og måske også en bitter misundelse på Job. Hvorfor sker den slags ting ikke mer, synes han at spørge. Fordi det aldrig er sket. Og fordi det aldrig vil ske.

Men ureflekteret og uden at miste sin tro er det gamle spørgsmål faldet ham i pennen og svaret bliver en ny konstatering af vore vilkår: »Bortkommen er mit smøche / Det er u-funden End . . .«.

De to omtalte strofer stammer fra første del af digtet. Altså den der skildrer »Peter (Bredals) graad«, hans sorg over hustruens død. Den anden del omhandler »Peters raad«, altså Petter Dass' trøst til vennen. Det er naturligt at første del er pessimistisk og farvet sort af sorg, men det er samtidig mere inderligt og personligt og et langt mere højrejst digt end trøstedigtet. Det er som om han i første del har gået lidt for langt, været lidt for realistisk. Han evner ikke i anden del virkelig at trøste vennen. Kan ikke hjælpe ham til det han ikke fik – og umuligt kunne få – igen.

»O Væ dend, som er Eene!« Ensomheden, menneskets aldrig svigtende følgesvend har været tema i litteraturen så længe mennesket har kunnet skrive eller udtrykke sig. Og ved læsningen vinder den genklang hos de fleste. De genkender sig deri. Man har ligesom hørt tale om det – fra ens eget sind. Hvem føler ikke et savn? Hvem har ikke den »sjælens ubodelige ensomhed« liggende indenfor sit sinds grænser? Jo, vi nikker alle forstående. Men at føle sig helt fortabt, det vil sige uden én at henvende sig til i sin sorg eller sin lykke – det må være en lidelse. Hvis man kan tænke sig den situation, forstår man måske at et menneske er et væsen der ikke kan eksistere uden andre. At det er intet uden de andre.

Et andet grundvilkår for os er at vi på bunden af vor sjæl er ensomme. Så fører da mennesket en håbløs kamp for at blive sin alenehed kvit. Det går måske ind i fællesskabet med åbent sind og forståelse af gensidig kærlighed. Men kampen er forgæves. For i et menneskes afgørende situationer skal det stå alene. Vi trænger til en der kan holde os i hånden når vi skal træffe de vanskelige valg. Eller som et flagrende og halvt af glemsomheden udvisket citat fra den før omtalte poesibog udtrykker det:

. . . da
savnede du
Menneskesønnens hånd
på din skulder . . .

Men valget var og blev vores eget, og den situation valget har bragt os i må vi bære selv. Valgte vi ensomheden? Ja da vi valgte mennesket.

Thi det store i mennesket er at det er sig selv. Og det som burde være et håb for os, nemlig at vi er *fælles* om ensomheden, er snarere blevet til en håbløshed. Hvorfor?

Det er ikke svært at forestille sig at Petter Dass kunne tale med om ensomhed. Han kendte den fra fortvivlede studenterdage i 1600-tallets København. Sulten, træt og pengeløs gik han her – men værst var vel alligevel ensomheden. Han udtrykker det i den sang vi kender fra Højskolesangbogen, hvor den er omskrevet og versene plukket ud af et digt der hedder »Petter Dass til sine Sognefolk«. Vi kender det nu under navnet »Om alle mine lemmer«. Her siger Petter: »See: skal jeg ret fortælle / Fra mine ungdomsjaar, / Hvad skæbne og tilfælde / Mig da for haanden var: / Jeg kan da andet ey / End i Forundring falde / Om Guds huusholdnings vey«. Verset skildrer blandt andet hans ophold i København. Han er forundret over at Gud lod det mage således at han slap levende fra det. Og et andet sted i samme digt: »Altiid var tomt i lommen / og sorg var i min hu . . .«. Kender *han* ikke den unges ensomhed? Og sorg var i min hu. Det falder ham nu let at skildre ensomheden og sorgen. Han havde selv kendt den.

»Hvor tung er alle steene« (vanskeligheder) når man kun har sig selv at søge trøst hos. Det er som at strides mod en overmægtig modstander der ikke viger en tomme. Den samme situation stod en anden af baroktidens markante skikkelser, Leonora Christina, overfor da hun i Blåtårn digtede sin sjæls sorg i de uforglemmelige linjer: »Med sorrig ieg mig lagde / Aff Graad war salt min Mund, / Ieg til mig selffwer sagde: / Du seer ey Morgenstund!«. Hvilket billede! Det gør næsten fysisk ondt at læse det: »Aff Graad var salt min Mund«. Hun lever som Petter i de stærke usminkede følelsers tid.

Baroktidens mennesker var anderledes end os. Naturligvis. Men det er godt at se at vi på mange måder alligevel minder om hinanden. Vi har fælles sind. Udtrykkene er forskellige, men sjælen er ens. Målt med historiens alen farer tiden med lempe når menneskesindet ændres. Vi er ens i det væsentligste. Vore ydre vilkår er som sagt forskellige. Men i vort indre er vi de samme. Hvad gjorde Egill Skallagrímsons sorg over sin døde søn så stor og gribende, da man som ung mødte hans digt »Sønnetabet«? De fælles vilkår. Ikke de ydre materielle – ligegyldige, var jeg ved at skrive, nej de indre – sindenes vilkår. Man føler slægt-

skab og frygt for fælles skæbne: »Ene er den, hvem ingen elsker«. En viking sagde det. I dag kan vi blot sige ja og måske tilføje: Ene er den som ingen har at holde af.

»Hvor suur er alle vand«. Sætningen er egentlig vidunderlig. Man kan spekulere på hvad Petter Dass egentlig mener med den. Måske: Det var en bitter kalk han fik at tømme. Det er indlysende. Men hos havmennesket Petter Dass kan den også fortolkes anderledes. Han kendte vandene – havene. Fra utallige rejser til havs i sit store præstegæld har han følt på sin krop hvad *hav* vil sige. Så smilende blidt og venligt havet i Nordnorge kan glitre en sommerdag – sådan elsker vi det. Men vé den der oplever det i vintermørkets stormende helvede. Da er det livsens alvor. Da er både livet og havet »suurt«.

Disse hjertesuk over ensomheden optager én, mere fordi de er enkle og stille, end netop storslåede. Oprensningerne, de små konstateringer: »Hvor kiæd (trist) er alle land«, »Hvor mørk er hver en Vraa«. Alt bliver så ligegyldigt og gråt. Naturoplevelsen, som vi fra andre steder i Petters digtning ved at han havde øje for, var ellers ikke den tids stærke side. Et land var smukt hvis det kunne bruges. Men også her aner vi Petters følelse for naturen.

Dagene er gået i stå og tiden er standset. »Hvor langsom alle dage«. Det som gjorde livet værd at leve, fællesskabet, er slut, og der er ingen glæde mere. Dog er det som om man aner at årsagen til digtet, den enligtblevne ægtemand, ikke er hele baggrunden. Digtet er som sagt gældende for alle. Hvis dette ikke var tilfældet kunne vi heller ikke forstå og gribes af det allerede omtalte digt »Sønnetabet«. Vi kan i dag umuligt føle sorg over Egill Skallagrimsons søn Bódvards død. Vi bevæges af digtet fordi det angår os.

Barokkens tid ligger langt tilbage. Den bliver ofte kaldt svulstig og brovtende. Rent udtryksmæssigt passer det måske. Men det er jo blot rammen hvori det væsentlige står: selve værket. At hæfte sig ved ydre ting er at glemme det egentlige. Den enkle tale fra menneske til menneske over århundreder griber fordi der opstår en kontakt gennem bevidstheden om fælles grundvilkår. Vil man ikke gå med til den tale kan man bare lade sig gribe af den enkelthed og storhed i disse enfoldige linjer: »For hvem kand den sig klage / Som Eenlig lefve maa«.

Fritz Norlan.

Unge og brogede London

Nogle rejseindtryk

Storbritannien er en del af Europa, men indtager en særstilling, fordi det er et ørige og ligger så langt mod vest. Selv om imperiet langsomt opløses, er moderlandet knyttet til Statssamfundet med stærke bånd og har svært ved at afgøre med sig selv, om det skal løse dem og slutte sig til Vesteuropa. England er et forbindelsesled mellem vort gamle kontinent og de oversøiske lande, og jeg følte, da jeg var derovre, at jeg var nærmere ved »den nye verden«.

Set udefra danner England bro, set indefra er det kontrasternes land. I London følte jeg, hvordan to verdener kæmpede mod hinanden. Viktorianismen har nok navn efter en dronning, der døde i 1901, men dens ånd har hvilet over landet langt op i århundredet og døde end ikke helt med den anden verdenskrig. Til viktorianismens idealer hører »the gentleman«, der på sin kostskole har lært at lede med myndighed og spille »fair play« i cricket såvel som i livet. For denne oplæring betaler adskillige fædre stadig 10.000 kr. årligt, selv om mange gratis statsskoler kan føre børnene frem til et bedre skolestandpunkt. Men investeringen i en »public school«-uddannelse er pengene værd, fordi den skaffer sønnen adgang til de fine universiteter og senere til topstillingerne i samfundet. Nu rejser alle de unge sig, der ikke hører til denne privilegerede gruppe, og gør åbent oprør. De klassekampe, som vi synes hører historiebøgerne til, finder her sted for vore øjne, og vi føler vore skandinaviske demokratier som gamle lande over for det unge England.

London har et blomstrende teaterliv med ca. 40 teatre og et talrigt og ungt publikum. Endnu i begyndelsen af halvtredserne var teatret et højere middelstandsfænomen, både på scenen og i salen. Man spillede mondæne dagligstuekomedier med theselskaber, der blev afbrudt af den unge pige, som kom ind fra haven for at spørge, om der var nogen, der ville spille tennis. Denne genre støttede sig til forfattere som Noel Coward og Terence Rattigan, men retfærdigvis må jeg også nævne Oscar

Wilde, der med sit gnistrende vid hævdede konversationsstykkerne op på et højere plan. Først i slutningen af halvtredserne fik den almindelige befolkning nogle stykker, der foregik i en verden og på et sprog, de forstod. Dramatikeren John Osborne gav navn til »de vrede unge mænd«, der gjorde oprør mod det hykleriske, pæne Middelstandsengland. Den største af disse arbejderklasse-dramatikere er måske *Arnold Wesker*, der viste elendigheden og uvidenheden hos arbejderfamilierne. Hans djærve sprog forargede, men han bragte et varmt og levende folk fra Londons East End eller Nordenglands landarbejderhjem ind til et undrende West End-publikum. Gennem sit »Centre 42« kæmper Wesker for, at teater, musik og billedkunst ikke skal blive til fin kultur, men være noget, der lever og bruges. Derfor rejser han landet rundt og arrangerer teaterforestillinger og jazzkoncerter på steder, hvor alle kommer, bl. a. i fabrikkantiner og forsamlingshuse. Wesker er som dramatikere blevet fulgt af en række andre arbejderforfattere, og selv om nogle af disse er endt i den platte folkekomedie, har det nye engelske arbejder-teater haft betydelig indflydelse på Vesteuropas andre teatre.

Den dybe kløft i det moderne engelske samfund er tydelig inden for det politiske liv. Fra gammel tid har England kun haft to partier, De Konservative og Arbejderpartiet, medens de borgerlige partier, der i vore nordiske demokratier er de stærke, kun er repræsenteret af et svagt liberalt parti. Næsten alle de universitetsfolk, jeg har mødt, har været meget venstreorienterede, mange af dem i protest mod den Oxford-Cambridge dannelse, de ikke har kunnet få del i. Generelt kan det vist siges, at de fleste intellektuelle hører til på venstre fløj, og mange af dem er med i anti-atom-kampagnen. Denne bevægelse er stærkere i England end i noget andet europæisk land og har yderligere fået vind i sejlene ved at førende, unge forfattere og skuespillere deltager i marcher og i sit-down-strejker på Trafalgar Square. Jeg ser det som typisk for samfundsmønsteret i England, at det er yderfløjene, der dominerer. Herhjemme er vi alle mere eller mindre grå middelstand, men i England er man enten imperietilhænger eller fanatisk demonstrant.

Når jeg kørte med toget fra en af forstæderne ind til City, fik jeg et levende indtryk af, at England er verdens mest avislæsende nation. I kupeen skjulte alle sig bag deres morgen- eller aftenavis, de kunne ikke nøjes med én om dagen, og selv om jeg ikke så deres ansigt, talte avisens

navn for sig selv. Pressen spænder over såvel de værste sensations- og skandaleblade samt over »The Times«, der står på et stade, der giver det en særstilling i verdenspressen. I øvrigt var det ikke blot avisen, der røbede, hvem jeg havde for mig. Påklædningen talte sit eget sprog. Når der tales om manden med bowlerhatten, paraplyen og jakkesættet fra Saville Row, Londons fineste skræddergade, tror mange, at det er død fortid. Sandheden er, at denne figur lever i bedste velgående, men samtidig myldrer det med unge, langhårede drenge og piger, der præsenterer de korteste skørter i Vesteuropa. Teenagerne bruger hele ugelønnen til tøj og plader i deres egen indkøbsgade, Carnaby Street. Fra den korrekte, men kedelige tweed er de slået over i fløjel og outrerede farver. Den mellemvej, som herhjemme er repræsenteret ved kunsthåndværkerstilen, f. eks. de svensk-finske tekstiler, kender de ikke. Pengene ruller, og der er livsglæde i denne Soho-gade. De unge gør oprør mod viktorianismens mådehold; de vil nyde livet, selv om landet er ude i en økonomisk krise, og det lyser ud af dem, at de gør det. Derfor svinger det i London – »It's swinging in London« er årets motto.

Det grå London er blevet er farverig by, hvor alle hudfarver er re-

præsenteret. Hele jordens befolkning er nu så blandet, at det er urealistisk at tale om forskellige racer, de rene racer findes ikke mere. Denne folkeblending fik jeg et levende indtryk af i London, hvor jeg den ene gang efter den anden stod over for et menneske, som jeg slet ikke kunne placere, f. eks. et ansigt med typisk negroide træk forenet med asiatisk hudfarve. De farvede er kommet fra alle dele af Statssamfundet, og England kan slet ikke undvære denne arbejdskraft, bl. a. udfører de alt det snavsede arbejde ved undergrundsbanerne og ved restaurationsopvask. Hos hele dele af den engelske befolkning er der stor uvilje mod den farvede indvandring, i hvert fald er det et spørgsmål, der bliver debatteret ivrigt. Regeringen har taget et afgørende skridt, idet den foreløbig har standset den frie immigration, bortset fra pårørende til dem, der allerede er i landet, men det er ofte mange! De fleste indvandrerfamilier kommer fra lande, hvor det er skik, at alle tre generationer bor i samme hus. Dette er noget fremmed for englænderne, og en af de ting, de angriber skarpest, er, at de farvede opkøber store huse og bor stuvet sammen. Der er modsætnings- og spændingsforhold mellem englænderne og de nye borgere, men i betragtning af landets spændte økonomiske situation og den voldsomme strøm af immigranter, landet har taget imod, synes jeg, det forløber forbavsende roligt. Jeg besøgte nogle børnehospitaler, hvor rengørings- og køkkenpersonalet næsten udelukkende bestod af farvede, fra sengene smilede små vestindere og mulatter, og da stuegangsprocessionen nærmede sig, så jeg, at overlægen var neger, og at hans første reservelæge var en smuk, ung indisk kvinde i sari med en kort, hvid kittel over.

De farvedes stærke indflydelse, også på toppen af samfundet, kom til udtryk ved Statssamfundets ministermøde, der fandt sted, mens jeg var i byen. Overalt i centrum så jeg store diplomatbiler med en ofte farverigt klædt høvding på bagsædet, og fra regeringsbygningerne vajede små og store nationers flag. Konferencen satte spørgsmålstejn ved, om Statssamfundet overhovedet kan holde, og England fik at føle, at de andre medlemslande kan lægge meget stærkt pres på dets politik, klarest udtrykt i Rhodesiakonflikten.

Londons børs har mistet magten over verdensmarkedet, men »det unge London«s livsglæde, teater og mode drager mennesker fra hele kloden.

Kirsten Haastrup.

Afsender og modtager

Mon ikke de fleste, der giver sig af med at læse litteratur, engang imellem har måttet standse op og sige: »Dette her er virkelig godt« eller: »Det er omtrent, som jeg ville have sagt det«. Hvad er det i grunden, der i sådanne lykkelige øjeblikke foregår? Tanker eller overvejelser, man har tumlet med måske i længere tid uden at kunne formulere dem klart, bliver pludselig udtrykt eller sammenfattet. Det halvt ubevidste bliver med ét erkendt. Derfor er det ganske naturligt, at vi gribes stærkest af de digterværker, der på den måde udløser vore hemmelige, ubevidste muligheder, kræfter eller karaktertræk.

Er vi i den lykkelige situation, at vi ofte støder på digtning, der på den måde finder klangbund hos os, da spiller læsning en overordentlig stor rolle for os. Da er den, som Sven Møller Kristensen siger, »næring for personlighedens vækst«, for da er den med til at forme os.

Man kan med rette spørge: Hvem er digteren – den ukendte person – der ligesom formår at hjælpe mig på vej? Og hvad er det han vil?

Digteren er et ganske almindeligt menneske som os med samme problemer. Han søger at finde ud af sig selv. Han prøver at forstå tilværelsen, søger en mening i den, en orden i tingene, søger det, man under ét kunne kalde form. Det, der skiller ham fra os, er nok, at han har to evner bedre bevaret eller udviklet, nemlig evnen til at opleve, at se og iagttage og evnen til at give dette en kunstnerisk form.

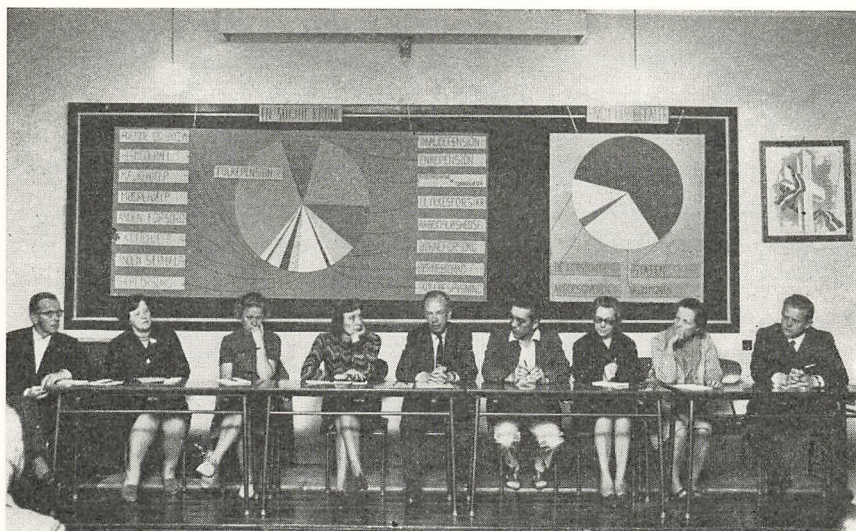
At han ser mere end andre kan være i rent bogstavelig forstand. Han bruger sanserne bedre end det almindelige menneske. Han iagttager med større skarphed og lægger mærke til små karakteristiske træk, som vi ikke bemærker. Han ser ikke, som vi ofte gør, ud fra en forhåndsviden om tingene; for ham er tingene nye hver gang. Et eksempel til at belyse vor – ofte svækkede – evne over for oplevelsen af tingene: Giver man et andet menneske en æske farver og beder ham på papiret gengive træernes farve, som han ser dem i horisonten, vil han ofte give dem den mørkegrønne farve, som han véd, en gren har, når han står med den i hånden. Derude i horisonten er træerne sjældent mørkegrønne. Hans

forhåndsviden har begrænset hans oplevelse. Hvad om det samme gør sig gældende i vor opfattelse af andre mennesker?

At digteren ser mere betyder også, at han har større følsomhed over for atmosfære og stemning og større modtagelighed kombineret med hurtigere reaktioner over for indtrykkene. At han ser mere betyder også, at han øjner helheder og perspektiver i de tilfældige ting, som andre ikke ser eller finder noget mærkeligt ved. Ofte vil han være at betragte som seeren, der øjner sammenhænge i det spredte, ser de nye linjer i den kaotiske nutid eller linjerne i fortiden. »Over for en tanke i tiden reagerer han ikke med hjernen alene, men også med hjertet, fantasien, instinktet«. Det er ikke hans opgave, men videnskabsmandens at prøve dens logiske indhold, men – idet han digter tanken ind i et levende stof – at undersøge dens bærekraft, livsværdi.

Den sammenhæng, som et enkelt menneskeliv er fra fødsel til død, er digteren ofte nødt til at iagttage for at kunne give den virkeligt liv i sine værker. Det er en sammenhæng, som vi kun oplever én gang, nemlig gennem vort eget liv. Også dér er en sammenhæng, som digteren må have evnen til at iagttage, ja gennemleve. Men magter digteren nu denne opgave? Jeg vil tro, at Ibsen svarer på manges vegne, når han siger: »Alt, hvad jeg har digtet på, har jeg gennemlevet, jeg har digtet på dette for at fæstne det lige over for – og i mig selv.«

At digteren har evnen til at iagttage mere end andre betyder også, at han i højere grad beskæftiger sig med sig selv i et forsøg på at forstå sig selv og sin situation. Gennem sine værker vil han tilsyneladende fortælle om andre mennesker, deres handlinger og ideer. Men inderst inde kan det vel kun være sig selv, han fortæller om, for han har jo som os kun sig selv at gå ud fra, når han forsøger at trænge ind i et andet menneskes sind. Vi kender fra vor dagligdag alt for godt vendingen: »Jeg forstår ikke, at han eller hun gør eller tænker sådan eller handler sådan.« Sådan siger vi, fordi sådan ville vi i hvert fald ikke have tænkt eller gjort i den givne situation. Vi må nødvendigvis altid gå ud fra os selv i vort forsøg på at forstå andre. Derfor er det afgørende spørgsmål for os som for digteren, om vi kender os selv. Frederik Nielsen siger: »Vi kan vise andre, at vi holder af dem, at vi glæder os over deres glæder, men helt kan vi aldrig forstå andre, og det er meget få mennesker, om overhovedet nogen, der kan forstå sig selv.« Måske er digteren sig mere

Emnedag, jvf. s. 67

end andre mennesker bevidst, at det gælder om at forstå sig selv, hvis man overhovedet vil have mulighed for at forstå andre. Derfor findes der få mennesker, der beskæftiger sig så alvorligt meget med sig selv som digteren. Henrik Pontoppidan har herom sagt: »Jeg spørger og spørger. Jeg har intet håb om at finde svar, og dog kan jeg ikke lade være at søge. Jeg véd, at jeg igen i morgen og overmorgen og indtil mine dages ende vil sidde således ensom under lampen og føre enetale med mig selv, tage alle den forløbne dags begivenheder for mig en efter en, alle mine indtryk af naturen, menneskene, bøger, alle mine tanker, alt, hvad jeg har følt eller fundet – for ud fra det altså sammen at forsøge at danne mig et billede af eller blot en art forestilling om mig selv og dermed om de andre mennesker. Jeg véd, at der findes intet mere vanvittigt, for hver dag der går, bliver jeg mig selv mere fremmed. Og dog kan jeg ikke lade være at håbe, og dog bliver jeg ved at søge.«

Er digterens værker i den grad et produkt af selvforståelse, er det da også klart, at de inderst inde må afspejle en livsopfattelse, en livsholdning.

Det andet, der kendetegner digteren, er den evne, han har til at give sine oplevelser form. Vel at mærke en sådan form, at hans oplevelsesstyrke ubeskåret gives videre til læseren. Der må helst intet gå tabt

ved genoplevelsen. Han har det som os, at han ønsker at fastholde og udtrykke oplevelsen i en form. Men som os véd han af erfaring, hvor svært det er at fremlægge éns tanker helt præcis og klart i tale eller skrift. Af og til må vi, som ikke er digtere, simpelt hen give op over for opgaven. Vi savner hans udviklede sans for sproget, for ordenes indhold eller værdier og nuancer. I det digteriske udtryk er metaforerne – billedsproget – kernen. Forfatterens opgave er at få os til at se, hvad han selv har set, få os til at føle, som han selv har følt. Gennem billeder og symboler – fordi de almindelige ord ikke altid slår til – forsøger han at få frem, hvad der lever dybt i hans sind. Han må have fantasien i behold, så han ved dens hjælp kan skabe nye og ofte chokerende billeder i sin stil. Bliver han udelukkende hængende i de gammelkendte, virker de ikke på læseren. Et eksempel: Vi siger om noget, der kommer pludseligt, at det kommer som lyn fra en klar himmel. Vendingen virker ikke på os, dertil er den for brugt, men kan man forestille sig, hvilken virkning den har haft, første gang den blev benyttet, da har man et lille indtryk af billedsprogets betydning. Eller bemærk billedsprogets kraft i følgende eksempel hentet fra Det gamle Testamente: »Således siger Herren gennem sin profet: Jeg vil bringe ulykke over Jerusalem . . . jeg vil afvise Jerusalem, som man afviser et fad og vender det om.« Tydeligere kan det vel næppe siges.

Magter digteren ikke at give sine oplevelser en form, hvorunder de kan gives videre, genopleves, da er hans kræfter skønne, men spildte. Og netop på formen, stilen, er det da også, at den gode forfatter skal kendes. Her må det indskydes, at digteren selvfølgelig benytter andre stilistiske virkemidler end billedet.

☆ ☆ ☆ ☆

Så meget om den ene side af et stykke litteratur, tilblivelsessiden. Men så er der tilbage tilegnelsesprocessen, læserens side. Til at belyse forholdet mellem ham, der har skrevet et stykke litteratur, og ham, der læser det, kan man benytte et billede som Henriques bruger i sin »Litteraturforståelse«. Han sammenligner forholdet med en radioudsendelse. Forfatteren er den, der arrangerer en udsendelse, derved at han sætter nogle bogstaver sammen til ord i et stykke litteratur, som først begynder at fungere, at leve, i det øjeblik, de indvirker på et andet menneske, ligesom radiobølgerne først eksisterer som lyd, idet de opfanges af en mod-

tager. Den ene side af sagen er udsendelsens kvalitet teknisk set – afsenderen kan være svag eller mikrofonforholdene dårlige. Men en anden lige så væsentlig sag bliver, hvorledes modtagerapparatet er beskaffent. Det er måske ikke tilstrækkelig stærkt til at opfatte udsendelsen. Det kan være modtageligt for interferens. Kun hvis afsender og modtager er effektive og passer til hinanden, bliver udsendelsen til virkelighed. Og så skal der naturligvis indstilles på den rigtige bølgelængde og station, ellers kommer der overhovedet ikke noget ud af det hele.

Modtagerne er menneskers sind, der som apparaterne har forskellig styrke og karakter og kan indstilles forskelligt. Det er et spørgsmål, om man altid selv er i stand til at foretage indstillingen. Tit vil det være rent ydre påvirkninger, der bringer én i netop den stemning, hvor man er modtagelig for bestemte tanker. Men på den anden side er der veien, der ikke helt automatisk læser med H. C. Andersenske briller, når man tager fat på et af hans eventyr, og automatisk tager helt andre briller på, når man f. eks. står over for en af Johs. V. Jensens Himmerlandshistorier, og skifter igen, hvis det er et digt af Grundtvig, man har for sig.

Den modtager er selvfølgelig bedst, der kan indfange det, der ligger fjernest og er mest fremmedartet. Den må have den største præcision og smidighed til at indstille sig på bølgelængde med den udsendelse, som skal opfanges. Det sker ikke uden arbejde og medleven fra vor side. Men skylder man ikke også den forfatter, hvis åndelige kraft måske gennem måneders eller års sammenbidt vilje er nedlagt i et værk, at være åben, blot at forsøge at lægge sit eget lille jeg til side og forholde sig uforbeholden over for hans indtryk? Det gælder her som ved al kunst, at man får ikke uden at give.

Lykkes det en gang imellem at få arrangeret en god »udsendelse«, da er »digtning nyttig, for ikke at sige uundværlig, nyttigere end så mange nyttegenstande, fordi den gør os til mennesker, giver os den rigtigste næring til åndelig vækst, søger at bevare os eller gøre os til hele mennesker«.

Thomas Bruun.

Om naturopplevelse

Hvert år drar mange dansker til Norge på ferie. Hvorfor kommer de hit opp? – Uten å ha noe statistisk materiale å bygge på vil jeg formode det er for å oppleve naturen. For hva annet har Norge å tilby en turist enn natur?

Vi har nokså meget natur, omkring 8 hektar i gjennomsnitt på hver norsk nese, og det representerer kanskje vårt fremtidige største nasjonaløkonomiske aktivum, etterhvert som jordens folketall øker.

Nå var det ikke meningen å forfølge det nasjonaløkonomiske aspekt lenger her, for det turde ha liten interesse for dansker, ettersom Danmark jo av »naturlige« grunner ikke kan regne med de samme fremtidige muligheter hva denne side av saken angår (hvis jeg tar feil, kan Bent korrigere meg). Derimot kan det være av større interesse for dansker å vite litt om hvordan de skal oppleve norsk natur.

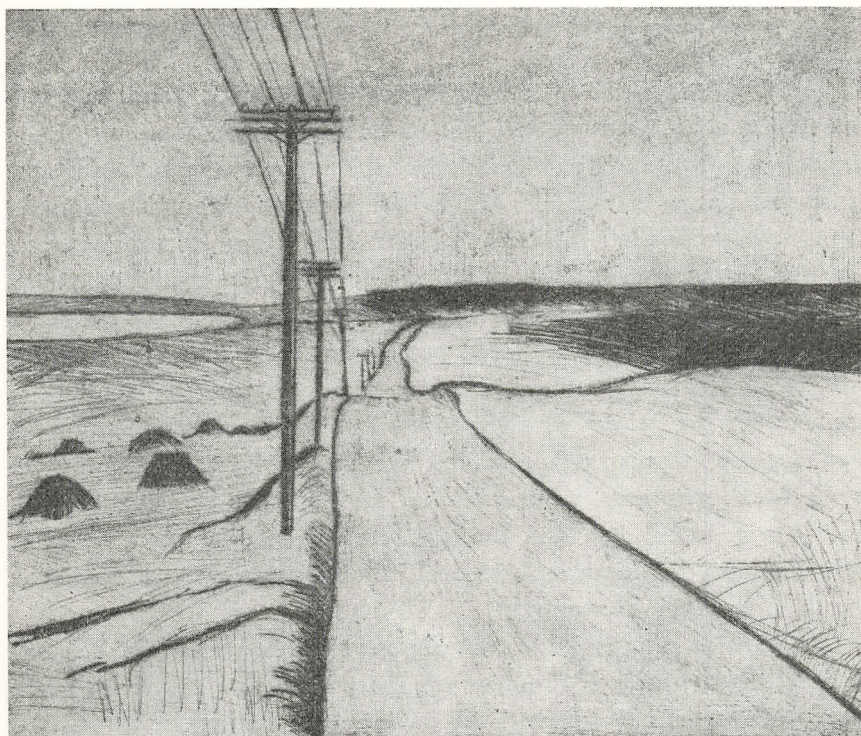
Nå kan jeg høre protester: Du kan ikke mene *hvordan* man opplever natur, det må vel være *hvor* du mener? *Hvordan* man opplever natur, det er da individuelt og personlig og privat, det kan da ingen annen gjøre noe ved, og det bør heller ingen andre blande seg borti!

Jo, jeg mener *hvordan*, for *hvor* det kan være likegyldig.

Før jeg gir oppskriften, som i grunnen er ganske enkel og liketil, vil jeg fortelle litt om hvordan jeg oppdaget den danske natur. Ja, det skulle vel være temmelig greitt, jeg har jo bodd i Danmark i nære på to år. Så likefrem er det imidlertid ikke. Som de fleste nordmenn levde jeg lenge i den villfarelse, at Danmark ingen natur har, for natur finnes jo, i følge alle nordmenn, kun i Norge.

Da jeg var ganske ung – så det er lenge siden nå – reiste jeg en gang gjennom Danmark på sykkel, og skulle slik ha de beste betingelser for å oppleve den danske natur. Hva fikk jeg ut av det? Jeg husker i hvert fall intet, utover noen store og fine hveteåkrer – dem så jeg jo, som den landmann jeg var.

Hvordan var det så da jeg senere kom til Danmark? For å være ærlig, så må jeg tilstå at det er ikke alltid det skjer noe, men svært ofte er

det som om naturen eller landskapet meddeler seg, det åpner seg og blir meningsfullt. Nærmere kan jeg ikke forklare opplevelsen, for jeg er ikke dikter. Derimot kan jeg forklare hvordan opplevelsen er kommet i stand, tror jeg, for nesten alltid er den ledsaget av en erindring om noe annet, og ofte noe jeg har lest, og for Sjælland som regel noe fra Martin A. Hansens bøker. Derfor lyver jeg ikke meget når jeg sier at det er Martin A. Hansen som har skapt det sjællandske landskap for meg, eller i meg.

Men dette er da helt hull i hodet! Oppleve natur gjennom bøker? Natur opplever man vel umiddelbart ved å gå ut i den og se på den!

Min mening er at dette med å oppleve natur umiddelbart kun er en av de mange illusjoner vi går rundt og bærer på. Det skal stor begavelse til å oppleve natur umiddelbart, og den begavelse er det kun få mennesker som har. Noen av dem er diktere og i stand til å formidle opple-

velsen i ord, andre malere, og hvordan de formidler, kan nok Emil fortelle mer om.

Natur og landskap er med andre ord ikke noe som eksisterer umiddelbart og uavhengig av oss, men noe vi først må bygge opp i vårt indre og så siden projisere ut på våre omgivelser som passer til det. Vi får ikke stort mer natur- eller landskapsopplevelser ut av våre omgivelser enn det vi på forhånd har i beredskap i vårt indre. Natur eller landskap er da, sett på denne måte, ikke annet enn en forlengelse eller utvidelse av vårt selv, vår personlighet, vår identitet eller hva vi vil kalle det.

Denne oppfattelse, som i første omgang ser ut til å være en innsnevring av mennesket, viser seg tverimot å være en utvidelse av det. På den annen side viser det nødvendigheten, eller i alle fall viktigheten av å tillegne seg god litteratur og malerkunst hvis man vil ha et rikere opplevelsesliv også i naturen. Og hvem vil ikke det? Opplevelsen blir jo dobbel, eller mangedobbel, for først har man selve kunstopplevelsen, og siden, når den formidler naturopplevelse, så er jo førstegangsopplevelsen med, og de to intensiverer hverandre.

At denne »kunstmetoden« i naturopplevelsen, så paradoksal den kan lyde i første omgang, er riktigere enn »naturmetoden«, er det ikke vanskelig å finne eksempler på. Tenk på Holbergs beskrivelse av Alpene. De var for ham kun grimme og fæle. Stakkar, han hadde jo ikke hatt anledning til å lære seg at de er skjønne og storslåtte, og det til tross for han var bergenser og i oppveksten omgitt av Bergens berømte syv fjell. Johan Herman Wessel var også nordmann, men til tross for det, eller kanskje på grunn av det, hvordan gikk det da han skulle ut å beskrive den grønne eng? Ivar Aasen, som skapte det nynorske språk, da han reiste rundt i Norge for å samle inn materiale, førte han detaljert dagbok hvor han også beskrev landskapet han reiste gjennom. Når han farer gjennom et område med fjell, har uttrykket »heslig egn« stor frekvens.

Dette er ikke enestående eksempler, det er tvertimot den alminnelige oppfatning av natur i gamle dager. Men hvordan kan det så ha seg at i dag opplever nesten hvermann skjønnhet i den ville natur? Jo, forklaringen er liketil: Det har romantikerne lært oss. De har skapt skjønnheten i naturen, eller den skjønne natur, for oss. Og det kan vi være dem takknemmelige for. Et eksempel: Hva har ikke Blicher betydd for danskers oppfattelse av Jylland og kanskje spesielt heden!

Vi kan ennå hente meget hos de store og originale romantikere, men sannheten er vel den at de fleste av oss har vår »naturoppfattelse« fra andre-, tredje- eller fjerdehands og meget utvannede og nyansefattige romantikere. Kun en slags sentimental søthet er tilbake. Det kan derfor ofte være velgjørende å komme til Holberg eller en annen nøktern førromantiker.

Men, etter romantikerne har jo ikke dikterne og malerne holdt opp å skape natur. Selv moderne kunstnere blir ved å skape ny natur for oss, natur med stor originalitet og nyanserikdom og fylde. Jeg har nevnt Martin A. Hansen, som har hatt stor betydning for meg. Og det er jo bare å ta for seg.

Og så kommer vi til historiens morale: Dansker som skal til seters (Norge) for å gjøre seg fete på natur, bør ikke komme uforberedt. De bør lade seg opp med naturopplevelsedisponibilitet (var ikke det litt av et ord?) ved å lese norske diktere som har skildret den egn de skal til. Det er meget bedre enn å studere turistbrosjyrer og håndbøker. Facts er ikke å forakte, men det er ikke tilstrekkelig eller det viktigste når det gjelder å oppleve noe. Man kan bli imponert når man finner ut at den vei man kjører går opp i 1473 m o. h., eller av å vite at den foss (vannfall) man beskuer har 248 m loddrett, fritt fall osv., osv., men imponert-het er ikke noe å leve på, og man blir snart trett av det.

Har man derimot opplevet Telemark gjennom Tarjei Vesaas, Jæren ved Arne Garborg, Østlandet i P. Chr. Asbjørnsens innledninger til Norske eventyr og huldresagn, Dovre hos Inge Krokann, Ytre Namdalen hos Olav Duun, Nord-Norge ved Jonas Lie eller Knut Hamsun osv., osv., så har man fått noe som varer ut over øyeblikket. Utvalget er tilfeldig og langt fra fullstendig. Skulle man lage en fullstendig liste, ville det bli en ny norsk litteraturhistorie, eller skulle man kalle det en litterær Norges-geografi. Det kunne vært en interessant oppgave, men det ville sprengte rammen for denne artikkelen. En alminnelig litteraturhistorie gir også bra veiledning.

Min hensikt har bare vært å gi en pekepinn på hvordan man kan få mer ut av sitt eventuelle Norges-besøk, og jeg tror det er verdt å tenke over.

Pål Vannebo.

Træsnit og marionetter

Friluftsskuespillet i sommer var et eksperiment, som vi først følte ret voveligt. Vi forsøgte at spille en marionet-komedie, idet vi mente, at marionet-spillet imødekommer mange af de krav, man stiller til en forestilling i det fri, blandt andet det kraftige spil med store bevægelser, den hurtigt fremadskridende handling og poesien. Den marionet-komedie, vi valgte, hed »Den forheksede by«, skrevet af grafikerens Karen Westman, gift med billedhuggeren Gunnar Westman.

Komedien er et æventyrspil, men handler alligevel om moderne mennesker. Ærgerrighedens heks har fortryllet en by, så dens borgere kun tænker på at komme frem og vinde magt. Kun to personer, som ingen regner for noget, står uden for forhekselsen: en emigrant og en blind. Emigranten søger med den blindes hjælp efter en pige, som han i sin erindring har idealiseret. Men da han endelig finder hende som ekspeditrice hos byens bager, oplever han, at også hun er bundet af fortryllesen. Poesiens fugl stiller sig ved emigrantens side. Og så kan hans kamp begynde imod heksen og de onde kræfter, magtlysten, ærgerrigheden og profitbegæret.

Når man sådan vil overføre et skuespil fra én teaterform til en anden, er det en stor hjælp, at forfatteren har tid og lyst til at følge arbejdet. Samarbejdet med Karen Westman fik stor betydning for eksperimentets udfald. Det får mig til nu at stille et par spørgsmål til hende, ikke mindst da hun vel nok er den, der har størst viden og erfaring om marionetteater herhjemme.

– *Fru Westman, er det muligt at give en karakteristik af marionetteatret, og hvad der specielt tiltrækker Dem i det?*

– Marionetteatret har den særlige egenskab, at hele dets scenebillede har mulighed for at danne en pantomime, der kan være teaterkunst i sig selv ved marionetters og kulissers rette, rytmiske udfoldelse. Hvad det rigtige teater symboliserer, bl. a. med mimik og ballet, kan marionetteatret frit fremstille ved at lade tingene leve på scenen som i æventyret. Til dukkernes pantomime træder så teksten som et ligevægtigt akkompagne-

Træsnit og marionetter

ment, når blot både bevægelse, tekst og musik konsekvent udtrykker forestillingens idé. Ordene flettes rytmisk ind i de bevægede optrins koreografi – oftest og bedst kun skitseret – for lettere at føje sig under tings og dukkers dramatiske lov.

– *Hvordan var det for Dem at se Deres marionet-komedie opført af mennesker?*

– Det var ikke uden nervøsitet, jeg imødeså friluftsforestillingen. Også »Den forheksede by« har som tekst en skitseagtig karakter, og jeg var ikke sikker på, at man ud fra marionetternes fragmentariske form kunne skabe en almenforståelig forestilling.

Det var derfor en glæde for mig at se, at billedet af heksen, der besværges byen, af den blinde og emigranten, der ind imellem vandrer søgende på gaden og i parken, igen blev levende. Ved hjælp af dans lykkedes det også på god måde at fremstille stykkets vanskeligste figur, »Poesiens fugl«. Heksens fordrivelse ved emigranten og den derved vakte fællesfølelse med den blindes særlige holdning dertil virkede overbevisende.

– *Der må gå meget arbejde forud for en opførelse med marionetdukker?*

– Ja, det gør der også. Foruden koreografien og teksten har trædukernes og kulissernes udformning stor betydning. Der skal hengivenhed og umiddelbarhed til for at skabe almenforståelige typer, derfor bør man i offentlige forestillinger for børn benytte sig af gode kunstnere, amatørernes dukker bliver let for tegneserieprægede. Min mand har udskåret dukkerne til mine spil, og til de første stykker syede jeg rigtigt tøj. Siden er vi gået over til at male deres tøj i stedet for, men der findes ingen faste principper for udformningen. Endelig indøves forestillingen, og det kan tage måneder, fordi det må gøres med en konsekvens, der svarer til den dramatiske ide.

»Den forheksede by« spillede vi første gang ved en separatudstilling hos kunsthandler Viggo Klausen, senere ved et dramatisk kursus og på en af kunstakademiets digter- og musikaftener.

– *Har De opført andre af Deres marionetkomedier?*

– Ja, vi spillede »Stormvejret« og »Den retfærdige kritiker« på kunstudstillinger i København og i Birkerød. Min sidste rigtige marionetkomedie, »Digteren og hans mave«, opførte vi i forbindelse med en udstil-

ling af dansk dukketeater på Bymuseet i København. Endelig har vi lavet en ren skyggekomedie, »Konen i muddergrøften«. Den havde premiere på Kunstindustrimuseet, og siden har vi gentaget den mange steder, sidst i anledning af børnebogsugen.

– *Hvor stammer egentlig skyggeteater fra?*

– Det er det allerældste teater, man kender. Det har levet siden ca. 900 år f. Kr. i Indien som et religiøst buddhistisk spil og lever stadig – også på Java og i Burma, Ceylon og Siam.

– *Har marionetteatret så udviklet sig af skyggeteatret?*

– Ja, der er nok nogen forbindelse. Marionetteater har været brugt meget i Kina lige til kultur-revolutionen. Fra Kina har det bredt sig over Tyrkiet til Europa. Her har man kendt det siden middelalderen, og da har det også været kirkespil. Den europæiske benævnelse marionet er simpelthen dannet af navnet Maria. Det er et italiensk ord – marionetta – der betyder en lille figur af Jomfru Maria. På et koncil i 740 ved man, at paven tillod, at marionet-spil måtte finde sted.

Siden har marionetteatret modtaget stærke påvirkninger fra den gamle italienske spillestil *commedia del arte*, som jo er holdt i live herhjemme på pantomimeteateret i Tivoli. Pjerrot, som på en gang er en helt og dummeper, går igen i marionetteater i alle lande. Det er ham, der har udviklet sig til Mester Jakel i Danmark, Kasper i Tyskland, Punch i England og Don Christopal i Spanien.

– *Hvordan har marionetteatret været anvendt?*

– Man spillede især på markedspladserne – efterhånden ikke bare kirkespil, men dyrefabler, eventyrspil og andre folkelige spil. Blandt andet var »Faust« et af de mest yndede marionetspil i Tyskland. Men i det 19. århundrede blev teatret mange steder for mekaniseret, og dermed mistede det sin værdi og blev endelig fortrængt af filmen som folkeforlystelse. Nu har ekspressionismen igen taget marionetteatret op.

– *Nu siger De ekspressionismen. Det er vel også karakteristisk for det absurde teater, at det arbejder med udprægede typer – ofte endda stærkt karikerede. Ikke mindst er Ionescos personer meget marionetteagtige. Hvori mon det ligger?*

– Ionesco er meget begejstret for marionetter og Mester Jakel-teater. Morsomt nok ved jeg, at han har udtalt, at han meget bedre kan lide det end det rigtige teater, fordi han føler, det har mere at gøre med til-

Træsnit og marionetter

værelsen. For ham – og i det hele taget også for andre såkaldt absurde dramatikere – må teatret jo netop udtrykke noget alment, noget om vort forhold til tilværelsen.

- Og *hvordan er så den tilværelse, ekspressionisterne søger at vise os?*
- Den er i hvert tilfælde ikke logisk, og derfor går de imod logikken.

Videnskaben har jo så at sige modbevist sig selv. Rumforskningen, vort uendelighedsbegreb, atomfysikken, alt dette begrænser jo den logiske erkendelse meget. Det absurde teater må give udtryk for en tilstand, der ligger bag erkendelsen, en indre verden.

– *Det er vel karakteristisk for marionetteatret, at alle føler, de forstår det, lige fra børn til gamle. Tror De, at udbredelsen af marionetteater ligefrem vil være mange en hjælp til også at forstå tidens teater?*

– Ja, afgjort. Det må kunne bygge bro. – Det ville i øvrigt være sjovt at prøve at spille Ionesco med marionetter.

– *De er vist den første, der i nyere tid har arbejdet med marionetteater herhjemme. Hvordan kom De i gang med det?*

– Ja, hvordan kom det egentlig? Jeg havde set marionetteater i Salzburg og været meget optaget af det. Jo, det første, vi lavede, var da til vort eget bryllup. Vi spillede vor kærligheds historie for gæsterne. Det var mægtig sjovt.

Ellers ligger udfordringen for mig vel i, at marionetteatret giver så rig mulighed for at arbejde med et motiv. Det er en slags billedvision. Figurer og kulisser bevæges rundt i en nøje fastlagt rytme. Alt dette er med til at belyse et motiv fra forskellige sider. Man kunne sammenligne det med en mobile.

Jeg tror nok, at det meget er de samme egenskaber, der er nødvendige for at kunne male og skrive skuespil. Det at omsætte et naturindtryk til et indre billede ligger nær op ad dramatik, og en god dramatikers udgangspunkt vil nok altid være, at han ser situationer for sig i billeder. Ibsen har jo f. eks. malet over halvfjerds billeder, og Strindberg var en meget fin maler. I lang tid vidste han ikke, om han skulle blive maler eller dramatiker.

I marionetteatrets karakter ligger en befrielse fra naturen, en forenkling, hvor mange små, uvæsentlige indtryk skæres bort. Det gælder naturligvis også de kulisser, man anvender. Det er vel ikke mindst derfor, det interesserer mig. Figurerne til skyggespillet »Konen i muddergrøften« har jeg arbejdet på uafbrudt i to år.

– *Nu er De jo ellers først og fremmest grafiker. Kan man tale om, at det er sværere at få folk i tale på dette felt?*

– Det synes jeg vist ikke. Et grafisk blad er jo nok mindre tidsbundet end et skuespil. Det skal ikke spilles og være afhængigt af skuespillere

Træsnit og marionetter

og publikum. Et træsnit er for mig også anledning til forenkling. Det har også det til fælles med marionetteatret, at det altid har været for menigmand på torvene. Grafik opstod, for at også de fattige pilgrimme kunne skaffe sig helgenbilleder. Man anvendte en stoftryk-teknik fra Orienten og anbragte billederne på sine stave eller meget ofte på huerne, og så drog man på pilgrimsfærd og var også lidt velsignet.

– *Ja, sådan er det jo næsten endnu. I et ungt hjem tillader man sig sjældnere at købe oliemalerier, men træsnit kan man bedre overkomme at anskaffe.*

– Ja, grafik passer også ofte bedre ind i en lille, moderne lejlighed. Men derfor må man også i et træsnit samle alle udkast og skære ned til en knappere nævner.

– *Da De for nylig fyldte år, karakteriserede man i aviserne Deres stil ved den strenge form, hvor detaljerne må underordne sig helheden, men hvor glæden og ømheden dog så rigt kommer til udtryk. Er det egentlig ikke kvaliteter, som er vanskelige at forene?*

– Åh jo. Den strenge form. Den har min familie sådan drillet mig med lige siden. Den behøver jo ikke at være så forfærdelig streng igen, blot den er streng i forhold til oplevelsen, hvis De forstår. Man kan f. eks. godt gengive noget med mange enkeltheder, f. eks. torvemylde eller blade på træerne, blot man spænder det ind i en streng form for at få styr på det. Eller »ordne«, det ord kan jeg egentlig godt lide. Man vil også netop »ordne« en scene i en marionetkomedie, så den får en indre logik, som svarer til éns idé.

– *De har jo været med til at udsmykke brugsforeningernes nye kalender om fugleliv året rundt. Hvad har De syntes om denne opgave?*

– En kalender har jo en funktion. Det har jeg godt kunnet lide ved opgaven, og det har været vældig sjovt at skulle finde noget typisk for hver måned, samtidig med at jeg har været bundet til det naturmiljø, hvor den pågældende måneds fugle lever.

– *Hvor henter De Deres motiver fra, når De er mere frit stillet?*

– Fra alt muligt, hvor jeg finder modsætninger i form. Meget ofte fra noget mangfoldigt, et landskab med æbletræer, torvemylde, Pjerrot og børnene osv.

– *Sommerholdet forærede jo i afskedsgave skolen to af Deres meget*

Inge Bruun

smukke grafiske arbejder, som nu er hængt op i dagligstuen. Kunne De til afslutning sige lidt om dem?

– Ja, det kunne jeg måske. Det, der hedder »Kirsebærhøst«, stammer fra Pyrenæerne. Jeg havde lavet mange skitser af enkelte folk, som høstede, og til sidst samlede jeg indtrykkene i et blad. Det var et meget stort arbejde.

– *Det er nok også et større arbejde, end de fleste tænker sig, alene at trykke billedet. Der er jo flere farver i det.*

– Ja, der er de to grønne og en rød foruden den sorte. Det vil sige, at jeg må trykke samme billede fire gange, én for hver farve.

Det andet billede er det med æbletræerne. Det er et træ i vores have, som jeg har tegnet om og om igen, indtil jeg kendte det så godt, at jeg kunne fatte det sammen i én linie og ikke behøvede at tage fladen til hjælp. Jeg kan huske, at det var en meget krævende opgave, jeg havde stillet mig, at fastholde æble- og bladformen kun ved stregens hjælp.

Inge Bruun.

En sightseeing tur

gentaget efter fem års forløb

Der holder en seks-syv store busser på række langs fortovskanten ud for turistbureauet på Kurfürstendamm, den brede, mondæne strøggade i centrum af Vestberlin. »Stadtrundfahrt« står der med hvide bogstaver på siderne af de moderne, lyseblå køretøjer, som jeg godt husker fra sidst. Det var det samme busforetagende, der kørte disse ture i sommeren 1960, og det er også den samme sightseeing-tur, som jeg dengang valgte, jeg har bestemt mig til nu at tage igen, den, der i turprogrammet hedder »Grosse Tour. Beide West- und Ostberlin. 4½ Stunden«. – Og dog kan det jo alligevel ikke helt være den samme, véd jeg.

Af de knap halvtreds personer, som har fyldt bussen, er størsteparten amerikanske turister, blandt hvilke tre ældre damer er særlig iøjnefaldende ved deres for oversøiske bedstemødre så-godt-som-obligatoriske skytotter af sølvgrå småkrøller. I øvrigt består selskabet af to spansk-talende ægtepar og fire skandinaver, men guiden overkommer ved rutinens hjælp at forklare på både engelsk, spansk og tysk om de bygninger og kvarterer, som vi nu først passerer.

Havde man ved sit første besøg i Berlin været nysgerrig efter at se, hvor store ar efter krigens sår byen endnu bar, og dengang fundet få ruiner i Vestberlin og adskillige i østsektoren, men begge steder mange, åbne, ryddede, men endnu ikke ny-bebyggede områder, så forbavses man nu over det store antal nyskabelser i beton, som i dag er det mest karakteristiske indslag i Vestberlins bybillede. Mon der er nogen by i Vesteuropa, hvor man i øjeblikket ser flere eksempler på vor egen tids arkitektur end i denne del af Berlin?

Da vi kører forbi foden af det høje monument, Siegessäule, lyder det fra guiden: »Dette er et mindesmærke for den fransk-tyske krig 1870–71, – den sidste krig, vi tyskere har vundet«, føjer hun til med et smil! Den barske – eller af og til lidt afstumpede – humor, som man påfaldende ofte blev præsenteret for af vestberlinere, når nyere historiske

forhold berørtes, er vel psykisk en naturlig reaktion på, at man år efter år må leve på en sådan politisk vulkan, som Berlin stadig er.

Og så er vi pludselig fremme ved overgangsstedet til østsektoren og standser et øjeblik ved det amerikanske kontrolsted, »Checkpoint Charlie«, for at guiden, der er vestberliner og derfor ikke – som det var sædvanen tidligere – må køre med over, kan stige ud. Muren ligger foran os. Den er ca. 2½ m høj, bærer præg af at være opført i hast; den består af flere lag forskellige bygematerialer, som øjensynlig iltomt er klasket oven på hinanden ved opførelsen. Den åbning, som vi nu ganske langsomt kører ind i, er så smal, at der kun er en håndsbreds »luft« langs siderne af bussen, og man konstaterer til sin overraskelse, at muren, som næsten mørkelægger det vindue, man sidder ved, på dette sted er mere end to meter tyk. Men chaufføren, som åbenbart kører her ofte, lirker sig sikkert igennem, svinger til venstre ind på en parkeringsplads og går så med papirer i hånden over mod kontrolbarakken, der ligger skråt overfor. Gennem vinduerne ser man ud over et ca. ethundrede meter bredt, næsten bart bælte, som løber bag muren. Langs de åbne arealer går eller står smågrupper af østtyske vagter i grønne uniformer og med geværer eller maskinpistoler over skulderen. På øverste etage af de tillukkede bygninger i baggrunden skimter man i aflange, dunkle åbninger i murværket konturerne af store våben, som hænger med løbene pegende ned mod den åbne plads. På fortovet uden for kontrolbarakken er en kø af mennesker, som venter på at komme igennem paskontrollen; flere står stift ubevægelige, og nogle synes bevidst ikke at ville hæfte øjnene på noget omkring sig. En snes meter borte støtter en enlig soldat sig til en bom, mens han fordriver tiden med at se i sin kikkert. Hans bevægelser giver indtryk af en gennem lang tid tilvænnet kedsomhed. – Langsomt slipper den halvt chokerede spænding, man af den bratte indføring i dette sceneri har været hensat i, sit tag i én. Et par lavmælte bemærkninger bag i bussen bryder forsigtigt stilheden, og snart er samtalen mellem amerikanerne vokset til en jævn summen.

Efter en snes minutter er vi klar til at fortsætte kørslen med en ny, østtysk guide ombord. Hun taler i uafbrudt strøm og med hurtig, monoton, intellektuel stemmeføring. Her er i sandhed intet af den i faget ellers ret udbredte charme, men derimod belærende oplysning i mængde. Jeg tilstår, at jeg allerede efter et par minutter i mit stille indre noterede,

En sightseeing tur

at jeg havde mødt et ægte partimedlem på en af propagandaens forposter.

Vi kører først gennem det, der før krigen var Berlins kultur- og forlystelsescenter, men som med sine endnu næsten urørte ruiner af teater-, opera-, museums- og biblioteksbygninger stadig ligger hen som en enklave af kulisser for harmoni og opløsning i et sært samspil. Straks efter befinder vi os midt på den brede, åbne 1. maj-plads, hvor man uvilkårligt liver op ved synet af de tre kolorerede kæmpeportrætter af socialismens fædre, Marx, Engels og Lenin, øverst på den pseudo-funktionalistiske tribune.

En times tid krydser vi rundt i bykernen for at få forevist stort set de samme seværdigheder, som man så for fem år siden. Men de klare pastelfarver i pigernes sommerkjoler, som nu lyser op i de gråbrune gader, de større udstillingsvinduer og flere solglimt fra bilernes forkromninger har brudt ensformigheden i mit dystre erindringsbillede fra dengang. Også turens nye sluteffekt, som er et stort anlagt, moderne yderkvarter, overbeviser mig om, at det materielle fremskridt marcherer også her.

Vi holder atter og venter på parkeringspladsen over for kontrolbygningen ved muren. Omgivelserne får mig til at mindes nogle ord fra den tale, præsident Kennedy holdt til vestberlinerne foran Schöneberger Rathaus, da han besøgte deres by: »Friheden medfører mange vanskeligheder. Og demokratiet er ikke fuldkomment. Men vi har aldrig været nødt til at rejse en mur for at holde på folk, – for at forhindre dem i at forlade os«. – På mig virkede dette, da jeg sad og så transmissionen af talen på TV-skærmen hjemme, som dygtigt formulerede, men lidt forenklede ord. Her får de imidlertid en gyldighed, som ikke kan afvises, når man véd, at denne grænse skiller millioner af mennesker, som er nært forbundne og ønsker at leve sammen, og at den afskærer nogle fra noget, som de kan være villige til endog at sætte livet på spil for at opnå.

Da vi kører igennem åbningen i muren, fortrænger bevidstheden om to halvdele af den samme by gradvis oplevelsen af de to forskellige verdener. – Det er vanskeligt at se, hvorledes foreningen af dem skal blive virkelighed i den aktuelle, storpolitiske situation.

Johan Tange.

Skoleåret 1965-66

Et skoleår er igen forbi, og før det ny begynder den 3. november, skriver jeg til dem, der har lyst til at læse om småt og stort i broget blanding, en kort beretning om, hvad der er passeret siden sidst.

Vinterelevtallet 65—66 kom op på 160, hvoraf 90 piger og 70 mænd. Deres alder var i snit knap 21. De fordelte sig med 88 jyder, hvoraf de 43 fra Sønderjylland, 14 fynboer, 38 sjællændere — iberegnet københavnere — og 7 fra Bornholm og Lolland-Falster. Fra fjernere egne kom 4 færinger, 1 grønlander, 7 nordmænd og 1 sydslesviger fra Nordfrisland. 12 af eleverne havde tidligere besøgt højskoler eller landbrugsskoler, 65 havde været elever på efter- eller ungdomsskoler, og 81 havde gået på realskoler eller gymnasier. Mange elever havde allerede deres læretid eller anden faglige uddannelse bag sig. Det fører for vidt at nævne disse forskellige uddannelser, men det er dog glædeligt, at et stigende antal unge tager et højskoleophold som en pause i det erhvervsarbejde, de allerede har indledt og vil fortsætte med bagefter. Det er på en måde den gamle type højskoleelever, der vender »tilbage til ploven«, hvad enten den nu køres i en bank eller en forretning, i et landbrug eller på et værksted. En anden flok elever tager på højskole som indledning til, som en slags modningstid forud for den uddannelse, som de bagefter skal i gang med. Og endelig er der nu også altid en del elever, som står overfor at skulle skifte erhverv. Ikke alle unge kommer straks arbejdsmæssigt på deres rette hylde. Det kan skyldes personlige forhold, men desværre også økonomiske og sociale hindringer. Hvad grunden end er, kan der blive brug for et erhvervsskifte i fuldvoksen alder. Tit er det nødvendigt at skaffe sig tid til overvejelse. En valgproces kan strække sig over en længere periode, og der må inddrages mange forhold undervejs. Jeg tror, det er godt, at højskolen byder den type unge, som der ikke er så få af, tid til i ro at komme frem mod et resultat. Nyvalg af fremtidsvej med skifte til anden uddannelse er så vigtig en sag, at det er godt, at det er blevet økonomisk overkommeligt at holde pause med tid til modning og eftertanke på en højskole.

Allerede før vinterskolens åbning var to ny lærere kommet, højskolelærer *Johan Tange* og fil. mag. *Birgitta Berg*. Tange overtog særholdene i religionskundskab og familiekundskab. Birgitta Berg fik foruden de emner, som sædvanligvis tilkommer den svenske lærerinde, et særhold betitlet »Amerika«, hvor man navnlig dyrkede amerikansk litteratur. Kirsten Haastrup overtog undervisningen i psykologi. Nyt og vigtigt for alle elever var delingen i fire grupper til undervisningen i samfundslære. De tre blev undervist af Bent Jakobsen, Thomas Bruun og Tange. Fjerde gruppe af triumviratet Emil Petersen, Fritz Norlan og undertegnede. I øvrigt roterede grupperne mellem lærerne, for at undervisningen kunne blive så sagkyndig som muligt på de forskellige gebeter.

Inddelingen i hold gik let i første omgang. Typisk for tiden er det vel, at der blev ikke færre end seks hold i engelsk. Ved den anden inddeling til særfag

sidst i januar udgik fagene formning samt svensk og norsk samfunds- og kultur-liv. I stedet for tog Bruun matematik, Birgitta Berg psykologi og Pål Vannebo europæisk samarbejde.

Som et særligt indslag i vinterens undervisning afholdtes to *emnedage*. Den første angik film. Den varede halvanden dag og blev ledet af Bent Jakobsen. Hensigten var at nå frem til at forstå filmkunstens virkemidler — fotografering, lyd, lys, klipning osv. Dagen vekslede mellem filmforevisninger, gruppearbejde, fællesmøder med referater og diskussioner. De film, som blev anvendt, var »Gøglernes aften«, »Variationer over et filmtema«, korte uddrag af »Don Quixote« og »Kvindedrøm«, »Fremrykket møde«, »Guislippina«, »Ædedolkens drøm«, »Røverens brud«, »Peters bryllup«, »En by ved havn København«, »I den syvende himmel«, »Begone Dull Care«, »Johan Ekberg« og desuden et billedbånd om »Mennesker i billedvinduet«.

Den anden emnedag drejede sig om u-landsproblemet og blev tilrettelagt og gennemført af Johan Tange. Otte elevhold arbejdede med befolkningsforhold, ernæringstilstande, sundhed og sygdom, oplysning og uddannelse, industri og teknik, sociale og politiske tilstande samt kulturelle forhold i et asiatiske, et latin-amerikanske og et afrikanske land, Indien, Brasilien og Ghana. Rapporter fra holdene blev aflagt og kommenteret af forstanderen for u-landshøjskolen, Svend Erik Bjerre. Enkelte af problemerne blev ekstra belyst ved hjælp af korte film. Dagen sluttede med en rundbordssamtale om Danmark og u-landene. Her del-

tog nogle af lærerne og elever, der havde været en tid i et udviklingsland, samt fra Honduras, Kenya og Ghana tre unge mænd, der for tiden er under uddannelse her i landet.

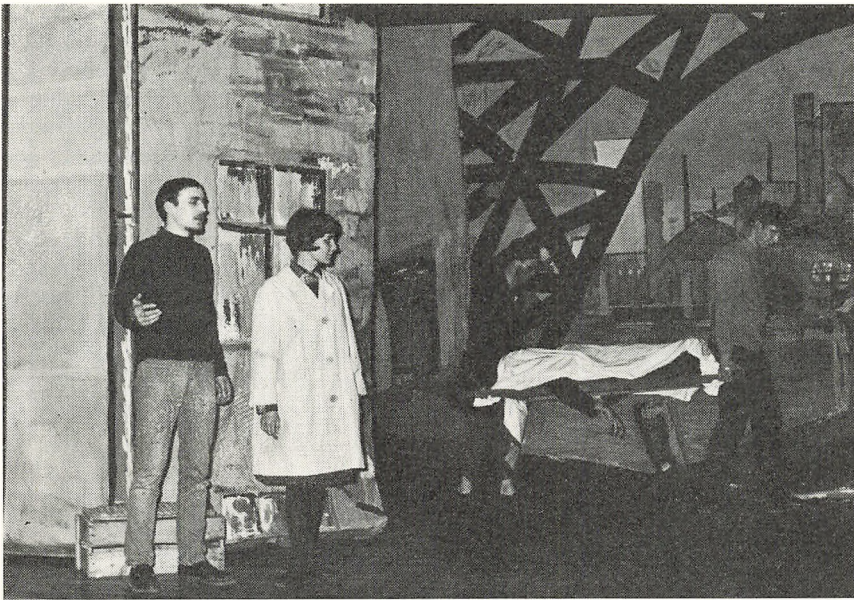
Som et nyt, betydningsfuldt led i undervisningen gav pianistinden *Hanne Petri* sidst på vinteren en række timer i musikkundskab. Gennemgangen blev ledsaget af demonstrationer, hvor hun blev bistået af sin mand, violinisten *Kanny Sambleben*, og deres lille, 7-årige, fløjtespillende *Mikala*. Det blev nogle udmærkede timer, der samlede tre fjerdedele af alle elever. Først blev vi ført ind i instrumenternes og orkestrets verden. Derpå strejttog over middelalderens folkevisesang og den latinske kirkesang. Efter reformationen opstod den såkaldte kunstmusik, hvoraf en række store komponister og nogle af deres værker blev gennemgået. *Buxtehude*, *Johann Sebastian Bach*, *Händel*, *Mozart*, *Haydn* og *Beethoven*, *Schubert* og *Schumann*, *Carl Nielsen*, *Bela Bartók* og *Gershwin*. Til slut blev vi bragt helt frem til nutidens mærkværdige anti-musik. Vi »hørte« et »musikstykke«, der bl. a. bestod i at skure flygelet i vaskepulver, hvorefter det blev skubbet til side og ud igennem ydervæggen i foredragsalen. Nå, sidste »sats« blev nu kun antydet, men vi fik i hvert fald en smule indtryk af den musik, som i vore dage er en trussel mod musikkens eksistens.

Møder, foredrag og diskussioner,

Skolens offentlige møder samlede kun i begrænset omfang deltagere udefra. Men vi havde nogle gode aftener sammen med dem, som havde lyst til at være med, bl. a. en større flok end tidligere fra vor naboskole, *Lyngby Landbrugs-skole*. Ved novembermødet talte en foregangsmand i københavnsk klubarbejde, forst. *Jørgen Andersen*, Socialt Boligbyggeri. Emnet, »Ungdomsproblemer, hvorfor er de unge sådan?«, fængede, og der blev diskuteret livligt med taleren. Næste møde var adventssøndag. Sne var faldet, og haven lå yndigt neddrysset. Mødet indledtes med gudstjeneste ved orlogspræst *Henning Rørskou*. Kirken, som *Grete Søndergård* havde pyntet med lys og adventsgrønt, var fyldt til ståplads. Ved mødet bagefter talte den fhv. Frederiksborg-lærer, forfatteren *Arne Sørensen* om ny vurderinger af u-landsspørgsmålene på baggrund af to års oplevelser i Latinamerika. Dagen sluttede med underholdning ved skuespillerinde, fru *Asta Esper Andersen*, som læste op af *Cecil Bødker*, *Benny Andersen* og — særlig mesterligt — af *Aakjær*, den hundredårige. Ved månedsmødet i december holdt kunstpædagogen *Harald Isenstein*, som mange jo kender fra fjernsynet, et ni kvarters kæmpeforedrag ledsaget af lysbilleder om emnet »Kunst og fotografi«, hvor han forsøgte at påvise, hvor afhængig billedkunsten har været af »det fotografiske« helt fra gammel tid til vore dage, da fotografierne prøver på at arbejde abstrakt.

Efter nytår havde vi redaktør *Adolph Rastén* til et fortrinligt foredrag om de udenrigspolitiske brændpunkter i nutiden, *Vietnam*, *Rhodesia*, *Berlin*, *Kina* og *USA*. Februarermødet blev afholdt sammen med Sønderjysk Forening for Hillerød og Omegn på Nordslesvigs afstemningsdag. Den forhenværende berliner, redaktør *Hans Rütting*, der som flygtning kom her til landet i nazitiden, holdt

Vinterskolen

»Vintersolhverv«

foredrag om »Flensborg og Sydslesvig — hvor dansk og tysk mødes«. Skolens sangkor sluttede aftenen med Anny Houmand på podiet i stedet for den sygemeldte Kramer. Ved vinterens sidste offentlige møde talte professor *Frederik Nielsen* fra Danmarks Lærerhøjskole om forfatterinden Karen Blixen. Men desuden fik vi i løbet af vinteren lejlighed til at høre fhv. højskoleforstander *Jens Marinus Jensen* fortælle om Frithiof Nansen og den islandske museumsdirektør *Kristian Eldjárn* fra Reykjavik om Island af i dag samt — en formiddag på landbrugsskolen — professor *P. G. Lindhardt* om »kulturkløften«. Endvidere kom højskolelærer *Kr. Killelose* på sin sædvanlige »inspektion« af vore delingsførere.

Vinteren 1965—66 bød på tre politiske diskussionsaftener, de to med indledere udefra. Folketingskvinderne, advokat *Nathalie Lind* fra Venstre og fru *Gunhild Due* fra Socialistisk Folkeparti talte om familiepolitiske problemer i det moderne industrisamfund. Indlederne, emnet og mødets praktiske ordning med alle anbragt i hold ved små borde i gymnastiksalen gav grundlag for en hæderlig gruppediskussion. Den anden diskussion blev der lagt op til af viceborgmesteren i Aalborg, den konservative folketingsmand, oberstløjtnant *Knud Østergård* og den radikale husmandsskoleforstander, folketingsmand *Sv. Haugegård* fra Store Restrup. Aftenens emne var Danmarks udenrigspolitik. Bruun og Bent Jakobsen ledede de to aftener. En tredje diskussion med talere fra Socialdemokratiet og Liberalt Centrum var planlagt, men blev droppet af tidnød. Men så var der jo nogle diskussioner ved hjemlige kræfter. Elever indledede med et ekstemporalspil en debat om emnet »Hvad er demokrati?« Som rimeligt var,

kom den i høj grad til at dreje sig om, hvordan mindretallet bør behandles i et folkevalgt råd, f. eks. i et sogneråd. Bruun ledede, og der var stor ytringslyst. Det var — naturligt nok — ikke tilfældet den aften, Tange indledede om at forstå moderne malerkunst. Egentlig debat udeblev, men indlederen fik dog en række helt gode forespørgsler at tage stilling til. En aften fik vi indbydelse fra den lokale aftenhøjskole, der holdt til her på skolen, til en diskussion om ugebladslitteraturen. De fleste elever deltog. »Hjemmet«s redaktør, Gert Smidstrup, og Thomas Bruun indledede. Under drøftelsen hævdede redaktøren, hver gang et eller andet blev kritiseret, at man i hans blad netop havde en forandring på trapperne på det angrebne punkt. Det var også typisk, at han uophørligt påpegede vigtigheden af, at ugebladene imødekom vort behov for afslappelse, trøst og afbødning af »livets skarpe kanter«. Til slut fik elevernes kritik redaktøren til at forfægte den vidunderlige tanke, at folk jo kan lade være med at købe bladene, hvis de ikke synes om dem, en uovertruffen, genial idé, som han greb fat i, da den blev bragt til torvs af en af de tilstedeværende fruer, der selv var ivrig læser af »Hjemmet«.

Udflugter, skuespil, udveksling m. m.

Det daglige skolearbejde udsættes året igennem for en række afbrydelser, dels nye for hvert elevhold, dels mere traditionelle. De sidske skal jeg ikke rippe meget op i. Det var denne skolevinter naturligvis de vante ture og ekskursioner til slotte, samlinger, institutioner, virksomheder, teatre m. m.

Allerede i sommeren 65 havde danskholdene og delingsførerne taget sig af vore lørdagsaftener. Da det havde vist sig at være en god ordning, fortsatte vi på den måde og fik en række udmærkede aftener, selv om der en gang imellem blev serveret noget tyndt thevand. De fleste husker nok de gode numre: nordmændenes ringdans, operaen, der endte med drab og lykkelig kærlighed, Bernhard Christensens jazz-oratorium, indstuderet af Kirsten Haastrup, Thornton Wilders »Den lykkelige rejse til Trenton og Camden«, leveret af Inge Bruuns skuespillere, dramatiseringen af den norske »Fanitullen« m. m. En lørdag aften fik vi besøg af eleverne fra u-landshøjskolen i Holte. *Agnete Bjerre* gav en fremstilling af skolens arbejde. Ved kaffen var der folkesange og anden underholdning af folk fra Trinidad, Indonesien, Tanzania, Kenya, Rhodesia, Malawi, Zambia o. fl. Til kraftige dask på guitaren forenedes alle med gæsterne i et vældigt kor: »We shall overcome«, frihedssangen for de sorte amerikanere. Taget var ved at løfte sig. Til sidst var der folkedanse og jazz til forstærket grammofon i gymnastiksalen.

Kort før jul havde Tine Tang og Lisbeth Ravn m. fl. pyntet salen med broget papirklip, og der blev fætterbal med henved hundrede gæster. Et lignende foretagende, kort før skoletiden sluttede, forløb desværre temmelig trist. Den musik, der skulle have akkompagneret de yndige rotationsvalse og andre charmerende benøvelser, fik forfald. Jeg fremskaffede et såkaldt pigtrådsorkester. Det skulle jeg ikke have gjort. Folk kunne ikke være i lokalet for larm. Fornuf-

tige elever lod den stakkels arrangør tilflyde både ironiske, nedladende og bebrejdende bemærkninger om højskole og kultur el. lign. Uha! det var slent.

Andre lørdage plus søndage var der udrejse-weekends, og her havde vi arrangeret en del flere end ellers. Det måtte vi høre for. Men de bebrejdelser tog vi med glæde imod. Det var meningsløst med så mange udrejsemuligheder! Om vi troede, de var taget på højskole for at tage af sted så tit! Fra næste vinter indskrænker vi igen og laver så hellere engang efter jul en længere weekend fra fredag, så det bliver muligt at foretage en enkelt længere rejse.

I løbet af vinteren blev der lejlighed til at overvære en række skuespil. Lærerkredsen læste Kaj Munks »Han sidder ved smeltediglen«, Arnold Weskers »Livets rødder«, H. C. Branners »Søskende« og Paul Géraldys »De store drenge«. Arthur Arnholtz' krybbespil blev opført ved juleafslutningen. På statskolen så vi Dürrenmatts »Fysikerne«, og musikkomedien »Teenagerlove« og balletterne »Månerenen« og »Carmen« på Det kongelige Teater hørte til vinterens oplevelser. På rejsen til Ringerike overværede Norges-farerne desuden Bert Brechts »Mutter Courage« og Henrik Ibsens »Hedda Gabler«. Vort eget vinterskuespil, opført af elever og instrueret af Inge Bruun, var i år Maxwell Andersons »Vintersolhverv«. Det var ikke en let opgave.

Fastelavn forløb efter de bedste traditioner. Fhv. Frederiksborg-lærer, nu seminarielektor *Vilhelm Nielsen* prædikede om formiddagen for en fyldt kirke. Om eftermiddagen indfandt ca. 100 gamle elever sig, og jeg holdt et foredrag om »Det personlige«. Efter aftensmaden løb »Vintersolhverv« af stabelen. Hovedpersonen er en moderne Hamlet i gangstermiljø. Den 17-årige Mio har viet sit liv til at hævne en forbrydelse, som hans far uskyldigt er blevet henrettet for. Et spor leder ham ned i det skumle kvarter omkring Brooklyn-broen. Her finder han frem til dem, der kender sandheden, og vi følger hans opgør med hovedmændene i forbrydelsen på årets korteste dag, vintersolhverv. Men Mio kommer ingen vegne med sin opdagelse. Just som han står ved det mål, han hele livet har higet efter, oplever han noget helt nyt, nemlig kærligheden til den søde Miriam, der er søster til den mand, som kunne have frelst hans far. Så tvinges han til at vælge mellem sin kærlighed og faderhævnen, men da han vælger kærligheden, er det for sent. Skuespillets udgang er dybt tragisk. Efter skuespillet samledes vi om Gretes fastelavnsboller og chokoladekander, og derpå gik dansen mellem Tines fastelavnskatte og ris. Skuespillet gentog vi onsdagen efter offentligt, og en stor flok fra by og egn fulgte det tunge spil.

Vinterholdet viste flere prøver på, at det ikke var uden sangbegavelse. Kramer havde ære af sit store kor, som underholdt os flere gange. Desuden opstod et lille fritidskor med Birgitta Berg som ophavsmand; det dyrkede især negro spirituals. I det hele taget var det et sangglad elevhold. I en stil med emnet »Hvis jeg sku' bestemme« spurgte flere, hvorfor vi ikke sang endnu flere sange. Det er den slags bemærkninger, man skriver sig bag øret.

På overgangen mellem februar og marts holdt vi nordisk uge med elevudveksling med Ringerike folkehøjskole. Tiden forløb godt, men vi måtte denne vinter desværre undvære wendelsbergerne.

Ja, der kunne godt være mere at føje til beretningen om vinteren 65-66 . . . skoleavisen, terrænløbet, de ivrige debatter om demokrati i skolen, specielt i høj-

Vinterskolen

Fra Ringerike

skolen, hjemmeaftenerne, som efter sigende også var for få, Fritz Norlans lyrik-aften med indslag fra Hillerød smalfilmklub og af Toms klavermusik, elevernes kunstudstilling, Ernst Laskes interessante møde med de kibbutz-interesserede, Emil Petersens oplæsningsaftener, Karins JAK-møde, det store forældremøde med henved 160 gæster osv.

Ydermere skal dog nævnes, at elevrådet gjorde en stor indsats med Jon Frederiksen som formand. Ikke mindst skylder vi det tak for et omfattende arbejde for at holde vor brogede og store flok sammen om lørdagens arrangementer; det lykkedes fuldtud. Men ellers er det jo ofte et utaknemmeligt job at være med i elevrådet. Der faldt kritik og knubbede ord af. Og navnlig blev elevrådets aktion til fordel for de frie skolars u-landsindsamling, som i øvrigt var lagt på et tidspunkt med økonomisk lavvande, og ligeledes dets indsats for at lave stor udrykning til Vietnam-mødet på Roskilde højskole efter min mening modtaget med alt for ringe interesse.

På afslutningsdagen blev Ole Bjørn Rasmussen indvalgt som vinterens elevrepræsentant i elevforeningens bestyrelse. Ved festen til slut blev der takket af Godske Hansen, og Gudrun Knudsen overrakte på vinterholdets vegne skolen en smuk fugle-skulptur af billedhuggeren Ulf Rasmussen. Den sidder nu på en nogenlunde god plads i Isakstuen.

Ja, så havde det skolehalvår ikke flere dage i behold. Dagene var til sidst rullet hurtigt af sted, fyldt som de var med arbejde, skoleliv og kammeratliv. Samtidig var det nu endelig blevet tøjvæjr efter vinterens mange snefald og de månedlange frostperioder. Ængsteligt kikkede vi efter de armtykke, elefantgrå

istappe. Herluf Nielsen måtte flere gange inspicere og fjerne dem. Men nu var der dog tydelige forårstøner i luften, mens alle spredtes over Nordens lande som en trækfugleflok, der letter.

Tre af vinterskolens elever blev her som medhjælpere i hus og have. Nu stod rengøring, havearbejde og malerarbejde for hånden. Af Grete Søndergårds køkkenhold rejste efterhånden Arnfrid Gregersen, Marita Joensen og Kirstine Mikelsen. Så snart vi kunne undvære fyring i de store kedler, blev de brækket ned og et par nye anbragt i deres sted. Operationen var strengt nødvendig, men den kostede 36.540 kroner. Sidst i april ankom en snes elever fra Nordiska folkhögskolan i Kungälv med højskolelærerne Carl Guldagger og Jacob Thingnæs i spidsen. De afsluttede deres vinterskole her som en Danmarks-uge med en blanding af undervisning og ekskursioner.

Sommerskolen

Vi har sjældent modtaget sommer eleverne med så fin en have og under så blå en himmel som den 3. maj i år. Sommerholdet voksede efterhånden til 80, heraf 25 mandlige og 55 kvindelige. I fortsættelseskurset deltog 10. 21 af eleverne var fra fjernere egne, 2 fra Grønland, 2 fra Færøerne, 2 fra Sydslesvig, 9 fra Island, 1 fra Norge, 1 fra Sverige og 5 fra England. På skemaet skete den fornyelse, at en lille gruppe elever fik undervisning i fransk af Fritz Norlan og en anden, lidt større gruppe i logik af Pål Vannebo. Ellers fandtes på timeplanen for sommeren 1966 de sædvanlige timer ved de samme lærere. Dog fik islandske og engelske elever (danskstuderende fra universitetet i Newcastle) en særlig undervisning i dansk ved Kirsten Haastrup, Tange og Bent Jakobsen.

Første dag: åbningsmøde i foredragssalen. Anden dag: ordning af praktiske ting, prøver, egnsforedrag, skemagenngang, 4. maj-aften i kirken. Så kunne skolearbejdet begynde. Men allerede i den første uge blev det afbrudt af en store bededags-tur til Frederiksborg slot. Samme dag rejste kungälverne. To dage senere — første søndag i maj — tog vi til Fredensborg og vandrede hjem gennem Gribskovs halvtudsprungne bøge. Ved månedens offentlige møde i maj fortalte fhv. forstander *Jobs. Terkelsen*, Ry, om sine rejser til Israel. Norges 17. maj blev mindet med tale af Pål Vannebo, trønderiske viser af Fritz Norlan og lysbilleder fra Bent Jakobsens årlige Norges-ture med Frederiksborg-elever. Den følgende weekend lagde vi hus til et instruktionsmøde for aftenskolelærere i Frederiksborg amt. Kristi himmelfartsdag var mange til morgengudstjeneste ved Solveig Bording. Om eftermiddagen sommervandring i Indelukket og Slots-parken med Emil Petersen og Lisbeth Ravn. Turforberedelse ved aftenkaffen. For at komme i teatret måtte vi nemlig — trods majs mange halve eller hele helligdage — til København før månedens udgang. Turen gik først til Frilands-museet i Lyngby, derpå til Frihedsmuseet. Efter middagen på Vartov delte vi os mellem Georg Jensens sølvsmiede, Den kgl. Porcelainsfabrik og Kunsthåndværkerskolen. Til sidst fik vi en overdådig balletaften på Det kongelige Teater, hvor vi oplevede danserinderne Toni Lander og Anna Lærkesen — ikke mindst den sidste — hun er mer' en fugl end et menneske.

Allersidst i maj havde vi en særlig dag, hvor vi blev rystet sammen på tværs af alle daglige hold og grupper. Vi holdt emnedag om »Vort sociale sikkerhedssystem«. Dagen forinden blev der lagt op til emnet af Thomas Bruun, der stod som arrangør af det hele. På selve emnedagen gik turen om formiddagen i grupper på 4—5 ud til en mængde sociale institutioner i hele Nordsjælland: revalideringscentret »Højagergård« i Slangerup, børnehjemmet »Lindely« i Fredensborg, »De gamles Hjem« i Skævinge og på Kirsebærbacken i Hillerød, optagelseshjemmet »Skibbyhøj« i Horns Herred, børnehaverne på Skansevej og Lindevej her i byen, spædbørnshjemmet »Ordruphøj«, åndssvageinstitutionen »Ebberødgård«, Hillerød vuggestue, Fredensborg fritidshjem, børnehjemmet »Bethlehem« i Høje Sandbjerg, observationshjemmet »Terrasserne« i Fredensborg og et observationshjem på Svanemosegårdsvej 10 i København samt Mødrehjælpen for København og Frederiksberg. Overalt blev eleverne modtaget med den største venlighed. Hjemme blev de indsamlede oplysninger og erfaringer bearbejdet og rapporter skrevet og dupliseret. Hele foretagendet sluttede med en lærerig aften, hvortil lederne af de forskellige institutioner samt et par embedsmænd, bl. a. socialdirektør P. Balsløw, Hillerød, og kontorchef Koldby-Nielsen fra socialministeriet, var indbudt. Ni af dem deltog i en rundbordsamtale om emnet »Er der huller i vort sociale sikringsssystem?« Også denne emnedag var god; den gav os alle megen viden og mere forståelse af vigtige vanskeligheder i vort velstandssamfund.

Maj sluttede med pinseferie. 14—15, som ikke tog hjem, var med Johan Tange på tur rundt i Horns Herred og til Nordkysten.

Fra denne sommer har vi afskaffet elevrådet og i stedet for indført et skoleråd. Et højskoleophold er for kort til, at et elevråd kan komme til at fungere på samme fortrinlige måde, som det må være muligt på seminarier og gymna-

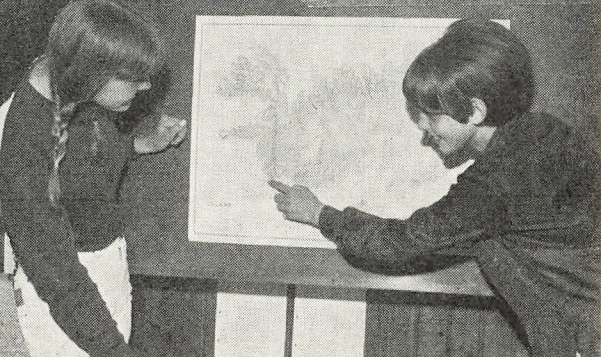
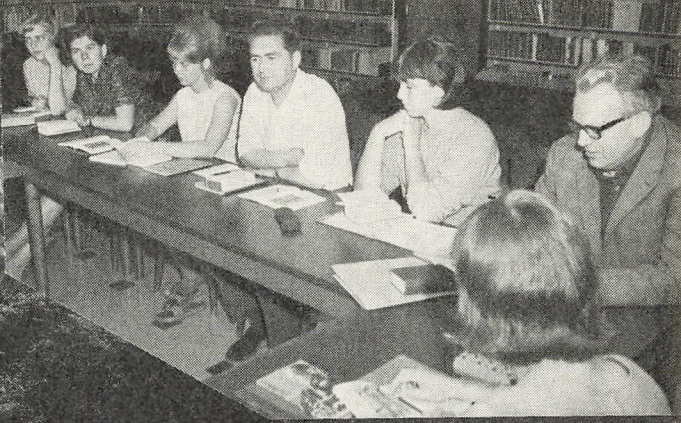
sier, hvor der altid vil være elever, der kan sikre sammenhæng i rådets arbejde. For alligevel at fremme demokratiet i vort skolesamfund har vi nu et skoleråd, bestående af fire elever, valgt af fire elevgrupper, to lærere, udpeget af lærerrådet, samt køkkenchefen og forstanderen. Selv om der i rådet blev rejst spørgsmål, som kun kan afgøres af skolens forstanderpar og lærerkredsen i samarbejde, og selv om der fra skolens side var truffet bestemmelse forud for skoletiden om en række fællesarrangementer, som det i fremtiden kan være rimeligt at lade elevrepræsentanterne få nogen indflydelse på, så var det alligevel godt at alle forholdene blev drøftet. Jeg vil tro, at møderne i skolerådet i fremtiden vil komme til at gavne tre ting, vi gerne vil, skal findes her: et godt, menneskeligt fællesskab (et kammeratskab), et venligt skolemiljø og et frugtbart arbejdsklima for alle, som just nu er på skolen — eleverne, lærerne, de praktiske hjælpere og skoleledelsen.

Det var først i juni, skolerådet begyndte sit arbejde. På denne tid blev det sommer med så høje varmegrader, at det var til belastning for det daglige arbejde. Først i måneden hentede vi os et solidt nederlag i håndbold imod landbrugsskolen, og ugen efter et ditto i fodbold, skønt Bruun og Tange gjorde forsøg på at stive vort hold af. Midt i måneden afholdt vi sommermøde. Men trods annoncering og udsendelse af flere hundrede indbydelser i øst og vest deltog kun ca. 70 udefra. Det var en skam, for det blev et godt møde, hvor valgmenighedspræst *Hakon Mandøe* fra Vartov og seminarierektor *Otto Marstrand*, Holbæk, talte henholdsvis om provst Aastrups salmedigtning og om aktuelle skoleproblemer. Aftenunderholdningen havde Emil Petersen ordnet; her debuterede bl. a. en ny lærertrio.

En af de hedeste højsommerdage tog vi via Arresø og Tibirke på badetur til Julebæk strand med besøg bagefter på Kronborg og »Louisiana«. En slags emnedag havde vi også ved sankthans. Det var en sang- og musikdag under ledelse af Sigurd Kramer, som sammen med Anny Houmand og Kirsten Hastrup arbejdede med koret. Nye sange blev trænet dagen lang, og der afsluttedes med en koncert, hvor også den fhv. stifter og leder af musikkonservatoriet i Reval, professor *Alfred Papmehl* og frue, medvirkede. Korsang og visesang og dejlig musik af Corelli, Beethoven, Schubert, Dvorák og Kreisler samt estniske folkemelodier fyldte salen. Før koncerten var der festmiddag, hvortil eleverne havde indbudt »fætre« og »kusiner«. Til sidst dansedes der i den midsummersmykkede gymnastiksal.

Et par dage efter inviterede direktør Arne Skovhus os alle til en festlig aften, hvor vi gratis kom med til revyen i Dronningmølle. Men ellers stod der nu forberedelser til elevmødet på vort fritidsprogram. Inge Bruun havde travlt med at indstudere sommerens friluftsspil, Karen Westmans marionetkomedie »Den forheksede by«, som nu med forfatterindens bistand for første gang blev flyttet fra dukketeatret til den grønne scene.

Der kom ca. 500 gæster til elevmødet, og der var fulde huse til det lange program helt fra det første møde lørdag eftermiddag, hvor Fritz Norlan holdt foredrag om at opleve kunst. Om aftenen ledede Anny Houmand sommerens sangkor, og lærerkredsen forlystede forsamlingen med Jean Giraudoux' vittige enakter »Apollon fra Bellac«. Søndag efter flaghejsning og morgenmad holdt

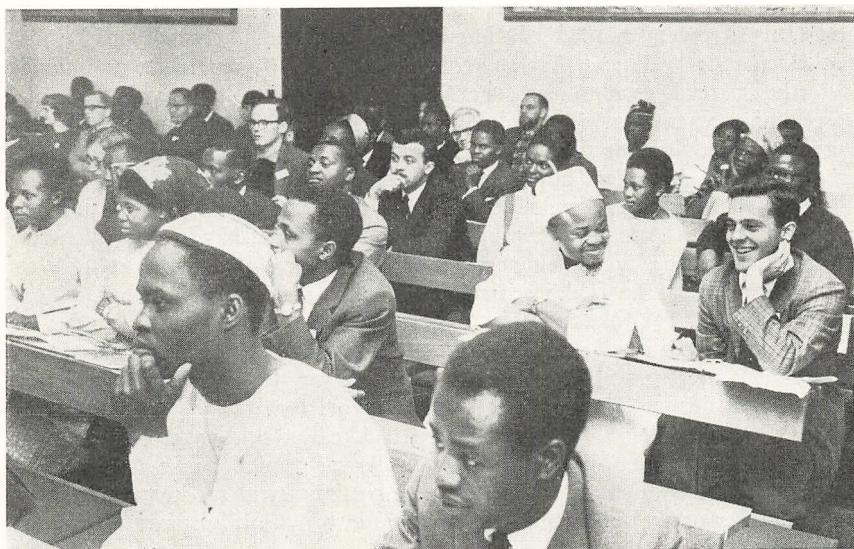

fhv. Frederiksborg-lærer Olav Akerlie fra Hallingdal folkehøgskole morgenandagt. Derpå var Lisbeth Ravns gymnaster og delingsførere i ilden, som true- des med at blive slukket af regnvejr. Ved middagsbordet viste det sig, at der var samlet en stor skare 10 års jubilarer og desuden en lille flok 25 års, som savnede Pip, der sendte hilsen fra Canada, hvor hun var på konfirmations- søg i sønnen Jacob Christian Christiansens hjem i Toronto. Mange flere for- henværende elever glædede os med hilsener, breve og telegrammer til skolen og kammeraterne. Vi siger tak for bud fra Schweiz, Østrig, Canada, England, Island, Norge, USA, Sydslesvig, Sverige, Israel og Færøerne, men navnlig rundt om fra Danmark var der kommet mange livstegn, nogle var fra »Smilehullet«, »Venskabsringen«, »Solstrålen« og andre vandrebogs-compagnier. Over middag holdt elevforeningen årsmøde, ledet af formanden, Svend Erik Bjerre. Ved eftermiddagsmødet holdt Emil Petersen og jeg foredrag om »Den danske idyl« og »Vort lykkelige demokrati«. Søndagen sluttede med friluftsspillet. Det var ved at gå i vasken, men regnen holdt inde, og nogle store presenninger fra Falck sikrede tilskuerne tørskoet ophold på tilskuerpladsen. Efter aftenkaffen og nogle timers dans satte de fleste kursen hjem. Temmelig mange tog dog mandagen med. Den begyndte med et foredrag om maleren Chagall af Johan Tange, derpå gymnastik for de »gamle«, blandt hvilke Cecilie Tøpholm var at se, og endelig i formiddagens sidste halvanden time diskussion, indledet af Thomas Bruun om emnet »Hvem leder udviklingen?«

Når elevmøderne år efter år forløber så vellykket, skyldes det ikke mindst Grete Søndergaard og konsorter og vore flinke havefolk. De trækker det store praktiske læs sammen med hjælpsomme sommerelever. Disse var naturligvis igen i år flinkere end nogen sinde. — Med hensyn til elevmødets fremtid har vi i øvrigt talt med hinanden om at nøjes med lørdag og søndag. I øjeblikket tror jeg, vi har et længere møde end nogen anden højskole. Dengang det var en lang rejse at komme til vort hjørne af landet, var det rimeligt med et langt besøg. Der har jo også været en række dejlige tre-dages møder i årenes løb. Men nu går det for det første let at komme frem og tilbage over alle afstande, og for det andet er vi karrige med sommerhøjskolens skoledage. Derfor, læg godt mærke til elevmødeprogrammet, om det ikke er forandret, når indbydel- sen kommer i 1967.

Efter elevfesten løber sommerens skoletid hurtigt til ende. Vi havde for- ældremøde. Det var lille, fordi vi af visse grunde var nødt til at lægge det midt i en uge. Der kom dog 50 af elevernes pårørende, og om aftenen var ha- ven fyldt af gæster til friluftsspillet. I juli fandt endelig sommerens sidste ud- flugter sted til Kullaberg i Skåne og til København. Sidstnævnte gik via Wil- lumsen-museet i Frederikssund til FDB's store centrallager i Herstedvester; der- på medbragt mad på Københavns Højskoleforenings friluftgrund ved Damhus- søen. Så delte vi os mellem Byretten, Nationalmuseets etnografiske samlinger og Glyptoteket, og dagen sluttede i Tivolis koncertsal.

Mangfoldige små og store begivenheder fra sommeren 1966 kunne godt være nævnt, skuespiloplæsninger af lærerkredsen, filmaftener, nogle lørdags- underholdninger af ganske fin karat, arrangeret af danskholdene og Nordisk studiehold. Der var f. eks. en både sjov og alvorlig underholdning med angreb

Fra kursustiden

på reklamen; den sad lige i øjet. Der var orienteringsløb i sommernatten og en aften med beretninger fra de mange, som en tid havde arbejdet i udlandet. Der var en aften med opførelse af scener fra »Livets rødder«, »Teenagerlove«, »Men boghandleren kan ikke sove« og »Lille Konversationssymfoni«, og der var indslag med folkesange i bare tæer og med håret ned ad nakken til guitarakkompagnement, en aften også nogle engelske folkesange af de engelske elever. Men stop! det bliver for bredt at få alting med.

På afslutningsdagen måtte vi ikke blot tage afsked med eleverne, men også med vor dygtige gymnastiklærerinde, *Elisabeth Fredsted Ravn*, som nu er fysisk landmandskone, og med vor gode norske kollega, *Pål Vannebo*. Ruth Steenberg Larsen blev indvalgt som sommerholdets repræsentant i elevforeningens bestyrelse. Hun overrakte os på alle elevernes vegne ved afslutningsfesten et par dejlige træsnit af Karen Westman. Til minde om en god højskolesommer er de ophængt i dagligstuen, hvor et par reproduktioner har måttet vige pladsen.

Fra august til november

Fra 1.—12. august holdt den fhv. forstander for Den Internationale Højskole i Helsingør, Peter Manniche, et internationalt kursus her med ca. 70 deltagere fra USA, England, Indien og de nordiske lande. Emnet var »Folkeoplysningen og de nye lande«. Derpå fulgte fra 16.—23. august otte dage på højskole for tunghøre mennesker, indbudt af Landsforeningen for bedre Hørelse. Stævneleder var fru Anna Jensen, Randers. Skolens lærerkræfter medvirkede. Deltager-

tal ca. 100 fra hele landet. Derefter havde FDB et personalekursus fra 28. august til 3. september med 120 kursister og sekretær Thoftsted som kursusleder. Den anden weekend i september spiste og sov 160 sjællandske og lolland-falsterske sparekassefunktionærer på skolen; et par foredrag havde de også. Derpå kunne vi trække vejret indtil vort eget tre dages efterårsmøde 24.—26. september. Medvirkende var fru Pip Christiansen, højskolelærerne Emil Petersen og Richard Andersen, højskoleforstanderne Knud Heinesen og K. E. Larsen, dr. med. Kirsten Auken, skuespillerinde Asta Esper Andersen og desuden lærerkredsen med Anouilh's skuespil »Antigone«. Mødet havde hele tiden stabilt besøg, antallet af mødedeltagere, som indlogerede sig på skolen, viste på ny en stigning, en ganske fyldig repræsentation for årets 25 års jubilarer deltog, ligesom der også var enkelte 40 og 50 års jubilarer.

Lige før og efter efterårsmødet var vi til fem møder i Frederiksborgkredsene. Dem er der andetsteds gjort rede for. Herefter var det vores plan, at muren mellem spisesalen og Mellemstuen skulle nedtages for at give plads for en ny møblering af spisesalen. De gamle bænke har ikke blot altid været »ryggeløse«, men var nu også blevet »usædelige«. Og da det var urimeligt ikke at gå over til stole, måtte vi have mere plads. Tiden viste sig imidlertid for knap til ombygningen, så derfor skal vi i den kommende vinter benytte lille spise-stue sammen med spisesalen.

De nye møbler blev først taget i brug i dagene 14.—17. oktober, da »African Student Christian Seminar« holdt stævne her med ca. 70 afrikanere og 10 danske deltagere. Sluttelig lagde vi også hus til generalforsamlingen i »Foreningen for Højskoler og Landbrugsskoler« den 24.—25. oktober. Hermed var efterårets lange udlejningsprogram afsluttet for denne gang. Morsommere end de mange mere eller mindre fremmede kursusfolks møder ville det være selv at træde i funktion med 8 eller 14 dage-på-højskole. Vi omgås i øjeblikket med planer om at begynde fra næste år med et otte dages emnekursus for tidligere elever og eventuelt andre interesserede. Det bliver måske i forbindelse med efterårsmødet. Men det vil blive omtalt i det lille Frederiksborg-blad i juni 1967, og vi beder jer være opmærksomme derpå.

☆ ☆ ☆

Mens jeg har afsluttet den lange beretning, er det blevet november, og vor sekstende vinskole på Frederiksborg er begyndt. I aften lå skolens bygninger med alle ruder oplyst, da jeg kom hjem og gik op igennem haven. På afstand så det ud som et stort passagerskib, der sejler frem igennem novembers mørke. Det er fyldt med elever og lærere. Endnu engang er alting nyt. Ingen gælder det om at arbejde forfra, for at få de evner frem, der bor i mandskabet. Og på en sådan måde, at det ikke blot bliver til større dygtighed gennem flere kundskaber, men så det bliver til en menneskelig udfoldelse i retning af at kende sig selv, sin tid og sit folk. Der er en kurs at holde! Der er misvisninger på kompasset at undgå, hvis højskolen skal være et grosted og ikke en trædemølle.

Og hermed en venlig hilsen fra alle på »Frederiksborg« med ønsket om en glædelig jul og et godt nytår for skolens venner og gamle elever.

Karen og Haugstrup.

Breve og brudstykker

Samtale med islænding

En islandsk pige, der var elev på skolen i sommeren 1961, er blevet interviewet af den danske forfatter Poul P. M. Pedersen til »Kristeligt Dagblad« 13. august i år. Her gengives interview'et i uddrag.

Inde i Reykjaviks centrum, i nærheden af Altingets hus, løber jeg en strålende klar sommerdag på den store digter *Tómas Guðmundsson*, der som ingen anden har besunget denne del af den islandske hovedstad. Efter at gensynshilsenerne er overstået, spørger jeg:

— Har I fået nogle nye digtere?

Digteren, der nu har passeret de 60, løfter sine lyseblå øjne imod mig, øjnene har samme farve som de forårssunde, han digtede om, da han var femten:

— Ja, siger digteren, for nylig kom der en meget lovende lille digtsamling af en ung pige. Pigen hedder *Nina Björk Arnadóttir*, og bogen har hun kaldt »Unge digte«. Hun har eksamen fra elevskolen ved Reykjavik Teater, vil vist være skuespillerinde. Hendes forlægger bad mig læse hendes digte i manuskript, inden han besluttede at udgive dem på Helgafell. Jeg synes, der er et tydeligt talent i hendes bedste digte, hun udtrykker et og andet på en ny måde. Tag og læs den lille bog selv!

Jeg går ind i en boghandel. Åbner bogen i det hvide omslag. Den er smukt trykt af Hörður Oskarsson. Jeg blader. Standser ved et digt. Læser. Indholdet kan på dansk gengives således:

*Jeg er barnet som bar solstrålerne
og flettede dem om fingrene.
Jeg er barnet som løb omkap med længselen
og græd over sin afmagt.
Jeg er barnet som gik langs den gyldne strand
og lod blodige spor tilbage.
Jeg er barnet som bygged' sig rede
i revnen i et klippeode.*

— Jo, siger jeg ved mig selv, vist har *Tómas Guðmundsson* ret. Hvad jeg heller ikke havde tvivlet om. Jeg blader videre. Standser nu og da ved et af de

Breve og brudstykker

små digte. Da jeg har været igennem bogen, begynder jeg forfra. Standser ved bogens første digt, der hedder »Savn«.

*Jeg kærtegner blomsten du gav mig,
nu er dens duft blevet besk
og bladene hænger.
Hvis jeg kysser den
falder bladene af,
men grædende står kronen
tilbage.*

— — —
En eftermiddag sidder jeg over for den nye islandske digter.

— Jeg vil først vise dig mit værelse, siger hun. Som mange unge islændinge siger hun du til mig straks. Følgelig siger jeg også du til hende.

— Her læser jeg, skriver digte, når jeg tror jeg kan, og her lærte jeg mine roller og andre ting, da jeg gik på elevskolen.

— Du drikker da kaffe? spørger hun, da vi et par minutter senere sidder i familiens dagligstue. Hun ser ud, som om hun er 19—20 år.

— Men jeg er *noget* ældre, siger hun. — Selv synes jeg, at jeg er meget gammel, alt for gammel. Jeg vil jo gerne blive til noget, mens tid er.

— Digter eller skuespillerinde?

— Helst begge dele. Jeg håber da, at jeg kan blive ved med at skrive. Og at teatarbejdet ikke vil ødelægge inspirationen. Men jeg vil så gerne spille karakterroller. Jeg tror, jeg kan. Men det må andre afgøre. Jeg bestod jo elevskolens afgangseksamen ved Reykjavik Teater, men jeg var ikke mellem dem, der fik engagement.

— Hvorfor?

— Der er så stor tilgang til elevskolerne ved vore to teatre her i Reykjavik, at ikke alle eleverne kan få engagement, selv om de består den afsluttende eksamen. I det hele er der en vældig teater-interesse her på Island. Og vi har mange dygtige skuespillere, fremragende, ikke blot ældre, men der er også masser af talent blandt de unge, både hos piger og drenge . . .

— Hvordan befandt du dig på elevskolen?

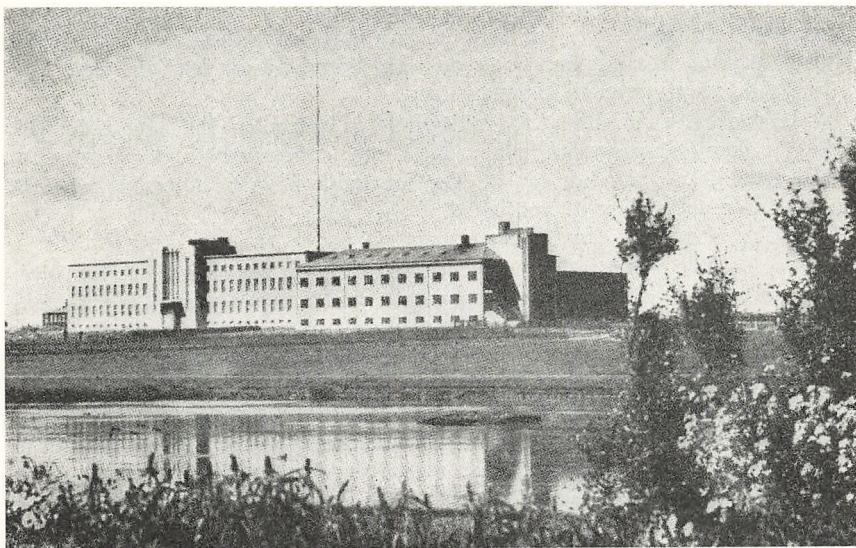
— Godt. I de sidste år var *Sveinn Einarsson* direktør for teatret og dermed også den øverste leder af elevskolen. Han er jo en ung mand, han har studeret teater og litteratur i Paris og Oslo. Han er cand. mag. Han er klar, venlig og myndig. Han har ikke sin begavelse fra fremmede. Hans far er vor berømte litteraturforsker, professor Einar Ol. Sveinsson. På elevskolen underviste direktøren selv i teaterhistorie.

— Hvad siger dine elevskolekammerater om dine digte?

— De ønsker mig til lykke og smiler venligt, når de har set mig rost i en af aviserne. En og anden er måske lidt jaloux. Sådan er man jo her på Island — og vel mer eller mindre alle vegne.

— Hvad er dine nærmeste fremtidsplaner?

— Jeg har lige afsluttet en midlertidig optræden ved teatret. Og jeg kan godt lide at læse digte i radioen. Om kort tid skal jeg læse digte af *Hannes Pétursson*, jeg vil også gerne læse digte af *Tómas Guðmundsson*, hvis han tør betro

Islands universitet. Håndskrifternes kommende hjemsted

mig til det. Men ellers vil jeg gerne i forståelse med teaterdirektør Sveinn Einarsson supplere mine færdigheder fra elevskolen. Jeg trænger til at få et kursus i plastik. Det ville jeg gerne tage i Danmark . . .

— Jeg ser på omslaget af din bog, at du har været på en dansk folkehøjskole.

— Det var på Grundtvigs Højskole ved Frederiksborg. Nu er det allerede fem år siden. Jeg var endnu ret ung. Men jeg fandt selv på det. Og det fortryder jeg ikke. Jeg var glad for at være der og syntes, jeg fik meget ud af undervisningen, af kammeratskabet og af at lære lidt om Danmark. Det var min første udenlandsrejse.

— Hvad syntes du om lærerne?

— Storartet. Fru Agnethe Bjerre underviste i dramatik. Hun lod os spille nogle berømte stykker. Det var vi meget optaget af. Så vil jeg også nævne en svensk lærerinde, Ingegerd Blomstrand, som underviste i litteraturhistorie. Hun gennemgik Edith Södergrans digte. Edith Södergran og Pär Lagerkvist hører til mine yndlingsdigtere.

— Kender du noget til dansk digtning?

— Ja, men for lidt. Men det vil jeg se at indhente. Jeg holder meget af Johannes Jørgensens digte og af Tove Ditlevsen.

— Var du den eneste islandske pige på højskolen?

— Det halvår var vi fem. Der kommer en del heroppe fra. De fleste var jo danske. Men der var to svenske piger, to fra Færøerne og en grønlander.

— Hvad tog du dig til efter højskolen?

— Så syntes jeg, der var grund til at forlænge mit ophold i Danmark nogen tid endnu. Jeg tog plads som hushjælp på et stort rekreationshjem i Vedbæk. Det kunne nok være gået godt, men der var en ældre pige, der havde en slags

tilsyn med os andre og arbejdede selv med. Hun var vist sygelig og bitter, kunne ikke lide Island, tror jeg, selv om hun ikke kendte noget til det. Tit når jeg var i nærheden, sagde hun noget ondt om Island. Så gik jeg og græd . . .

— Og du vil alligevel til Danmark igen?

— Ja, for jeg var jo så glad for mit ophold på højskolen. Episoden i Vedbæk gælder jo ikke Danmark som helhed. De fleste af de danskere, der kender noget til Island, kan vist lide landet. Og jeg fandt både kammeratskab blandt jævnaldrende unge piger og venlighed.

— Du er af berømt islandsk digterslægt?

— For så vidt som min farmor er søster til Stefán frá Hvítadal. Hun lever endnu, men er nu meget gammel og meget træt. Jeg har også besøgt Stefáns gård. Han blev landskendt med sin første digtsamling i 1918. Hans digte synes hyppigt endnu. Som ung fik han tuberkulose, han tog til Norge, led stadig meget, men rejsen blev alligevel en stor oplevelse for ham. Norsk landskab, norsk poesi og venskabsforbindelser kom til at betyde noget for ham lige til han døde. Han blev ejer af en lille gård, giftede sig, hans kone var storartet til at holde sammen på det hele. Men sygdommen slap ham aldrig. Han blev 45 år, døde 1933, jeg blev født under krigen, så jeg kender ham blot fra digtene og fra hvad der er blevet fortalt i familien.

— Ligner du ham som digter?

— Ikke meget, tror jeg. Vi udtrykker os jo anderledes i dag. Verden er blevet en anden, også på Island. Men jeg kan helt opleve Stefáns glæde over lysets og lunhedens tilbagekomst om foråret. For ham gjaldt det livet.

— Hvad synes du om ung islandsk digtning i dag?

— Der er da masser af talenter, og vidt forskellige. I en fart kan jeg bl. a. nævne Hannes Pétursson, Þorsteinn frá Hamri og Stefán Hörður Grímsson. Jeg skal også til at læse Matthias Jóhannessens nye bog.

— Du er fra Húnavatnssýsla?

— Ja, det er egnen vest for Skagafjörður, den grænser mod nord ud til Húna-bugten, mod vest går den over i Nordvestlandet. Landskabet er vel ikke så prægtigt som i Skagafjord, men alligevel er der noget gribende ved de store, øde vidder, og vi havde da udsigt til jøklerne.

— Du var meget lille, da du kom til Reykjavik?

— Seks år. Men jeg var deroppe hver sommer.

— Din bog gør indtryk af, at du tidligt oplevede store sorger.

— Der var blandt andet det, at min far blev syg, han døde nogle år senere, inden jeg blev rigtig voksen. Jeg holdt så meget af min far.

— I din bog er der ikke langt fra glæde til gråd.

— Det genspejler nok noget i mit væsen og er også udviklet af begivenheder i min barndom. Men den store sorg gør mig ikke så urolig som de snertende bagateller.

— Er dit mellemnavn Björk et slægtsnavn?

— Nej, det er et af mine fornavne. Mine forældre syntes, at det var sådan et kønt navn, og så lod de mig døbe sådan. Det betyder jo birk ligesom på svensk. Min far og mor har måske også syntes, at birketræet var et pænt træ og håbet, at jeg også skulle vokse op og blive pæn.

Fra et endnu lykkeligt Arabien

Boss! råber min vejviser, samtidig med at han gør allehånde fagter. Jeg kikker på solens stilling og bliver klar over, at min vejviser vil have mig til at stoppe min jeep, for at han kan komme af og bede sin sædvanlige bøn ved solnedgang. Zaid, vejviseren, er en god muslim, han foretager allehånde afvaskninger, inden han giver sig til at bede med ansigtet mod Mekka. Bønnen er lang, og mange buk og bøjninger foretages, inden han atter er færdig til at køre med mig tilbage til Al-Buraimi oasen. Jeg er sikker på, at Zaid takkede Allah for, at turen igennem ørkenen nede fra kysten endnu var gået nogenlunde glat. Sikker bad han også om, at den sidste strækning over de høje sandbjerge op til oasen ikke vil være alt for besværlig at forcere.

Lige da Zaid igen skulle til at kravle op i min jeep, kom han i tanker om et eller andet. Han gik af sides, satte sig på hug, en sagte rislen fortalte mig, hvad der foregik. Hurtigt gjorde han sig færdig, tog en håndfuld sand, gjorde sig ren og gnubbede til sidst fingrene i kjortlen, så var han færdig. To timer senere var jeg atter i Al-Buraimi oasen efter min første tur de ca. 200 km gennem ørkenen ned til den lille havneby Abu-Dhabi, hovedstaden i sheikstaten Abu-Dhabi.

I Al-Buraimi oasen skulle jeg starte et landbrug efter europæisk mønster, naturligvis med skyldigt hensyn til de lokale forhold. Sheik Khaled Bin Sultan ville gerne have, at alt omkring ham skulle blive grønt og frodigt. Jeg havde fået besked på, at det var lige meget, hvorledes jeg ville gøre det, bare han fik en grøn oase.

Jeg talte geder, kameler og æsler for at finde ud af, hvor stor en grovfoderproduktion jeg behøvede for at få alle dyrene fodret på en mere passende måde. Hidtil havde alle oasens dyr levet af noget stritgræs, småbuske og papkasser. Særlig gederne var vilde med papkasser. En enkelt gang kom jeg forbi en ged, der meget eftertænksom gumlede en kasse i sig, der ved nærmere eftersyn stod Carlsberg, Copenhagen, på. Atter måtte jeg erkende, at jyder, gråspurve og Carlsberg øl kommer overalt i denne verden.

Oasens dyr fik jeg aldrig færdigtalt, for det ene æsel ligner jo det andet, og da alle dyrene gik, hvor det passede dem, var opgaven håbløs.

Mine 30 balutch-arbejdere gik i gang med at grave vandingskanaler, jævne terræn m. m. Danske pumper blev indkøbt og monteret, byg, hvede, lucerne blev udsået. Gedemøg blev opsamlet og brugt til tomater, kål, agurker og gulerødder. Til kornmarkerne fik jeg 50 tons kunstgødning tilsendt fra England.

Sheik Khaled havde købt nogle maskiner i England, men langt de fleste af dem kunne ikke bruges i sandet. En stor bulldozer havde jeg dog megen glæde af.

Balutcherne var indvandrede for ca. 10 år siden, da der i Abu-Dhabi blev fundet olie i store mængder. Disse indvandrede folk kom fra fattige og triste kår i Balutchistan. I Al-Buraimi oasen kunne de tjene 10 kr. pr. dag, og det var de glade for.

Som tolk og arbejdsformand havde jeg en pakistaner, der i nogle år havde været sergent i den pakistanske hær og dér havde lært lidt engelsk.

Breve og brudstykker

Der blev opdyrket ca. 50 ha af osasens mest velegnede sand. Der blev plantet ca. 15.000 frugttræer, hvoraf de fleste var dadelpalmer, forsøgs-mæssigt blev der plantet mango, granatæbler, appelsin, vindruer og figer. I urtehaven forsøgte jeg mig med tomater, majs, agurker, gulerødder, ærter, kartofler, salat, radiser og bomuld.

Da mine bygmarker begyndte at skifte farve fra grågult til mørkegrønt, flyttede sheiken sit telt ud i en af markerne for således rigtigt at kunne nyde det grønne. Han flyttede dog aldrig sit telt hen på et nyt sted, førend området var blevet kæmmet for slanger og skorpioner. Sheikens soldater fik ca. 8 kr. for hver skorpion, de kunne finde og aflevere til sheiken. De fangede skorpioner blev sat på spid. Således var der 15 på spid uden for sheikens telt en morgen.

Jeg boede i et hus bygget op af pløre blandet med strå. Komfort var der ikke noget af, men der var rigeligt med mus, f. eks. slog jeg 14 mus ihjel i mit rum blot i februar måned.

Kosten var lidt ensformig, idet den bestod af ris og noget meget sejt gedekød. Den blev tilberedt af en bedouin og en sjælden gang af en inder. Når bedouinen lavede maden, blev jeg syg. To gange dysenteri fik mig til at tænke alvorligt over tingene. Da jeg så også fik malaria, blev kokken skiftet ud, og en fluesmækker blev indkøbt til malariamyggene.

Bedouinerne i oasen gloede en del på mig i førstningen, de kaldte mig Eng-lize = englænder. Mine arbejdere kaldte mig Sahib = herre. De i arabiske lande allestedsnærværende Palæstina-flygtninge kaldte mig for en nazaræer. Jeg fik folk forklaret, at jeg ikke var andet end jøde; dette lærte de at forstå, og dermed var jeg med i familien.

Af sheiker blev jeg inviteret til at besøge dem i deres telte eller paladser. Altid var spørgsmålene de samme. Er det rigtigt, at mand og kvinde er lige i Skandinavien? Er pigerne lyshårede? Er der slet ikke ørken i Skandinavien? o.s.v. Tavse lyttede de til min fortælling om forholdene i Danmark, mænds og kvinders indbyrdes forhold m. m. Man undrede sig over, at danske familier kun fik 2-3 børn.

Under disse besøg hos sheiker fik vi altid serveret ris og gedekød samt sød te og grøn kaffe med krydderi i. Tit blev der grinet lidt ad mig, fordi jeg ikke kunne sidde stille i skrædderstilling, mine ben var ikke glade for den mishandling. Når jeg sad og hyggede mig med sheiken og hans soldater, skulle jeg altid passe på, at mine fodsåler ikke pegede imod en anden person, idet dette ville blive beragtet som en fornærmelse.

De unge bedouiner var meget interesseret i mig, særlig Maktoum var hos mig hele tiden. Når jeg kørte rundt i oasen eller kørte de lange ture ned til kysten for at hente post eller købe reservedele til jeeps og pumper, var Maktoum tit med mig. Jo mere vildt og farligt landskabet var, vi skulle igennem, jo mere sang og hylede han.

Da Maktoum skulle med sin sheik på falkejagt en hel måned, tog jeg ham med ind til en persisk kræmmer, der havde nogle beklædningsstykker hængende. Blandt de mange klude fandt jeg en jakke, der passede Maktoum. Efter den sædvanlige, lange og besværlige prutten om prisen blev perseren og jeg endelig enige om en pris, der var en bedre jakke værd. Maktoum fik jakken på, men

Fra et endnu lykkeligt Arabien

han forlod ikke butikken, førend han havde bedt Allah om at skaffe mig et langt liv.

På en falkejagt, hvor jeg var blevet inviteret med, fordi man håbede på, at der ville være held ved mig, gik det rigtigt op for mig, hvor dygtige bedouinerne kan være til at finde spor og tyde dem. Kom vi forbi et kamelspor, varede det ikke længe, førend man havde konstateret, at netop denne kamel var fire år gammel, gravid i fjerde måned og af Batin-racen. Naturligvis kunne man også se, at kamelen havde passeret for tre dage siden, og at den havde haft last på. I karavanesporene kunne bedouinerne få flere timer til at gå med for morskabs skyld at tyde sporene. Drabeligt kunne man diskutere, om kamelen var i tredje eller fjerde måned. Jeg kunne aldrig se noget som helst. Dog kunne jeg dupere dem, når jeg med sikkerhed kunne fortælle dem, at det jeep-spor, vi kunne se i sandet, stammede fra et engelsk patruljekøretøj og et andet fra et sheik-køretøj. Engelske patruljekøretøjer kørte på Dunlop dæk med et let genkendeligt mønster.

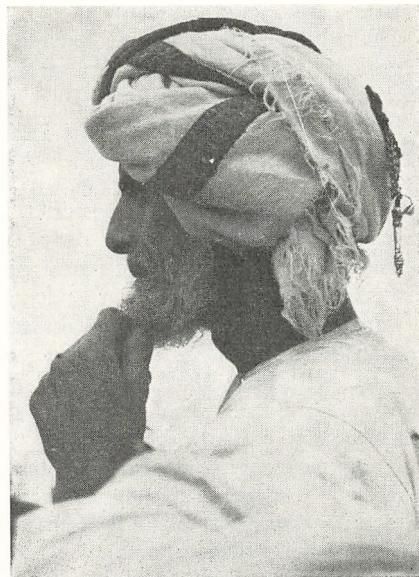
Falkejagten var ensformig op sjældent spændende, idet der faktisk ikke er vildt i ørkenen. I oasens udkant kunne vi være heldige at finde en kanin. Når vi fik øje på kaninen, slap vi en falk løs, og så gik jagten. Falken boltrede sig og styrtdykkede hele tiden. Når så kaninen var træt, slog falken sine kløer i den, og spillet var færdigt.

Hvad enten vi var på jagt, arbejde eller rejse, skulle bønnen passes. Kunne man finde vand, vaskedes hænder, tæer og ansigt, undertiden også kønsdelene, hvorefter man længe og grundigt bad. Alle bedouiner bøjede sig så dybt under bøn, at de havde et lag sand på pande og næse, når de var færdige.

Bedouin-kvinderne så jeg ikke meget til, men i nogle enkelte tilfælde fik jeg gode indtryk af dem. Et nyfødt drengebarn havde fået dårlige øjne, og jeg blev bedt om at se på sagen. Det var tydeligt, at barnet havde den meget almindelige øjensygdom Tracoma. På et amerikansk missionshospital fik jeg nogle medikamenter, hvorefter jeg lærte barnets moder at anvende disse ting. Andre gange skete det, at jeg med min allestedsnærværende tolk som mellemmand måtte hjælpe kvinder med at starte nogle urtehaven. Ægtemændene slap mig dog aldrig af syne; de vidste, at jeg var ugift.

Oftede var kvinderne meget sky, og selv om de havde slør og maske for ansigtet, vendte de tit ansigtet bort, når de skulle svare på mine spørgsmål.

Bedouinkvinden bliver i reglen gift, når hun er 15 år. Uafbrudt er hun i

Breve og brudstykker

gang med at formere familien. Når hun er 18, er hun på sin skønheds tinde. Hun har en flot holdning, en køn skikkelse og et frisk væsen. Fem år senere falmer hun hurtigt, hun begynder at blive rynket og slap, det før så fyrlige blik i hendes øjne er forsvundet, nu læser man kun om træthed, sorg og ligegyldighed i dem. Hun har født mange børn, nogle er døde, nogle er piger (også skidt!). Drengbørn var det eneste, der duede. Blev der født et drengbarn, var der glæde i familien. Mændene skød deres rifler af i luften, en kamel blev slagtet, og så blev der fest.

Blev der født en pige, var alle sure, og den stakkels kvinde blev gjort gravid hurtigst mulig eller smidt ud.

Kun de færreste bedouiner har råd til at have flere koner. Mange klarer sig et helt liv med den samme. Andre bliver aldrig gift — af økonomiske grunde. Sheik Zayd, herskeren over Al-Buraimi oasen, havde altid fire koner. Hvert år i februar måned giftede han sig med en ny, og den dårligste af de gamle koner blev smidt ud med pension. Et sheikbryllup varede i syv dage og nætter. Bruden så man ikke noget til, men sheikens mænd dansede med deres rifler, man sang, drak kaffe og fortalte historier. Ligeledes afholdtes der kamel-, heste- og æselvæddeløb. Betagende var det at se de stoute kameler i fuld fart eller de smukke, smidige araberheste i fuld galop. Æselløbene var morsomme, tit hang rytteren i halen eller kom i mål uden æsel.

Under sheik Zayds bryllup fik jeg lov til at fotografere dansepiger og de ekstatiskke riffeldanse. Bedouinernes første møde med et elektron-flash var helt interessant; sådan noget havde man ikke set før. Ingen bedouin brød sig om at blive fotograferet, men da jeg havde sheikens tilladelse til at skyde løs, tog man flashene som en ekstra kolorit på festen.

Gang på gang under disse festligheder så jeg, at simple bedouiner, der boede langt ude i ørkenen, kom og hilste på sheiken; man stødte næserne sammen to gange og spurgte til hinandens velbefindende. Måske sad der flere sheiker og talte sammen; alligevel kunne selv den mest forarmede bedouin bryde ind i samtalen eller placere sig midt i selskabet og snakke.

Tydeligt var det, at en mand er en mand og et ord et ord. Ingen rangsforskel, ingen uærlighed, altid stor gæstfrihed. Gæstfriheden var undertiden et problem, idet jeg hele tiden måtte undgå at besøge bedouiner, der ikke havde mere end én ged, for kom jeg på besøg, så slagtede man selv den sidste ged for at kunne yde fuld gæstfrihed, uanset om man så skulle sulte senere.

Et halvt år har jeg været i Al-Buraimi oasen. Min opgave for FAO blev løst, et landbrug blev startet, og folk blev oplært til at fortsætte det. En ny epoke er i gang for disse bedouiner. Olien i undergrunden har skaffet dem penge, agerbrug og rigelig føde, snart vil alle civilisationens goder strømme over dem, og et gammelt kultursamfund vil gå til grunde. Bedouinen vil forsvinde. Efterkommerne af dem vil have persisk eller balutchblod i årerne. Med denne blanding vil Abu-Dhabi blive som et andet u-land, der vil mangle hjælp for at kunne stå på egne ben, sådan som bedouinerne kan det nu, inden de forsvinder i civilisationens såkaldte goder og kultur. I dag er der ikke noget, der hedder turister, souvenirs eller goder, men bare vent! — ak!

Finn From
(vinterskolen 1958-59).

Meddelelser

FREDERIKSBORGLÆRERE og andre. Fhv. højskoleforstander *H. A. Rosendal* fyldte den 29. august 90 år. Han var lærer ved Grundtvigs Højskole i skolens Lyngby-tid fra 1902, medforstander fra 1909 og forstander 1917-28. Siden har Rosendal bl. a. 1930-46 været kordegn ved Vor Frelsers Kirke på Christianshavn. - *Pip Christiansen* er brudt op fra Virum og den 15. november flyttet til Lionspark, Lendemosevej 4, Lejl. A 4, Holte. - Tre fhv. svenske Frederiksborglærerinder har forandret adresser i årets løb: forfatterinden *Anna Rydstedt*, Birkagårdens folkhögskola, Stockholm, *Kajsa Nyholm*, f. Hellerstedt, Øster Skerninge pr. Ollerup, og *Birgitta Berg*, c/o Westman, Östra Slottsgatan 10, Uppsala. - Nordmanden *Pål Vannebo's* adresse er kort og godt Austafjord, Norge. - *Lisbeth Ravn*, gymnastiklærerinde 1964-66, holdt bryllup den 24. september med forpagter Ejvind Freltofte; adressen er Albjerg pr. Oure (Fyn). - Fra november 1966 er højskolelærer *Lars Thorkild Bjørn*, der var lærer på skolen i vinterhalvåret 1963-64, igen knyttet hertil; adressen er Paradisvænget, Hillerød. Fra samme tidspunkt har gymnastiklærerinde *Kirsten Jensen-Broby* fra Pedersborg ved Sorø afløst Lisbeth Ravn som leder af pigernes delingsfører-afdeling. Som norsk og svensk lærer er lærerinde *Ingrid Neeraas*, Oslo, og adjunkt, fil. mag. *Birgit Nilsson*, Jönköping, ansatte på Frederiksborg.

ELEVMOØDET bliver i 1967 lørdag og søndag den 8. og 9. juli. Reservér dagene og læs nærmere om programmet i Frederiksborgbladets juni-nummer. Sommerpigerne fra 1957 og vinterholdet 1957-58 er årets 10 års jubilarer, og vi venter, at mange af dem sætter hinanden stævne. Også de ældre jubilæums-årgange er meget velkomne!

FASTELAVNSSØNDAG den 5. februar afholdes *vinterfest* for nuværende og tidligere elever. Program: gudstjeneste kl. 10, foredrag kl. 16, vinterskuespil kl. 18.30 og dans. Velkommen!

EFTERÅRSMØDET bliver i 1967 formodentlig rykket 14 dage frem af hensyn til håndværksarbejde i spisesalen. Der bliver udsendt særlig indbydelse til 25 års jubilarerne årgang 1942 og 1942-43, 40 års jubilarerne fra 1927 og 1927-28 og 50 års jubilarerne fra 1917 og 1917-18. Men alle er velkomne. Program i Frederiksborgbladets august-nummer. Muligvis bliver efterårsmødet indledt med et »8 dage på højskole« kursus, som vi tænker bl. a. en del tidligere elever vil deltage i.

MÅNEDSMØDERNE i vinteren 1966-67 afholdes den 9. november med forstander Erik Dahlerup, Testrup Højskole, som taler. Adventssøndag den 27. november holder højskolelærer Mads Lidegård foredrag, og skuespiller Finn Lange fra Nationaltheatret i Oslo giver en norsk lyrikaften. 13. december: vice-skoleinspektør V. Cornelius, Nakskov. 11. januar: redaktør, magister John Danstrup. 15. februar: fru Margrethe Christiansen og 7. marts: forfatteren, pastor Johs. Møllehave.

FREDERIKSBOR GKREDSENE's møder fandt i år sted i september og først i oktober. Møderne var af kredsene arrangeret på Nordisk Landboskole ved Odense, Galtrup Efterskole på Mors, Gråsten og Grindsted landbrugsskoler og Kolt Efterskole ved Århus. Møderne var gennemgående bedre besøgt end i fjor. Om kredsene kan følgende oplysninger gives:

Nordjysk Frederiksborgkreds. Formand: Per Pinstrup, Thorup Hedegård pr. Arden, tlf. 085 - 6 12 61, John Kjær Nielsen, Lille Ejstrup, Hvidbjerg pr. Redsted, Børge Michelsen, Ullits, Birgit Christensen, Overlade, og Ellen Michelsen, Mejlbj pr. Arden.

Østjysk Frederiksborgkreds. Formand: Jørgen Brandt Jensen, »Godthåb« pr. Beder, tlf. (061 - 8 04 11) Fløjstrup nr. 19, Sv. Birkedal Pedersen, Rørth pr. Odder, tlf. 065 - 4 09 92. Nyvalgt blev Grete Dohn, »Højgård«, Grønfeld pr. Femmøller.

Frederiksborgkredsen for Fyn. Formand: Thomas Frank, Radstrup pr. Marslev, tlf. (09) 9715 11 - 161. I bestyrelsen: Søren Aagesen, Ollerup, og (nyvalgt) Bente Krogh, Ryslinge Friskole, Ryslinge.

Sydjysk Frederiksborgkreds. Formand: Hans Iversen, Elstrup pr. Guderup, tlf. (044) 5 82 83. I bestyrelsen: Ingrid Jepsen, Bredebro, og Jørgen Staugård, Bovrup.

Vestjysk Frederiksborgkreds. Bestyrelsen består af Anker Haubjerg, Houer pr. Spjald, Grete Vestkær, Ounbøl pr. Sig, og Kristian Fogh Schmidt, Fredensbjerg pr. Sig. Formandsvalgt meddeles i Frederiksborgbladet.

S. H. J.

BIBLIOTEKET. Vi har i det forløbne år haft en meget pæn tilgang af bøger til biblioteket. Men lige så glædeligt er det, at udlånstallet er steget betragteligt. Bibliotekets fornemste opgave må dog siges at være, at eleverne her kan få inspiration og hjælp i deres daglige skolearbejde. Af de mange boggaver skal nævnes: Fra Danske Bogsamleres Klub har vi modtaget Leon Uris: *Armageddon I-II*. Fra *Anker Lau* modtog vi hans bog: *Demokrati eller Magtkamp*. Fra *Oskar Hansen* Rudolf Smidt: *Den forvandlede Konge*. Direktør *Jacob Henriksen* har skænket biblioteket Nørgård og Jensen: *Venstres Historie I-II*. Lektor *Anton Mariegaard* har givet os Børge Frisrup: *Grønlands geografi* og Merete Rentsch: *Primitive erhvervskulturer*. Fra tidligere elev, *Søster Anne Stenbæk*, har vi fået Engberg og Kochs bog om C. P. O. Christiansen. *Fritz*

Vel mødt

Wartenweiler har sendt os sin egen »Bildung oder Training«. *Pål Vannebo* har givet *Jostein Stokkeland*: F. N. i arbeid. Fra *Ringerike-eleverne* fik vi i udvekslingsugen *Haldis Moren Vesaas*: Nynorsk novellekunst og fra *Stein Fossgard*: Det står ei gran i synnaåsen. Fra en elevgruppe på *Nordiska Folkhögskolan i Kungälv* har vi fået *Gunnar Ekelöf*: Diwan över fursten av Emigon. Fra *Tine Tang Poul Stern*: Tekstil. *H. H. Hansen*: »Fra håndfæstning til Grundlov« er en gave fra forfatteren. Fra *Foreningen Norden* og *Fondet for Dansk-Svensk Samarbejde* følgende bøger: *Svenske Turistföreningens Årbok*: Hälsingland, *Erik Andersen*: Edda og saga og *Karola Goldkuhl*: *John Ericsson*. Fra fru *Pip Christiansen* har vi modtaget 26 bind, hvoraf flere værdifulde kunstbøger. *Cecilie Tøpholm* (en trofast gaveyder til biblioteket) har givet os *Nis Petersen*: Engle blæser på Trompet. Skolens gartner og »inspektør«, *Herluf Nielsen*, har foræret biblioteket *Storm P.s* samlede historier i ti bind, og fra *Eli Olsen* har vi modtaget *Ph. Rosendahls* bog: *Jacob Danielsen*, *Eli Olsen* har selv lavet en oversættelse fra grønlandsk, som følger med bogen. *Hans Peter Paulsen* har skænket os *Saint-Exupéry's* bøger: *Blæsten*, *Sandet* og *Stjernerne* og *Den lille Prins*.

Som sædvanlig har vi fra en række bogforlag modtaget mange værdifulde bøger. Nævnes bør forlagene *Gyldendal* og *Schultz*. Endvidere modtager vi mange tidsskrifter gratis eller til nedsat pris.

Vi bringer herved skolens bedste tak!

Fritz Norlan.

Vel mødt!

Elevforeningen for Grundtvigs højskole, Frederiksborg, har ca. 3900 medlemmer, en fremgang fra sidste år på ca. 200, så elevforeningen må henregnes blandt »store« foreninger.

Ved generalforsamlingen den 10. juli var der et pænt fremmøde. . . . Et af hovedpunkterne på dagsordenen var en drøftelse af elevmødets struktur, og der er på baggrund heraf fremført forskellige synspunkter, som man beder skolen overveje, når næste elevmøde planlægges. - Der var i denne sammenhæng også en drøftelse af 8 dage på højskole for gamle elever, at følge umiddelbart efter elevmødet. Flere udtrykte ønske om, at dette forslag blev genstand for en realitetsdrøftelse i lærerkredsen.

Generalforsamlingen vedtog at forhøje kontingentet med 1 kr., så det nu er 11 kr. Hovedbegrundelsen herfor var, at Landsforeningen af Højskoleelever nødvendigvis måtte have større medlemsbidrag ind. Der er grund til at takke

Vel mødt

vore medlemmer, fordi de vedtog forhøjelsen til Landsforeningen fra 35 øre til 1 kr. og herigennem var med til at understrege sammenholdet inden for den brogede højskoleverden.

Der var genvalg til bestyrelsen, som har følgende sammensætning:

Sv. Erik Bjerre, formand, Kongevejen 195, Holte.

Holger Hasle Nielsen, næstformand, Lundager 8, Greve Strand.

Karen Margrethe Jessen, Mariendalsvej 340, 4. sal, København F.

Metha Lyngø, Teglgårdslund 12, 1. sal, Hillerød.

Hans Henrik Nielsen, Hjemmegård, Lyngerup, Krogstrup.

Ankjær Stenskrog, Stenskrog, Sæsing.

Erik Krebs Jensen, Bakkehuset, Ollerup.

Ole Bjørn Rasmussen, Lykkebo, Efterårsvej 21, Næstved.

Ruth Steenberg Larsen, Højgård, Tune, Roskilde.

De fire sidste er repræsentanter, valgt af elevholdene for to år.

Da man i høj grad er interesseret i at bevare den bedst mulige kontakt med de gamle elever, også når der er specielle anledninger, f. eks. indkaldelse til jubilæumssammenkomst, enedes man om - uden i øvrigt at ændre vedtægterne - fremtidigt at betragte elevårgangenes repræsentanter som en slags permanente kontaktmænd og -kvinder.

Vel mødt til næste års elevmøde!

Sv. Erik Bjerre.

Ved Esum sø

Elevlisten

Sommerskolen 1966

- Andersen, *Anny* Nielsine, Måløv-
vej 20, Ganløse, Måløv. Frb. a.
- Andersen, *Sonja* Margrethe, »Lille
Sigersdal«, Søsrum, Veksø Sj. Frb. a.
- Armansdóttir, Hrafnhildur Elka,
Háaleidisbraut 45, Reykjavík. Island.
- Barsted, Ulla, Virum Stationsvej 129,
Virum. Kbhs. a.
- Baumann, Ditlev *Jakob* Raimund,
Kildegårdsvænget 10,
Hellerup, Kbhs. a.
- Birkholm, Dorthe, Ødis. Ve. a.
- Blomgreen, Hanne, »Kridthuset«,
Sdr. Hygum. Had. a.
- Baarregaard, Björn, Austurvegur 2,
Isafjörður. Island.
- Callaway, Judith, 69 Banstead Road,
Ewell, Surrey. England.
- Christoffersen, Olav, »Helenehøj«,
Vester Åby. Svbg. a.
- Dam, Kirsten Egeberg, Hybenvej 105,
Hjallese. Od. a.
- Damm, Hanne, Sdr. Hygum. Had. a.
- Einarsson, Hilmar, Hvolsvöllur.
Island.
- Eliassen, *Anni* Bente Holmsten,
»Kildekærgaard«,
Nr. Hyllinge. Ro. a.
- Gammelgård, Inge, »Østervang«,
Boulstrup. År. a.
- Goldstraw, *Philip* Henry,
12 Saint George's st., Leek,
Staffordshire. England.
- Gotthardsen, Mathias Tønder, Daler,
Møgeltønder. Tø. a.
- Hansen, Ellen Kühlman, Katrine-
bjergvej 112 C, Århus N. Årh. a.
- Hansen, *Erik* Raymond *Wagtborg*,
Ustrup, Marstrup. Had. a.
- Hansen, Jette Bové, Bredalsvej 71,
Odense. Od. a.
- Hansen, *Johanne* Marie, Hønkys,
Rødekro. Åb. a.
- Hansen, Karen Merete,
Rudme. Svbg. a.
- Hansen, Ole Gammelgård,
Sandøgade 18, Århus N. År. a.
- Hansen, Peter, Gothersgade 97,
København K. Kbh.
- Heissel, *Nis* Peter, »Damgård«,
Snøgbæk, Vester Sottrup. Søgb. a.
- Høvring, Niels *Teit* Helge, Buddinge-
vej 87 D I, Kgs. Lyngby. Kbhs. a.
- Iversen, *Birthe* Kirstine,
Herborg. Rgk. a.
- Jacobsen, Jens Leopold,
Hovedgaden 47, Skibby. Frb. a.
- Jakobsen, Astrid *Kirsten* Wallin,
Nyvej 55, II, Ballerup. Kbhs. a.
- Jensen, Birgit Elisabeth,
Guldagervej 10, Hjerting. Ri. a.
- Jensen, Hans-Jørgen, Rødagerallé 13,
Rødovre. Kbhs. a.
- Jensen, Lisbeth Vestergaard, Sønder-
parken 16 II, Holstebro. Rgk. a.
- Jensen, Niels Christian,
Guldager. Ri. a.
- Jensen, Paul Lybech,
Vogn Fiskeindustri, Tolne. Hj. a.
- Jessen, Jenny Thuesen, Nyskov,
Vamdrup. Ri. a.
- Johannsen, *Birthe* Ingrid,
Strucksdamm 1 a, Flensborg.
Sydslesvig.

Sommerskolen

- Johansen, *Bodil Elisabeth Skodstrup*,
Tvedvej 105, Svendborg. Svbg. a.
- Jónasson, Sigurjón, Kaupvangi 1,
Egilsstöðum. Island.
- Justesen, Inge Elisabeth,
Kildedalsvej 3, Skals. Vib. a.
- Kjartansdóttir, *Jóna Gudbjörg*,
Eyrardal, Sudarvik. Island.
- Kjeld, Johanna *Marita*, Leynum,
Streymoy. Færøerne.
- Kovács, *Eva* Karolina, Klintevej 22,
Roskilde. Ro. a.
- Knudsen, Knud Henning,
»Krogsgård«, Østled,
Brobyværk. Svbg. a.
- Larsen, Anna Marie Mølgård,
»Donkjærgård«, Møjbøl,
Øster Lindet. Had. a.
- Larsen, *Hans* Isak Ludvig,
Egedesminde. Grønland.
- Larsen, Knud Erik, Birkendevej,
Langeskov. Od. a.
- Larsen, Merethe, Hildurgade 11 st.,
København Ø. Kbh.
- Larsen, Ruth Steenberg, »Højgård«,
Tune, Roskilde. Kbh. a.
- Lennert, *Mona* Karen,
Holsteinsborg. Grønland.
- Lord, Kay, 38 Mountjoy Crescent,
Solihull, Warwickshire. England.
- Maigaard, Else Marie, Underbjerg,
Tørring, Lemvig, Rgk. a.
- Mortensen, Kirsten, Skovvang 4,
Vejle. Ve. a.
- Mortensen, *Malan* Olevina Valborg
Edwardsdóttir, Islandsvegur,
Tórshavn, Færøerne.
- Mouritsen, *Lis* Helga, Lunde J. Ri. a.
- Mundus, Helle, Kirsebærlunden 26,
Birkerød. Frb. a.
- Nielsen, Anna Margrethe,
»Mariesminde«, Kærboel, Ribe. Ri. a.
- Nielsen, Annelise, Klueser Winkel 4,
239 Flensborg. Sydslesvig.
- Nielsen, *Hanne* Boline, Byevej 56,
Frederikssund. Frb. a.
- Ottosen, Kirsten, »Nordkær«,
Nørhalne, Vadum. Alb. a.
- Pálsdóttir, Katrín, Efstasund 49,
Reykjavik. Island.
- Pedersen, Bent Lagergård, Lund-
holmsvej 31, Nr. Sundby. Alb. a.
- Pedersen, Elin, Kærboel, Ribe. Ri. a.
- Pedersen, Orla Grøn, Hjarnø,
Horsens. Ve. a.
- Petersen, Lilian, Stengårdsallé 140,
Kgs. Lyngby. Kbh. a.
- Pors, Ingeborg Olsen, Alminde,
Kolding. Ve. a.
- Rasmussen, Mogens, Sophiegade 5 B I,
Helsingør. Frb. a.
- Riis, *Gurli* Marie, »St. Bakkegård«,
Østermarie. Bo. a.
- Rippon, Margaret L., 69 Summerdown
Road, Eastbourn. England.
- Scheie, Karen Johanne, Einbu,
Kjeller. Norge.
- Schmidt, Kristian Fogh,
»Fredensberg«, Sig. Ri. a.
- Serup, Birgit, Midsjællands Herre-
gårdsmejeri, Glumsø. Præ. a.
- Skov, Karen Margrethe,
Askov Præstegaard, Vejen. Ri. a.
- Sørensen, Povl, Torvet 19, Ribe. Ri. a.
- Thórsdóttir, Elsa Margrét,
Laugarteig 31, Reykjavik. Island.
- Thorsteinsdóttir, Kristbjörg Stella,
Skólavörðustig 35, Reykjavik.
Island.
- Torvaldsdóttir, Katrín, Háahlid 12,
Reykjavik. Island.
- Wilson, *Peter* Stewart, »Thornbury«
20, Wargrave Road, Twyford.
England.
- Östberg, Anne-Marie, Björkvägen 4 A,
Kristianstad. Sverige.

Kullaberg

Vinterskolen 1966-67

- Andersen, Kaj Erik Løth,
Vejby, Vrå. Hj. a.
- Aronsen, *Thue* Jørgen Elias Moses,
Sdr. Upernavik, Grønland.
- Bak, Per Poulsen, Østervang 3,
Hurup, Thy. Thi. a.
- Bendtsen, Henning, Amicis-
vej 2, IV tv., København V. Kbh.
- Bisgård, Jens, V. Thoustrup,
Mejrup, Holstebro. Rgk. a.
- Bogdan, *Reinhard* Ernst, Skovby,
Sydslesvig (2387 Schuby, Kreis
Schleswig, »Giselek«, Osterstrasse).
- Christensen, Allan B., Æblestien 2,
København S. Kbh.
- Christensen, Hans, »Løghøjgård«,
Øster Sottrup, Vester Sottrup.
Søbg. a.
- Christensen, Thomas Nicolaj, Hovst,
Sdr. Vilstrup. Had. a.
- Christiansen, Frede Brunshøj,
»Enely«, Kirkendrup, Næsby. Od. a.
- Fredenslund, Carl, »St. Lundgård«,
Langå. Ra. a.
- Fredenslund, Niels Henning, Lem-
ming, Hasselager. Årh. a.
- Frederiksen, Frederik, »Stjørnsholm«,
Nordborg (Als). Søbg. a.
- Frederiksen, Steen Leonhard, Brygger-
vangen 3, Frederiksværk. Frb. a.
- Glorian, Jean-Claude, 8 rue de
Romainville, 93, Les Lilas. Frankrig.
- Greve, Poul Henrik, Brøndkærvej 12,
st. th., København-Valby. Kbh.
- Grummer, Gregg, 213 Campbell St.,
Madison, Wisconsin. USA.
- Guldbjerg, Erik, Trolldøj 2,
Kyndbyværket, Krogstrup. Frb. a.
- Hansen, Bent, Skivevej 37,
Holstebro. Rgk. a.

Vinterskolen 1966-67

- Hansen, Christian, Hajstrup,
Bylderup, Bov. Tø. a.
- Hansen, Jens Peter, Krummerup,
Fuglebjerg. So. a.
- Hansen, Peder Aage Egmos, John-
strups Allé 10, st. th. København V.
Kbh.
- Holmgård, Jens, »Sønderskovgård«,
Skodborg J. Had. a.
- Iversen, Sigurd, Disenveien 35, I th.
Oslo 5. Norge.
- Jacobsen, Ebbe Asbjørn, Sønderby,
Femø. Ma. a.
- Jacobsen, Peder, Skelhøje,
Skelhøje st. Vib. a.
- Jensen, Jens Evald, Frøslev, Heste-
haven, Store Heddinge. Præ. a.
- Jensen, Jens *Finn*, »Ullerupgård«,
Hundested. Frb. a.
- Jensen, Niels Jørgen, »Dammegård«,
Freerslev, Brødskov. Frb. a.
- Jensen, Preben Bent, Kulhusvej 106,
Hornsved, Jægerspris. Frb. a.
- Justesen, Jens Jørn, Ilbjerggård,
Roslev. Vib. a.
- Klinkby, Karsten Søgård, »Søgård«,
Måbjerg, Holstebro. Rgk. a.
- Kragh, Hans Ole, »Kraghgården«,
Mesinge. Od. a.
- Kristensen, Erik Tved, Mejlbyvej 3,
Rindum, Ringkøbing. Rgk. a.
- Kuhr, Ole Egholm, »Kophøjgård«,
Løvel, Viborg. Vib. a.
- Ladegård, Niels, Bredevej 34,
Seest, Kolding. Ri. a.
- Langebæk, Jan Opager, »Skov-
gården«, Svendstrupvænget, Svend-
strup pr. Skt. Klemens. Od. a.
- Larsen, Jesper Ole, Strandboulevarden
149, IV tv., København Ø. Kbh.
- Larsen, Torsten Pilegård, »Pileager-
gård«, Lundby, Tjæreby. So. a.
- Lassen, Bent, Båring Lykkegård,
Asperup. Od. a.
- Lauritzen, *Lauritz* Ingvard Marius,
»Petersminde«, Hjortvad,
Lintrup. Ri. a.
- Laustsen, Carsten Mølgaard,
»Østergård«, Ranum. Ålb. a.
- Lindroth, *John* Fredrik Christian,
Søndervigvej 81, Vanløse. Kbh.
- Mortensen, *Morten* Ingolf, Mejlby,
Lintrup. Had. a.
- Møller, Arne Christian, Borg,
Bredebro, Tø. a.
- Mårtensson, Ib Juul, Rosenvænget 7,
Nakskov. Ma. a.
- Nielsen, Niels Odderbæk, »Odder-
bæk«, Ølstrup, Ringkøbing. Rgk. a.
- Nielsen, Niels Peder Krog, Hallum,
Kvong, Varde. Ri. a.
- Olsen, Anders Strårup, »Højstrup-
gård«, Uhre, Tistrup. Ri. a.
- Olsen, *Klaus*, Albrecht Sivert Ole,
Samuelsvej 469, Holsteinsborg.
Grønland.
- Parshof, Jan Karsten, Sdr. Bane-
vej 24, III tv., Hillerød. Frb. a.
- Pedersen, Jørgen Skjoldan, Sorøvej 2,
Fuglebjerg. So. a.
- Pedersen, Steen Christian, Kværkeby
Centralskole, Kværkeby,
Ringsted. So. a.
- Petersen, Jes Ove, Ravnhøjvej,
Bovrup. Åb. a.
- Rasmussen, Knud Erik, »Enghave-
gård«, Volderslev, Hjallesø. Od. a.
- Schmidt, Niels Lorentzen, »Fredens-
berg«, Sig. Ri. a.
- Simonsen, Bo, Hyben Allé 50, II th.,
Kastrup. Kbh. a.
- Stagelund, Søren, Frisvad,
Varde. Ri. a.
- Stendevad-Larsen, Poul,
Danstrupvej 7, Tikøb. Frb. a.
- Søberg, Jørgen John, Kildevej 2,
Hårby. Svbg. a.
- Sørensen, Lars Hvidberg,
Horns-herreds A/M, Lyngerup,
Krogstrup. Frb. a.

Elevlisten

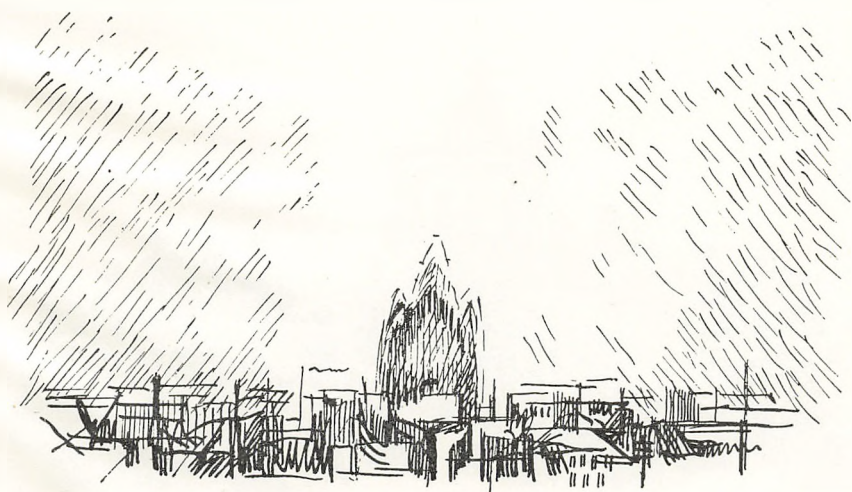
- Sørlie, Tore Jørgen, Uelandsgaten 10, Oslo 1. Norge.
- Toft, Jens Ejgil Jensen, »Bondehøj«, Frøslev, Nykøbing Mors. Thi. a.
- Versto, Olav, Tveito, Ytre Vinje, Telemark. Norge.
- Wilskow, Per, Huk Aveny 21, Bygdøy, Oslo 2. Norge.
- Andersen, Kirsten Marie Louise, Bakkehuset 29, Grønnegade, Hørsholm. Frb. a.
- Andersen, Signe Merete, Espe st. Svbg. a.
- Andreasen, Karin Vind, Rousthøje, Varde. Ri. a.
- Asp, Gretha Irene, Einar Solstads veg 7, Steinkjer. Norge.
- Borre, Karen *Birthe* Jensen, Hovmarken, Askeby (Møen) Præ. a.
- Bukh, Karen, Tøving, Erslev. Thi. a.
- Clausen, Marie, »Solvangsgård«, Højsted, Føllenslev. Ho. a.
- Clausen, Ruth, Mellemgade 6, st. tv., Tønder. Tø. a.
- Christiansen, Ida Juul, »Christianshåb«, Ildved, Jelling. Ve. a.
- Christiansen, Lis, Stolbromark, Guderup (Als). Svbg. a.
- Dalby, *Edith* Marie, »Hardbo«, Ryde, Vinderup. Rkg. a.
- Enemark, Mette, Rangstrup, Agerskov. Had. a.
- Eriksen, Annette Marianne, Gammelgårdsvej 42, II th., Farum. Frb. a.
- Furuseth, *Berit* Olsdatter, Sjömoen, Rena. (Østerdalen, Hedmark fylke). Norge.
- Hansen, Anne Lise, Frederiksborgvej 202, II tv., København NV. Kbh.
- Hansen, Else-Marie, Balslev Østergård, Ejby, Fyn. Od. a.
- Hansen, *Hanne* Birgit, »Bønnekærgård«, Fuglebjerg. So. a.
- Hansen, Johanne M., Østergade 9, Toftlund. Had. a.
- Hansen, *Karin* Marie, Præstegårdsvej 54, Ulkebøl, Sønderborg. Svbg. a.
- Hansen, Nanna Eliassen Øster, Grandhøjgård, Brundby, Samsø. Ho. a.
- Hansen, Sidsel, »Godheim«, Bjerkaker, Tromsø, Troms fylke. Norge.
- Holm, Solvej, Parkvænget, Fårevejle. Ho. a.
- Holm, Solvej, Langetved, Rødning. Had. a.
- Holm, Aase Østergård, »Nytofte«, Bjaldrup, Gårde. Ri. a.
- Højvang, Ingelise Damgård, Ådal Mejeri, Ådal, Jelling, Ve. a.
- Iversen, Karen Marie, »Meldgård«, Muldbjerg, Spjald. Rkg. a.
- Jacobsen, Birgit Gertrud, »Birkedal«, Langstrup, Humlebæk. Frb. a.
- Jakobsen, Elisabeth Rejnholdt, Museumsgade 26, Herning. Rkg. a.
- Jensen, Grethe, »Lille Tarp«, Muldbjerg, Spjald. Rkg. a.
- Jensen, Inge Marie Skaarup, Hesselballe Overgård, Uldum. Ve. a.
- Jensen, Lene Adler, Stilledal 49, II tv., Vanløse. Kbh.
- Jensen, Tove, »Skovgård«, Annisse, Helsingø. Frb. a.
- Jónsdóttir, Anna, Bjargi, Bildudal, Bardastrandasyslu. Island.
- Jónsdóttir, Guðrídur *Birna*, Sveinscyri, Tálknafirdi, Vestur Bardastrandasyslu. Island.
- Kildorf, Conni, Dybendalsvej 54, II th., København-Vanløse. Kbh.
- Kjærgård, Anne-Marie, »V. Dyrmosø«, Nr. Felding, Holstebro. Rkg. a.
- Knudsen, Hanne Bebe, Vejle Mark, Allested. Svbg. a.

Vinterskolen 1966-67

- Koefoed Jacobsen, Bodil, Hørve Boghandel, Hørve. Ho. a.
- Kragh, Merete, »Keggården«, Langgade 56, Nr. Alslev. Ma. a.
- Lang, Annegrethe Aarøe, Anholt, Fynshav (Als). Søbg. a.
- Larsen, Hanne, »Ålebrogård«, Pårup, Gilleleje. Frb. a.
- Larsen, Karin Solberg, Weimarsgade 3, IV, København S. Kbh.
- Lavsén, Kirsten Skafte, Lindvad, Hjallesø. Od. a.
- Lorenzen, Inge Vibeke, Hybenvej 13, Næstved. So. a.
- Madsen, Ingrid, »Lindegård«, Hørve. Ho. a.
- Mogensen, Hanne, Vorregårds Allé 97, I th., Århus N. Årh. a.
- Mortensen, Inga Lise, »Milbak«, Brønden, Skæve. Hj. a.
- Nielsen, Andrea J. Kjær, Vejerslev, Vils, Mors. Thi. a.
- Nielsen, Anna Marie, »Højvang«, Skamstrup, Sig. Ri. a.
- Nielsen, Annelise, Klueser Winkel 4, 239 Flensborg. Syd-slesvig.
- Nielsen, Birgit Moustén, Nørregade 12, Vejen. Ri. a.
- Nielsen, Elisabeth Bøgelund, Vinde Helsingø, Gørlev. Ho. a.
- Nielsen, Ilse, »Kurregård«, Lavø, Helsingø. Frb. a.
- Nielsen, Inge Mette Kirkeby, Årby friskole, Kalundborg. Ho. a.
- Nielsen, Jytte, Sierslev, Store Heddinge (Stevns). Præ. a.
- Nielsen, Karen Margrethe, »Nordvang«, Vejrup, Brenderup. Od. a.
- Nielsen, Tove, Hjortlund, Gredstedbro. Ri. a.
- Nordborg, Inger Elisabeth, Højager, Hjerm. Rgk. a.
- Nør, Kirsten, »Neldegård«, Lysabildskov, Skovby, Als. Søbg. a.
- Nørrekjær, Helen, Scharlingsvej 24, Valby. Kbh.
- Olesen, Ida Marie, »Højvang«, Hygumskov, Sdr. Hygum. Had. a.
- Olsen, Jytte Elsborg, Kærmark 23, Hvidovre. Kbh. a.
- Paulsen, Edel Margrethe, »Bøgebjerg«, Ullerup, Avnbøl. Søbg. a.
- Paulsen, Kirsten Marie, Ullerup, Avnbøl. Søbg. a.
- Pedersen, Anne-Lise, Vesterager, Billum. Ri. a.
- Pedersen, Bodil, Algade 33, Gørlev. Ho. a.
- Pedersen, Kirsten, Holsteinsborgvej 9, Vanløse. Kbh.
- Pedersen, Krista Marie, A. C. Møllersvej 4 A, Grejsdal, Vejle. Ve. a.
- Pedersen, Marie Ringkjær, »Ringkærslund«, Bovense, Avnslev. Svbg. a.
- Petersen, Thyra Kathrine, Augustenhof, Nordborg (Als). Søbg. a.
- Rasmussen, Irene, Nakskovvej 37, III tv, Valby. Kbh.
- Rasmussen, Mette, Rynkeby Maskinfabrik, Rynkeby, Od. a.
- Schuldt, Kristine, Parkvej, Skodborg J. Had. a.
- Simonsen, Vera, Furutun, Baneveien, Sundmoen, Hokksund. Norge.
- Skov, Anna Marie, Moltrup, Haderslev. Had. a.
- Snædal, Anna Sigrídur Torsteinsdóttir, Skjöldólfssstöðum, Jökuldal, Nordur-Múlasýslu. Island.
- Steiner, Anne-Mette Lav, Marienborg Allé 103, Søborg. Kbhvns. a.
- Strate, Karen, Finlandsgade 18, II, Esbjerg. Ri. a.
- Swedin, Marie Louise, Kungsgatan 45, Växjö. Sverige.
- Sørbrink, Britta, Frøslevvej 58 st., Rødovre. Kbhvns. a.

Elevlisten

- Sørensen, Birthe Wind, Skast, Ballum.
Tø. a.
- Sørensen, *Jeanette* Magdalene, Sions-
gade 12, III th., København Ø.
Kbhvn.
- Sørensen, Lone Teilmann, Ollerup
Søndergård, Bredsten. Ve. a.
- Thomsen, Inger, »Hoffmannsgave«,
Roost, Branderup. Tø. a.
- Toft, Esther Jensen, »Bondehøj«,
Frøslev, Nykøbing Mors. Thi. a.
- Westad, Anne Kristine, Røstbakken 7,
Thomsø, Troms fylke. Norge.
- Westberg, Elisabeth, Lundemarken 54,
Kalundborg. Ho. a.
- Vestergaard, *Solveig* Viola, Tirslund,
Holsted. Ri. a.
- Wichmann, Lise-Lotte, Nyvej 12,
Hedehusene. Kbhvns. a.
- Vognsen, Birgitte Dreisey, Ved Gade-
kæret 15, Centralskolen, Lyngø.
Frb. a.
- Aaberg, Bodil, »Bastrup«, Alstrup,
Naur, Holstebro. Rkg. a.
- Aaboe, Helle, Uglevej 2, Hørsholm.
Frb. a.

STATSTILSKUD. Da der altid er en del elever, som gerne vil otte måneder på højskole, har vi fået den ordning godkendt i undervisningsministeriet, at der kan søges statstilskud ikke blot som hidtil til et 3 måneders ophold fra maj eller et 5 måneders fra november, men også til et 8 måneders højskoleophold fra 3. november til 30. juli (med april som ferie). De sidste tre måneder af de otte bliver man da efter eget ønske enten elev sammen med eleverne på den almindelige sommerhøjskole, eller man kommer med på det tre måneders fortsættelseskursus, som foregår parallelt med sommerskolen. Hvis man ikke rigtig véd, om man fra november foretrækker 5 eller 8 måneder, vil man eventuelt efter skoletidens begyndelse kunne få udvidet et allerede bevilget statstilskud fra 5 til 8 måneder. - Men det vigtigste at meddele er altså, at man nu kan ansøge om statstilskud til både 3, 5 og 8 måneders højskoleophold på Grundtvigs Højskole, Frederiksborg.

☆ ☆ ☆

BILLEDERNE. Omslaget formgivet af bogkonsulent *Viggo Naae*; tegningen af *Niels Skovgaard*. *Emil Petersens* træsnit findes s. 6, 25 og 27 (Borgund kirke i Norge). Stregtegninger af *Emil Petersen* s. 59 (fra skolens have) og s. 91 (Grundtvigskirken). De fleste fotos er af *Ernst Löcke*, Tønder, *Peter Hansen*, København (sommerskolen 1966) og *Per Gottlieb*, Århus (vinterskolen 1965—66). Fotografierne s. 41, 51 og 71 af *Frederiksborg Amts Avis'* fotografer. Raderingen s. 45 (»Østby, 1957«) er af *Grethe Skovby Aagesen*, København. Træsnittet s. 11 af *Thormod Kidde*, Falsled, Fyn. Linoleumsnit s. 15 (»Skovduer«) af *Bjarne Nielsen*. Træsnittet s. 54 er af *Karen Westman* (illustration til »Den forheksede by«). De to abstrakte linoleumsnit s. 82 (»Bykort«) og s. 83 (»Fugl«) er udlånt af *Jeppe Juel Jensen*. Billedet s. 84 med udsigt fra Skipperhuset over Esum sø er lånt os af *Dansk Naturfredningsforening*. Billederne s. 37 er stjålet fra *John Osbornes* bog om England og fra *Johs. Terkel-sens* om Island.

